

2 114

ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్పత్రిక.

రెండు నెలల కొకసారి ప్రకటింపబడును.

(Journal of the Telugu Academy)

సంపుటము ౧౯. { ప్రమోదూతనామసంవత్సరము. సంచిక ౪.
ఆశ్వయుజ కార్తీక మాసములు. }

కాకినాడ :

క్రొత్తపల్లి సూర్యరావుచే బరిషత్పత్రికలయమునఁ
ప్రకటింపబడినది.

చందా { పోస్టువ్యయములతో } విడిసంచిక రు ౦-౮-౦.
సంవత్సరమునకు రు 3. }

1930

ప్రతిష్ఠాపకులు.

శ్రీరాజా రావు వేంకటమహళిమహిపతి సూర్యారావుబహద్దరువారు, పితాపుత్రము మహారాజువారు. పరిషద్యావస్థవాధ్యక్షులు.

కీ. శే. శ్రీ వేంకటగిరి మహారాజువారు.

ఉద్ఘాటకులు.

శ్రీరాజా వేంకటాద్రి అప్పారావు బహద్దరువారు- ఉయ్యూరు ఒమింజారువారు.

శ్రీరాజ్ వత్సవాయ వేంకట సుధద్రయ్యమ్మబహుపతిబహద్దరుగారు-తుని రాణిగారు.

కీ. శే. శ్రీవాద్దిరి మహారాజువారు.

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్కార్యనిర్వాహకవర్గము.

అధ్యక్షులు.

జనరత్న రామయ్యపంతులుగారు కీ. పి. వి. ఎల్.

కార్యదర్శులు.

కళాంబి రాఘవాచార్యులుగారు ఎం. ఎ., బి. ఎల్.

విజయూరి వెంకన్న పంతులుగారు. ఎం. పి.

కార్యనిర్వాహక సభాసభ్యులు.

చివాన్ బహదర్ కొమ్మిరెడ్డి న్యాయాధ్యక్షులుగారు.

రావుసాహెబ్ డాక్టర్ జేమూరి రామకృష్ణారావుగారు ఎ. పి., ఎల్. బి. PH. D.

(కోశాధ్యక్షులు)

శ్రీత్రపురాణ వేంకటస్వామ్యప్రసాదరావు కోశాధ్యక్షులు.

కాశీభట్ట సుబ్బయ్యశాస్త్రిగారు.

శ్రీమాన్ గొడవర్తి జగన్నాథస్వామిగారు, ఎం. పి., ఎల్. బి.

వర్ధా వేంకటేశ్వరరామరాసుగారు బి. పి., బి. ఎల్.

అలక్కి వేంకట్రామయ్యగారు.

కేశవపు కామరాజుగారు.

కోశా వేంకటసుబ్బారావు నాయుడుగారు.

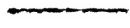
పి.రేటి వేంకటరామశాస్త్రిగారు, శతావధాని.

పానుపంట్ల అశ్వనాసింహారావు పంతులుగారు.

పిళ్ళారిసెట్టి రంగబ్రహ్మారావు నాయుడుగారు.

విషయ సూచిక.

1. ఆంధ్ర సాహిత్యపరిషద్ వార్షికోత్సవ	...	...	౯౩-౯౪
2. ఆహ్వానసంఘాధ్యక్షోపన్యాసము	...	...	౯౫-౧౦౧
అశక్తి వేంకటరామయ్య గారు.			
3. పాల్నూరికి సోమనాథుడు ; కులగోత్రప్రశంస.	...	...	౧౦౨-౧౦౮
బండారు తమ్మయ్యగారు.			
4. కాళిందీకన్యాపరిణయము ద్వితీయభాగ పీఠిక	...	...	i-vii
శ్రీపాద పాపయ్యశాస్త్రిగారు.			
5. రసాభరణము	...	...	౨౧-౪౦
అనంతకవి.			
6. మినాక్షీశతకము	...	...	౧౬౧-౧౭౬
తూములూరి వేంకటరంగకవి.			
7. సంస్కృతసూత్రాంధ్రవాక్యకరణమ్	}	...	౧౭-౨౪
8. ఆంధ్రశబ్దానుశాసనము			
చిన్నయనూరి.			
9. షోడశకుమారచరిత్రము	...	...	౨౧-౩౨
వెన్నెలకంటి అన్నయ్య.			
10. విభవశుక్ల సంవత్సరముల కార్యనివేదనము	...	...	1-24

పరిష్కృత్యయోజనములు.

తెలుగుభాషను, వాఙ్మయమును, అభివృద్ధి నొందించుటయు, ఆవిషయమునఁ బరిశ్రమ చేయువారలకుఁ బ్రోత్సాహ మొసంగుటయు నీపరిష్కృత్యయొక్క ప్రయోజనములు. ఈపనిని నెఱవేర్చుటకై యవలంబింపఁదగు మార్గములలోఁ గొన్ని యీక్రిందఁ బొందుపఱుపఁబడుచున్నవి:—

i తెలుగుభాషలోని పదములకు వ్యుత్పత్తి మొదలగువానిని నిరూపించుచు లక్ష్యసహితముగ నర్థమును వివరించు సర్వసంకప మగునిఘంటు వొకటిరచించి ప్రచురించుట;

ii తెలుగుభాషకు సజాతీయేతరభాషలలోఁ గలసాదృశ్యములను సాకల్యముగ నిరూపించుచు నొకవ్యాకరణము రచించి ప్రచురించుట;

iii అధునికశాస్త్రగ్రంథరచనయందుఁ బ్రయోగించుటకునై పారిభాషికపదములకు నిర్ణయించి వివరించు నొకశబ్దకోశమును సిద్ధముచేయుట;

iv ఆంధ్రదేశప్రాచీనచరిత్రాంశపరిశీలనకుఁ బ్రోత్సాహ మొసంగుటయు, లభ్యములైన వానిలో మిక్కిలి విశ్వసనీయములైన యాధారముల సాహాయ్యమున సవిస్తరముగాఁ దెలుగుదేశముయొక్కయుఁ బ్రజలయొక్కయుఁ జరిత్రమొకటి రచించి ప్రచురించుట;

v సర్వవిషయములనుగుఱించి చేయఁదగు గ్రంథరచనకుఁ బ్రోత్సాహ మొసంగుట;

vi ఆంధ్రభాషలోని మంచిగ్రంథములఁ బండితపరిష్కారము చేయించి నిర్దుష్టముగఁ బ్రకటించుట;

vii తెలుగుభాషకును వాఙ్మయమునకును సంబంధించిన విషయములను జర్పించు నొక పత్రికను బ్రకటించుట;

viii తెలుగువాఙ్మయమునకు సంబంధించిన విషయములను గుఱించి జర్పించుటకుఁగాను సావంత్యరికసభల నేర్పాటుచేయుట;

ix తెలుగు సాహిత్యవిషయమునఁ జరీతులఁ గావించి పారిలోషికములను, సాహిత్యపట్టములను, యోగ్యతాపత్రకలను నొసంగుట;

x ఒక పుస్తకభాండాగారమును స్థాపించి సాగించుట- ఇందుఁ బ్రధానముగాఁ దెలుగుగ్రంథము లుండవలయును; వ్రాతప్రతులుగూడ నుండవలయును;

xi తెలుగుభాషయొక్కయు వాఙ్మయముయొక్కయు నభివృద్ధికి నుపకరించు నన్ని కార్యములను జేయుట.

ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్పత్రిక.

కా కి నా డ .

రెండు నెలల కొకసారి ప్రకటింపబడును.

సంపుటము ౧౯.	ప్రమోదూతనామసంవత్సరము. ఆశ్వయుజ కార్తీక మాసములు.	సంచిక ౪.
-------------	---	----------

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషద్వార్షికసభ.

ఈసంవత్సరము (1930) సెప్టెంబరు నెల ది 20-21 తేదీలలో ఆంధ్ర సాహిత్యపరిషద్వార్షికసభ పెద్దాపురము ఆర్యవైశ్యభవనములో మహావైభవముగా జరిగినది. మహారాజశ్రీ చెన్నాపైగడ భానుమూర్తికంతులు బి. ఏ., గారగ్రాసనాధిపత్యము వహించిరి. వారియాధిపత్య మనేకమహాశయుల నాకర్షించినది. వారియనర్గళోపన్యాసభోరణి సభ్యుల నమితానందము నందించినది. ఆసభకు వచ్చిన కొండటనామము లీక్రింద నీయబడుచున్నది:—

- మ॥ రా॥ శ్రీ॥ జయంతి రామయ్యపంతులుగారు బి. ఏ., బి. ఎల్.
- ,, పానుగంటి లక్ష్మీచరసింహారావుపంతులుగారు పితాపురము.
- ,, శతావధాని ఓలేటి వేంకటరామశాస్త్రిగారు ,,
- ,, శ్రీపాద లక్ష్మీకృతిశాస్త్రిగారు ... ,,
- ,, నడకుమటి వీరరాజుపంతులుగారు ,,
- ,, అమలాపురపు సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు ,,
- ,, వారణాసి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు ,,
- ,, దర్భా సర్వేశ్వరశాస్త్రిగారు ... ,,
- ,, దివాన్ బహద్దరు సర్. రఘుపతి వేంకట
రత్నము నాయుడుగారు ఎం. ఏ. } ,,

మ॥ రా॥ శ్రీ॥ కోకా వేంకటసుబ్బారావునాయుడుగారు దివ్యా పితాపురము.

,, అల్లమరాజు రంగశాయికవిగారు ,,

,, కవిరాజ శ్రీవత్సవాయ నీలాద్రిరాజుగారు-తుని.

,, బుట్టా శేషగిరిరావుగారు ఎం. ఏ. విజయనగరము.

,, మేడేపల్లి వేంకటరమణాచార్యులుగారు ,,

,, మల్లాది వేంకటవిశ్వనాథశర్మగారు ,,

,, అవ్వారి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు సంస్కృతకళాశాల-కొవ్వూరు

,, రావుసాహెబ్ డాక్టరు. వేమూరి రామకృష్ణా
రావుపంతులుగారు ఎం.ఏ., పి. హెచ్. డి. } కాకినాడ.
ప్రీనిపాలుగారు.

,, గొడవర్తి జగన్నాథస్వామిగారు ఎం. ఏ., హెడ్ మాస్టరు ,,

,, దివ్యా బహద్దరు దురిసేటి శేషగిరిరావుపంతులుగారు,

బి. ఏ., బి. ఎల్. ,,

,, తాడిమేటి నారాయణమూర్తిగారు, ఎం. ఏ. ,,

,, విద్యావ. చతుర్వేదుల సత్యనారాయణశాస్త్రిగారు ,,

,, ఉభయభాషా ప్రవీణ దువ్వూరి సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారు

,, మాంధాత వేంకటరావుగారు, బి. ఏ., బి. ఎల్. ,,

,, సవితాల సుబ్రహ్మణ్యముగారు, ఎం. ఏ., ఎం. ఎల్. ,,

,, కిళాంబి రాఘవాచార్యులుగారు, ఎం. ఏ., బి. ఎల్. ,,

,, దర్భా వేంకటశివరామరాసుగారు బి. ఏ., బి. ఎల్. ,,

,, గోవిందరాజుల సూరిశ్చంద్రరావుగారు ... ,,

,, వేన్నేటి రామచంద్రరావుగారు బి.ఏ., బి. ఎల్. రాజమహేం

ద్రవరము,

,, రుద్రరాజు నరసింహారాజుగారు, పోడూరు.

,, ఇవటూరి సుందయ్యగారు, ఆమలాపురము.

,, ముదిగొండ నాగలింగశాస్త్రిగారు, తెనాలి.

,, విద్యావ. గరిమేశ్వర సోమన్నగారు, ఎం. ఏ., డి. ఇ. ఆ. స్కూ

లు, పెద్దాపురము.

మ॥ రా॥ శ్రీ॥	సెలపాక సూర్యప్రకాశముగారు	పెద్దాపురము.
,,	చెళ్లపిళ్ల సీతయ్యగారు ...	,,
,,	సెలపాక సత్యనారాయణగారు	స్త్రీడరు. ,,
,,	చేవలి లక్ష్మీనారాయణగారు బి. ఎ.	,, ,,
,,	చానలి లక్ష్మీనారాయణశాస్త్రిగారు బి. ఎ.,	,, ,,
,,	బి. నారాయణమూర్తిగారు	,, ,,
,,	ముమంబి శ్రీనివాసాచార్యులుగారు, బి. ఏ.	,, ,,
,,	చిలకమణ్ణి నరసింహాచార్యులుగారు, బి. ఏ.	,, ,,
,,	కుంటముక్కల సుబ్బారావుగారు, బి. ఏ.	,, ,,
,,	తోపలి కృష్ణబ్రహ్మశాస్త్రిగారు, బి. ఏ.	,, ,,
,,	ధూళిపాళ వేంకటరమణయ్యగారు,	,, ,,
,,	బొబ్బెళ్లపాటి సూర్యప్రకాశరావుగారు, బి. ఏ.	
	సబుమేజిస్ట్రేటు	,,
,,	యం. శ్యాముల్ గారు, బి. ఏ., ఎల్. టి., హెడ్ మాస్టరు,	
	హైస్కూలు, పెద్దాపురము	
,,	కంభముపాటి చలపతిరావుగారు, ఉపాధ్యాయులు	,,
,,	కంభముపాటి సుబ్బారావుగారు	,, ,,
,,	తాళ్లూరి బుల్లిసత్యంగారు ...	,, ,,
,,	దుగ్గా వేంకటరమణగారు ...	,, ,,
,,	తాళ్లూరి వేంకటరమణగారు ...	,, ,,
,,	దొడ్డి బాపన్నగారు ...	,, ,,
,,	బత్తుల భగవన్నారాయణగారు ...	,, ,,
,,	ఓలేటి భద్రయ్యగారు, గోరస.	
,,	సుసర్ల శేషయ్యశాస్త్రిగారు, జగ్గమపేట.	
,,	ఇంద్రకంటి సూర్యనారాయణగారు, ఉపాధ్యాయులు,	
	వీరవరము.	
,,	అయ్యలసోమయాజుల చైనులుగారు	,, కిల్లంపూడి.

ఇంక ననేకులు విచ్చేసిరి.

ది 20 వ తేది శనివారము ఉదయము 8 గంటలకు బ్రహ్మశ్రీ వేద మూర్తులు కాలనాథభట్ల కృష్ణావధానులుగారు, పొడదుర్తి సూరావధానులుగారు, వడ్లమాని లక్ష్మీనారాయణావధానులుగారును, స్వస్తివాచనమును, కాశీభట్ల అప్పయ్యశాస్త్రిగారు దైవస్మారణమును గావించినపిమ్మట, నాహ్వన సంఘాధ్యక్షులస్వాగతోపన్యాసము గావించఁబడినది. తర్వాత సభాధ్యక్షులు ఘోషాపన్యాసము నొసంగిరి. అటుపిమ్మట శ్రీమాన్ శ్రీవిక్రమదేవ వర్తబహద్దరుగారును, ధారకోట రాజాగారును, డాక్టరు ఎస్. కృష్ణస్వామి అయ్యంగారు ఎం. ఏ., దోమా వేంకటస్వామిగుప్తగారును, మొదలైనవార సభకు రాజాలమైతి మరియు సభనిర్విఘ్నముగ జరుగవలయు ననియు వ్రాసిన యుత్తరముల నాహ్వనసంఘాధ్యక్షులు సభవారికిం జదివి వినిపించిరి.

విద్వాన్ దుహ్వారి వేంకటరమణశాస్త్రిగారు రాజాలక పంపిన పాఠ పరిశీలన మనువ్యాసము చదువఁబడినది. అప్పటికిఁ బడునొకండు గంట లగుటచే సభచాలించి మధ్యాహ్నము మరల రెండుగంటలకుఁ బ్రారంభించిరి. ఉభయభాషాప్రవీణ వడలి లింగన్నశాస్త్రిగారు ఆంధ్రవ్యాకరణవిమర్శనము; శేకుమర్ల అద్యతరావుగారు ఎం. ఏ., ఎల్. టి., మనుమంచి భట్లారకుడు; యం. వేంకటరమణగారు ఆంధ్రవ్యాకరణములసోదశి; ముదిగొండ నాగలింగ శాస్త్రిగారు కవికర్తవ్యము; ఉభయభాషాప్రవీణ గాధాకర్షుల రామావధానిగారు కవిశ్లోతత్త్వమును; ఉమర్ ఆలీషాకవిగారు భాషాపరిణామము; అనువ్యాసములం జదివిరి. జనమంచి శేషాద్రిశర్మగారు పంపించిన భాగవత రచన, పోతనమహాకవి భక్తి యనువ్యాసమును, సర్. రఘుపతి వేంకటరత్న మునాయుడు, ఎం. ఏ. గారు లాము వచ్చునటకు నిలిపియుంచు మనివార్త యంపుటచే సాయంకాలమున వాఙ్మనున నది చదువఁబడినది.

ది 21 వ తేది ఆదివారమున నుదయము 9 గంటలకు మరల సభ ప్రారంభింపఁబడినది. మేడేపల్లి వేంకటరమణాచార్యులుగారు, నిజామాచార్యుని కుండమాల, జయంతి రామయ్యపంతులుగారు, ఉత్తరరామచంద్రనాటకములోని రసవిచారము, కుందూరి ఈశ్వరదత్తు బి. ఏ. గారు ఆంధ్రవాఙ్మయ వికాసతత్త్వము, మల్లాది వేంకటవిశ్వనాథశర్మగారు ఆంధ్రనాటకరంగమునం దిసంస్కృతనాటకబహిష్కారము, విద్వాన్ కోపల్లె శివకామేశ్వరరావుగారు, కవిశాస్త్రపంచము ప్రస్తుతాంధ్రము, బండారు తమ్మయ్యగారు క్రీడాభిరామ

కర్తృత్వము, పెండ్తాట వేంకట సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు పద్యచూడామణి బుద్ధఘోషాచార్యులు, కవిరాజవత్సనాయ వేంకటనీలాద్రి రాజుగారు, సూక్తి, అవ్వారి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు వ్యాకరణబాహుళ్యము, ఈయ్యాణ్ణి వేంకట వీరరాఘవాచార్యులుగారు ద్వైతద్వైతవిశిష్టావ్యములు, మున్నంగి లక్ష్మీనరసింహ శర్మగారు, తాము పరిశోధించి ప్రకటింపబోవుచున్న యాంధ్రమహాభారత పాఠభేదాదికముగూర్చి, విజయూరి లక్ష్మీనరసింహారావుగారు నాట్యకళ, పంత్రింగి సుబ్బారావుగారు శ్రీకృష్ణనిర్యాణము, అనువ్యాసములం జదివిరి.

విద్వాన్ కట్టి సాంబమూర్తిశాస్త్రిగారును, ప్రయాగ వేంకటరామ శాస్త్రిగారును, కాకర్ల కొండలరావుగారును, కేతవరపు వేంకటశాస్త్రిగారును సభకు రాలేదు. వారివ్యాసములనైనను బంపలేదు. మారేమండ రామారావు గారు (బి. ఏ. ఆచర్యు) సనాతన దేవాలయనిర్వహణ మనువ్యాసమును బంపి నారు. సత్యవోలు రాధామాధవరావుగారు వసుచరిత్రముతోని పద్యములను సంగీతముతో మేళవించి రాగతాళయుతముగఁ బాడియు, మర్రిభద్రనిసీస, సప్తస్వరాక్షరయుత విష్ణుస్తవనీసములను జదివెయును సభాస్థారుల నానందపర వశులంజేసిరి.

అధ్యక్షులు లుపసంహారోసన్యాసము గావించిరి. జయంతి రామయ్యపం తులుగారు పరిషత్పక్షమునను, కేతవరపు కామరాజుగా రాహ్వనపక్షమునను, పద్యక్షులకు సభ్యులకు నార్యవైశ్యభవనసంఘాధ్యక్షులకును కృతజ్ఞతాభివంద నము లర్పించిరి. మహానందముతో సభ ముగిసినది. అదివారము మధ్యాహ్న ము 1 గంటకు కార్యనిర్వాహకసభ జరిగినది. సభలోఁ జరుపఁబడిన యధ్యక్షోపన్యాసాదులు క్రమక్రమముగాఁ బరిషత్పత్రికలోఁ బ్రకటింపఁబడును.

రాజోవుప్రమోదూతసంవత్సర వార్షికోత్సవము విశాఖపట్టణములో జరుపవలయు నని శ్రీమూర్తి శ్రీనికృష్ణదేవ వర్ధబహద్దరుగారు న్రాసిన జాబు ననుసరించి యిరువదియవ పరిషద్వార్షికసభ విశాఖపట్టణములో జరుపుటకు నిశ్చయింపఁబడినది.

అహ్వన సంసూర్యక్రోధన్యాసము.

ఆశక్తి- వేంకటరామయ్యగారు, పెద్దాపురము.

పోదర ప్రతినిధు లగునోమహాజనులారా ! పండిత ప్రకాండులారా, స్వాగతము.

అంధ సాహిత్యపరిషద్వాల్సి కోతనసభకు మాయాహ్వనము సంగీకరించి, దూరాధ్వగమన వ్యయ ప్రయాసముల కోల్పి, భాషాసేవైకపరత్వమున విచ్చేసిన మహామహు లందఱకు మా పెద్దాపుర వాస్తవ్యుల పక్షమునఁ గృతజ్ఞతావందనశతంబుల నర్పించుచు సుస్వాగత మొసంగుచున్నాను.

నాకంటె మిన్నలగు భాషాప్రవీణు లెందఱో యుండ మాయాహ్వన సంఘమువారు న న్నొకపెద్దంజేసి యధ్యక్షపదవికి నియోగించుట సాహితీకవి తాసామ్రాజ్యపట్టభరణుల రగు మీ కందఱకు స్వాగతమొసంగు భాగ్య మొన గూర్చు నిగ్వాజ్యకృపావిశేషమే గాని వేఱొండుగాదు.

రథనేమినిస్సనముల గజఘంటానినాదముల దురగధారల వీరపైన్యపద ఘట్టనల మంగళతూర్యారావములఁ బండితకవిగోష్ఠీనిదంబులఁ బూర్వ మొకప్పుడు విరాజిల్లిన, పదునైదు పరగణాల కధీశ్వరులగుశ్రీవత్సవాయి సొంఘానమువారి రాజధాని, స్థలదుర్గ మగునీపెద్దాపురము నేడు స్వస్థాన ప్రభుహస్త చ్యుతమై పాడరి నిశ్చతురంగమై కాకఘూక స్మగాలారావములతోఁ జెలకేగి తరుగుల్లకంటకలతావృతదుర్గాంతరమై నిర్మానుష్యమై స్థలభోగ తత్త్వమును వ్యక్తీకరించుచున్నది.

దుర్గభూమి యంతయు 38 యకరముల విస్తీర్ణము గలిగి హనుమదాకారముగా 13 బురుజులు గలిగి శిరమున హనుమంతబురుజు పాదమున తోకబురుజు ననునామముల నొప్పారి శత్రువుల కభేద్యమై విరాజిల్లేడిది.

సంస్థానాధిపతు లందఱుచు బహుదేశలిపుల భాషల నేర్చియు స్వభాషయు దాదరము గలిగి తేజస్వి తోదార ప్రతాప సంకన్నత్యములతోడి పాటు గొప్పవిద్వాంసులుఁగవులునై విద్యలయం దాదరము గలిగి విద్వాంసుల కనేకాగ్రహారముల నిచ్చి ప్రజాహితైకాభిలాషతోఁజెఱుపులు త్రవ్వించి లోటలువేయించి దేవాలయమంటపాదులను గట్టించి సత్రములఁ జెట్టించి కవుల బల్వర నాదరించి చాల సత్కృతుల నంది జగద్విఖ్యాతకీర్తిం గాంచిరి.

ద్రావదీపరిణయము, కిరాతార్జునీయము, ధ్రువచరిత్రము, తుల్యమాహాత్మ్యము ననుకృతులనిర్మించిన తాత యేనుఁగులత్పణకవియు, రామవిలాసమును రచించిన మనుమఁడు ఏనుఁగు లత్పణకవియు, శేషధర్మములు హరిభక్తసుధోదయముల విరచించిన వెణుతురుపల్లి విశ్వనాథకవియు, చిత్రచమత్కారమంజరి కర్త యగు యాణిమళ్ళ వేంకటశాస్త్రిగారును, గువలాయామోద మను నలంకార గ్రంథమును సంస్కృతమున రచించిన శ్రీ చావలి రామశాస్త్రిగారును జగత్పతిసుభాషిత ప్రభావతీంద్రద్యమ్న నాటకకర్త లగు శ్రీ హోతా వేంకటకృష్ణకవిగారును, శ్రీవత్సవాయి సంస్థానాధీశ్వరులయాస్థానకవీశ్వరులు. చల్లా కామకవి వక్తలంక వీరకవియు నాయాస్థానములోనివారే. వీరలు, అష్టదిగ్గజములలోనివారని ప్రతీతిగలవగాని వీరలు రచించిన గ్రంథములు గానరావు.

మకరందమును జెంచెత బలిమిమై గ్రహించినను దేనెపెటను వదలక జుమ్మని మూఁగుసరఘలవలె నేటి పెద్దాపురము నాశ్రయించు కొనిన మా బోంట్ల కమృతత్వ మొసంగ నె చి యాంధ్రసాహిత్యపరిషత్తుధ స్థాయిసంఘమువారు దయతో మాయాహ్వానము నంగీకరించి మాపురమున నీవాల్మీకోత్సవసభను జరుపుట కంగీకరించి మీయందఱి దర్శనభాగ్యము లభింపజేసి పూర్వపుఁ బండితకవి గోష్ఠీవినోదముల చవి యొక్కింత చూపించుచున్నందున మే మెంతయుఁ గృతకృత్యులరము.

దేశేన్నత్యసమస్యలలో భాషావిషయకము ప్రాముఖ్యము. రసజ్ఞులు స్వభాష నేమఱియుండరు. “స్వస్థాన వేషభాషాభిమతా స్సన్తో రసప్రలుభధియః” అని సకలభాషావాగనుశాసనుఁ డగు నన్నయధ ట్టాంధ్రశబ్ద చింతామణియందు నుడివియున్నాఁడు. స్వభాష గన్నతల్లి. స్వభాషను విడనాడి పొందు తక్కుంగల వికాసములు మాతృస్థస్థమెఱుంగని బాలుని యంగములవలె యసహజపుష్టికరములు.

మహాత్ములు దేశభక్తులు భాషాసేవకులు పాశ్చాత్యవిద్యావ్యామోహమును విడనాడి వత్సరదశకమునుండి దేశభాషలకుఁ బ్రాముఖ్య మిచ్చి పాటువడుచుండుట భావికాలవేశేన్నత్యసూచక మనకతీరదు. జనసామాన్యమునందుఁగూడ నీభావములు ప్రవర్ధిల్లుచున్నవి.

కాని భాషాకల్పవృక్షమును గూఁకటివేళ్ళతోఁ గూల్చువేరుపురువు బయలుదేఱినది. అదిప్రాచీదిశ నుదయించిన గ్రామ్యవాదపుఁ దోకఁబుక్త. అట్టి

వేరుపురుపు బారినుంచి సంరక్షించి కల్పవృక్షము శాఖోపశాఖలతో విజృంభించి తన్నాశ్రయించువారికి నిలువనీడయుఁ జలువయు నిచ్చుచు నఖండఫలప్రదమగుటకే సమకట్టి యీసభ పనిచేయుచున్నది.

సర్వవిషయములకు బల భాషకును నియమము సర్వశ్రేయము. నియమరహితమైన బ్రతు కన్యదాయకము. తన్నియమమే భాషకులక్షణరూపమునఁ బరిణమించును. లక్షణవిరుద్ధ మగుభాష గ్రామ్య మగ్రామ్యమని పెద్దలు చెప్పుదురు. అట్టిగ్రామ్యభాషను నాకల్పాంతస్థాయిగ నుండు సప్తసంతానములలో నొకటి యగు కృతి గ్రంథరాజములలోఁ జొన్నుట కడుంగడు శోచనీయము. ప్రకృతమున భాషాకల్పకమునకు బదనికగూడ : యలుదేలుచున్నది. అది భాష కవిత్యమను నొకనూతన పరిణామము. అది కల్పకముయొక్క వికాసమునకే యనికొంద అందురు.

దీన సందర్భకూన్యప్రణయాంబునిధి తరంగణోలికామాలికలును నిర్మల వినీలనీరదాకాశాంతరస్థహాటకమయజ్యోత్స్నాంకితోడు గణపరివృత త్రియామి నీవల్లభుండును, హృదయసాత్మాంతరాశసున్నిధప్రణయస్నేహపూరంబును, భాషాంతరీకరణదావాగ్నిప్రజ్వలిత నీరసపదార్థస్పృష్టపత్రతరుసంతానారణ్యంబును నిరంకుశమదగజకరపదరదాఘాతచ్ఛందోవ్యాకరణాదికదళికారామంబును దఱచు గనుపట్టు.

భాషకవిత్వ మనునది మనకవులకుఁ గ్రుత్తది కాదు. భాషము లేనిదే కవిత్వమే లేదు. జగన్నాథ పండితరాయలువా రీభాషకవిత్వమును బెం పొందించిరి.

“మా గర్వ ముద్వహ బిజాల మహీపతీనా! మంత్రపురం మఃమయం నిలయం మమేతి । పట్టాభిషేకసమయే పృథివీపతీనాం । బాహ్యాస్థితస్యకలభస్యచ మండనశ్రీః॥”

భాషకవిత్వ మన నిప్పటివారి యభిప్రాయము ఘృతకోశాతకీన్యాయ మే మో యని సందేహము నొడముచున్నది.

భాష పెట్టితలలు వేయక సక్రమాభివృద్ధి గాంచుటకుఁ దగునూచనలఁ జేయుటయే యీసభవారి యాశయము. అట్టి సక్రమాభివృద్ధిభాషకు వలయు ముఖ్యసాధన మగు నిఘంటువును విద్వత్ప్రభువు లగు శ్రీపీఠికాపురము మహారాజువారు పండితవరుల రక్షించి వ్రాయించుచున్నందుల కెంతయుఁ గృతజ్ఞు

తను జూపుచు నట్టి నిఘంటు వనతికాలములో వెలువడి యాంధ్రలోకమునకు మహోపకార మొనర్చుఁగాత యని ఛరమేశ్వరుని బ్రార్థించుచున్నాను.

మ. మహి ముఖ వాగనుశాసనుండు సృజయింతుం గుండలీంద్రుండు ద
స్థనానీయస్థితిమూలమై నిలువ శ్రీగౌఢుండు ప్రోవణ మహా
మహులై సోముండు భాస్కరుండు వెలయుఁజ్జ సాంపువాటించు నీ
బహుళాంధ్రోక్తిమయ ప్రపంచమునఁ దద్రాగల్భ్య మూహించెదఁ.

అని రామరాజభూషణుఁ డాంధ్రభాషాప్రపంచమును గొని యాడెను.

సీ. శబ్దసంస్తార మెచ్చటను జాఱఁగనీక పదమైత్రి యర్థసంపదలఁబొదలఁ
దల పెల్ల నక్షిప్తతను బ్రదీపితముగాఁ బునరుక్తిదోషంబు పొంతఁ బోక
యాకాంక్షితస్ఫూర్తి యాచరించుచును శాఖాచంక్రమక్రియఁ గడవఁజనక
ప్రకృతార్థభావంబు పాదుకో నదుకుచు నుపపత్తి యెందు నత్యుద్భిత్తముగ
నొకటఁ బూర్వోత్తరవిరోధ మొదవకుండఁ
దత్తదవయవవాక్యతాత్పర్యభేద
ములు మహాకావ్యతాత్పర్యమునకు నొనరఁ
బలుక నేర్పుట బహుతపఃఫలము గాదె.

అని పింగళి సూరనార్యుఁడు సహస్రాక్షుని నోట శుచిముఖవచనరచనా విచక్షణత్వంబు గూర్చి పలికించి “వాగ్దేవతవో కాకయాకె దిద్దినకవివో” యని కవిత్వలక్షణ ముపలక్షింపఁజేసి.

భాషావధూటి కలంకారప్రాయమై వికాస మొనగూర్చు కవనమే యమృతము. అట్టియమృతరసాస్వాదనచే నమరత్వము లభించు మీరమృతాంధసులు. అట్టి మీకుమే మొసంగఁబోవు-

“నాస్తి శాకబహుతా నాస్త్వస్థితౌ నాస్త్వపూపో నాస్త్వోదన సౌప్తవం
చక్రపయాభోక్త వ్య”

మృదు నాతిథ్య మకాంక్షితమే యైనను మాహృదయగత భావమున ప్రధానముగ నారసి మన్నింపఁ బ్రార్థించుచున్నాము.

ప్రతినిధుల బసలకు భోజనాదికమునకు బహిరంగసభకు ననువగు నీయార్యచైతన్యసత్రపుభవనముల నొసంగిన యేతద్ధర్మకర్తలకు మనకృతజ్ఞతను జేలుపుచు మనయగ్రాసనాధిపతిగారి యమూల్యోపన్యాసమును వినఁ గుతూహిలులై యున్న మీకండఱికి నేక్షువ యంతరాయమును గల్పింపక నే నింత టితో విరమించుచు మరలఁ దమయండఱి కీఁక నొకపరి స్వాగత మొసంగుచున్నాను.

(గతమాసశేషము)

డచ్చటి కితని వడుగున కని వచ్చిన మేనమామ బలదేవుఁ డీతని యపారశివభక్తికి మెచ్చి తానుగూడ నీతని మతము నవలంబించి తన కూతు నిచ్చి పెండ్లిచేసినట్లు బసవపురాణమున నున్నది. ఆ పెండ్లిసందర్భమున సోమనాథుఁడు వ్రాసిన యీ క్రింది పంక్తులు చూడుఁడు.

“రండు భక్తులఁ బిలుపుండుమీ రెదురు, వొండు వేగమతోడి తెండు తెండనుచు నిట వచ్చు నయ్యల కెదురు వచ్చుచును, నటవచ్చునయ్యల కర్థి మ్రొక్కుచును సింహాసనస్థులఁ జేసి యా కర్త, సంహారమూర్తుల చరణము ల్గడిగి యవరశనవ్యపుష్పాంజలు లిచ్చి, ప్రవిమలధూపదీపంబు లొనర్చి యస్తుహోత్తులకు సాష్టాంగుఁడై యాక్ష, ఇస్తు విభూతి వీడ్వమ్ము లర్పించి నిఖిలమాహేశ్వరనికరంబు నిట్లు, సుఖలీలఁ గొలుపున్నచో బసవయ్య”

ఈ సమయమున బసవేశ్వరునిచేఁ బూజింపఁబడిన కర్త సంహారమూర్తులగు నా యయ్యలు, మాహేశ్వరులు, భక్తులు నెవరు? అదివఱకే దేశమున నున్న జంగమయ్యలు, లింగాయతులు కారా? కాదను బుద్ధిమంతులు వారెవరో, వారి మత మెట్టిదో, బసవనికి వారితోఁ బూజైట్లు కుదిరెనో సయ్యుక్తికముగ నిరూపింపవలెను. కావున బసవనికిఁ బూర్వము జంగములు లేరను శాస్త్రీగారి వాదము మిథ్యావాద మని చెప్పక తీఱదు. బసవేశ్వరుని పెండ్లి జరిగినది కళ్యాణప్రాంతమందలి కర్ణాటదేశమునఁ గాన నిట్టి వీరశైవులు పూర్వ మాదేశమున నుండి రేమో గాని యాంధ్ర దేశమున మాత్రము లేరను వింతవాదమునకు శాస్త్రీగారు మరల దొరకొనెద రేమో! ఇదికూడఁ గేవల మసంగతమే. సోమనాథుఁడు వెలసిన నిజామురాష్ట్రాంధ్ర దేశము కయిని జెప్పిన కర్ణాటదేశము నంటియే యున్నది, కాని, విశేషదూరమున లేదు. వీరశైవమతస్థాపకు లగు పంచాచార్యులలో మొదటివాఁ డగు రేణుకుఁ డుద్భవించిన కొలనుపాక (కడపూరి) కూడ నీ దేశమందలిదే. అతఁడు స్థాపించిన మతము లిప్పటికి నాంధ్ర దేశమున నున్నది. తెలుఁగుదేశములోని యుత్తరసర్పాదులనెడి గోదావరి, కృష్ణ మున్నగు జిల్లాలలో నీ మతము తరువాతఁ దరువాత వ్యాపించినట్లు తలంపవచ్చు నేమో గాని నిజామురాష్ట్రాంధ్ర దేశమున మాత్ర మనాదినుండియు వెలసియున్న దనుట కనేకాధారము లున్నవి. తెలుఁగుశబ్దము త్రిలింగ, త్రినగ, త్రికలింగ శబ్దములనుండి పుట్టిన దని కలువర పలు విధముల నిర్వచించుచున్నారు. త్రి ప్రానువారగాదు 'Karnatic Chronology

అను గ్రంథములోఁ ద్రిలింగశబ్దమునుండియే తెలుఁగుపుట్టిన దని వ్రాయుచు, వీరశైవులలోఁ ద్రిలింగ (ఇష్ట, ప్రాణ, భావలింగములు) విచార మెఘనగ నున్నది గనుక వీరశైవుల జన్మస్థల మాంధ, దేశమే యనియు, బసవేశ్వరుఁడు వీరశైవ మతమును స్థాపించె ననుట శుద్ధమార్ఖ్య మనియు, నతనికి మున్ను చాలఁ బూర్వమునుండియే యీమత మీదేశమున నుండియున్న దనియు లిఖించినట్లు నా మిత్రులు శ్రీ చిదిరెమతము వీరభద్రశైర్భగారు నాకుఁ దెలిపియుండిరి. కావున వీరశైవమత ప్రాచీనత కిది కూడ నొక నిదర్శనము.

నా వాదమునకుఁ బ్రమాణముగ నేఁ జేర్చిన మూఁడనవిషయమునకు శాస్త్రీగారి సమాధానముల నిక విలోకింపుఁడు.

“ఇక బసవపురాణమున బ్రాహ్మణులను ద్రాటిమాల లని, పచ్చిమాల లని గర్హించుట కే సోమనాథుఁడు బ్రాహ్మణుఁడుగానేరఁ డనుటయు నసంగతమే యగును. పయిత్తు సోమనాథునివి గావు. వీరశైవవివాదములందు బసవేశ్వ రాదుల వాస్తులను సోమనాథుఁ డనుకరించి చెప్పెను. కాని యవి సోమనా థుఁడు స్వయముగా నోరారఁ దిట్టినవి కావు. గ్రంథమునఁ బ్రసక్తు లగు కథా పురుషుల పనులను బలుకులను ననువదించిన మాత్రమున వానిని గ్రంథక్త కతకరింపరాదు గదా! బసవపురాణమునఁ బ్రాహ్మణగర్హ యుండఁగా బండితా రాధ్యచరిత్రమున బ్రాహ్మణవ్రశంస గలదు. పండితారాధ్యుఁడు బ్రాహ్మణధర్మ ముల నాదరించినవాఁడు గావున నందు సోమనాథున కట్లు వ్రాయవలసిను. బసవేశ్వరుఁడు బ్రాహ్మణధర్మములు గర్హించినవాఁడు గావున బసవపురాణమున నిట్లు వ్రాయవలసిను.”

ఈ సమాధాన మెంత సమంజసముగ నున్నదో నిష్పక్షపాతబుద్ధి గల వారు గ్రహింపక పోరు. బసవేశ్వరాదులు బ్రాహ్మణులను దా మే యే మాట లతో నిందించిరో సోమనాథుఁడు తాను స్వయముగఁ జూచియుండెనా? లేదు. లేనప్పుడు తాను బ్రాహ్మణుఁడే యయి బ్రాహ్మణులందు శౌరవప్రపత్తులు కలవాఁడే యైనచో నిట్టి నీచవాక్యములనే తన గ్రంథమున నేల చొనుపవ లెను? నిందావాక్యముల నసలే విడిచి గాని లేదా యే సామాన్యపుగర్హతోఁ గాని కథను సాగింప నయితి గాదా? మఱియుఁ దనబ్రాహ్మణుల నంత నీచముగ నిందించిన యీ బసవనియందుఁ దన కంత భక్తిపారవశ్య మేల? అతని యిలు పుట్టు బానిసకొడుక ననియు, తొత్తు ననియు, లెంక ననియుఁ బలు తెల్లఁగులఁ

దన్ను వర్ణించుకొన నేల ? కావున సోమనాథుఁడు తాను గూడ బసవేశ్వర మతానుసరుఁడే కావున నీ నిందలు తన యుద్దేశానుగుణముగఁ గూడ నుపయోగించె ననుటయే యుక్తము. పండితారాధ్యచరిత్రమున బ్రాహ్మణప్రశంస యున్నదనియు నిట్టి గర్హ యందు లేదనియు న్రాయుట వట్టి బూకరింపు. మచ్చున కీక్రింది వాక్యములు చిత్తగింపుఁడు.

“వారు నైదికులో యనైదికులో వి, చారింప లింగ ప్రసాదవిదూరు లగువేదభారభరాక్రాంతు లని న, గఁగ సనై బ్రాహ్మణగార్హభం బన నె గడి శ్రుతుల్ మోపరిగాండ్ల మోవంగఁ, బడిన బ్రాహ్మణగార్హభంబులకంటఁ గర్తవండాలుర కంటనామ్నాయ, నిర్హణ మెఱుగంగ నేరరో యల్ల-
దీక్షా ప్రకరణము పుట 29.

పంటింపకుండ నాబ్రాహ్మణు లెఱింగి.....

కుక్క మొగిల్లు నైకొను భక్తిగలదె, యెక్క విస మని యేచి నిందింపఁ గుక్కయే యిది దీని కుక్కగుకా త్రాటి, కుక్కలు భువిఁ జెను కుక్కలు గాక—
(మహిమ ప్రకరణము పుట 283.)

ఇత్యాదు లనేకములు. ఇందు మొదటివి పండితారాధ్యుఁడు తన్ను బ్రాహ్మణులు నైదికుల కట్టి లింగధారణ లింగ ప్రసాదస్వీకారాదివీరనై వధ్యములు తగునా యని తర్కించినప్పుడు స్వయముగాఁ జెప్పినట్లు సోమనాథుఁడు న్రాసినవి. ఇట్టి గర్హ యనునది సోమనాథుని యేకృతులం దున్నను భవులగు బ్రాహ్మణులఁ గూర్చియే గాని వీరనై వదీక్షితు లగు నారాధ్య బ్రాహ్మణులఁ గూర్చి కాదు. వీరనై వదీక్షితు లయి యుండియు బ్రాహ్మణబుజయి పొత్తును విడనాడి తమలోఁ బూర్తిగఁ జేరకున్నను మల్లికార్జునపండితాద్యారాధ్యబ్రాహ్మణులను బసవేశ్వరాదులు గర్హింపలేదు. వారికి ముఖ్యమయినవి వీరనై వమత ప్రధానాంగములగు భక్తరుద్రాక్షలింగధారణాద్యస్తావరణములు అవి యున్నవారి నెల్ల వీరనైవులుగనే వారు సంభావించి యుండిరి. కావున నేఁ జెప్పిన బ్రాహ్మణగర్హ బసవేశ్వర పండితారాధ్య సోమనాథాదులందఱు సమానముగ నొనర్చినదే. సోమనాథుఁడు బ్రాహ్మణుడయినచో ధూర్తవిపు లతనిఁ బతితుఁడని నిందించినట్లు పిఠుపర్తి సోమన తన గ్రంథములలో న్రాయుటలో సారస్యమేమి ? ఈ విషయము నెందుచేతనో శాస్త్రి గారు జాతవిడిచిరి. కాని శ్రీ నాగేశ్వరరావుపంతులుగా రీవిషయమును దమ వాదమున కనుకూలముగా

గ్రహించి “పాలకురికి సోమపతితుఁడు” అను ధూర్తవిప్రుని నిందయే బ్రాహ్మణ కులజననము తెలుపుచున్నది.” అని వ్రాసిరి. పతితశబ్దము శబ్దార్థానుగుణముగ Fallen person (కులభ్రష్టుఁడు) అను నర్థమునఁ బ్రయోగింపఁబడెనని యెంచవీలులేదని నాతలంపు. సోమనాథుఁడు జన్మమున బ్రాహ్మణుఁడయి యుండి జంగములలోఁ గలిసి పోవుటచేతనే బ్రాహ్మణు లిట్లు తిట్టి రన్నచో బసవేశ్వరాదులందఱు బ్రాహ్మ్యముకంటె నన్నవిధముల సర్వోన్నతం బని ఘంటాపదముగాఁ జాటి చెప్పిన యా యుత్తమవీరశైవమతమును స్వీకరించినప్పుడు నిందించుట యెట్లు పొసంగును? ఇంతకు నీపదమును పిశుపర్షి సోమనాథుఁడు సంస్కృతీకరించి “సోమపతితుఁడు” అని సంస్కృతసమాసములో దా నుపయోగించినది. అస లాకాలపు బ్రాహ్మణ లొనర్చిన నింద సోమనాథుఁడు తప్పుఁ ద్రాటిమాల. అని పచ్చి మాల అని నిందించినందుకుఁ గాను నీసుగొని వాదమున నాతని నోర్వ లేక “నీ వంతకంటఁ బచ్చిమాలపు” అని చేసిన మాటుతిట్టే యయి యుండును. నిమ్నజాతులు (Depressed classes) ఇప్పుడుగూడఁ బతితు లనియే వ్యవహరింపఁబడుచున్నారు. చతుర్వేదపారమున నొనర్చిన నిందలలో వీరశైవమతవిద్వేషు లగు బ్రాహ్మణులకుఁ గులభ్రష్టు లను నర్థమునఁ గాక వట్టి నీచార్థముననే సోమనాథుఁడు పతితశబ్దము నుపయోగించినాఁడు.

సీ. గిరిజేశునకు నతఃపర మున్నదే నాస్తి లింగాత్పరం బని లీల మ్రోలు

... ..

గీ. శ్రుతిశిరస్సమూహి “పతి రేక యాస్తేత”నుచు వచింపదుర్గుణముమించి
యితరసురలఁ బట్టి పతితులు సన్నుక్తి, బాహ్యులగు టదేమి బసవలింగ.

కావున ధూర్తవిప్రునిచాప్రయుక్త మయిన పతితశబ్దము పంతులుగారి వాదమునకు సాధకము కానేర దని మనవిచేయుచున్నాను.

సోమనాథుఁడు జంగమకులజుఁ డనుటకు నేఁ జూపిన ప్రధానకారణములవయి ప్రతివిమర్శకు లొనర్చిన వాద మందలి సారమును బాఠకులు చిత్తగించితిరి కదా! ఇంక నాతఁడు బ్రాహ్మణకులజుఁడే యనుటకు వారు తమ పక్షమునఁ జెప్పు ముఖ్యవిషయముల నరయుఁడు. అవి (1) ఇతరుల వ్రాతలు- (2) సోమనాథుని చతుర్వేదపారగత్వము, అద్వితీయసాండిత్యము- (3)

పండితారాధ్యచరిత్ర శ్రోత యగు పాల్కురికి సూరనార్యునియెడ సోమనాథుఁడు చెప్పికొన్న బాంధవ్యము- వీనిని గ్రమముగఁ బరామర్శింతుము.

“సోమనాథుఁడు లింగధారిబ్రాహ్మణుఁ డని వీరేశలింగము పంతులు గారు కవులచరిత్రమునందు వ్రాసియుండిరి” అని నాగేశ్వరరావుపంతులుగారు లిఖించిరి. కాని యది నిజముకా దని చెప్పుటకు విచారించుచున్నాను. ఏ వాదమునకు నవకాశము లేకుండ శ్రీ వీరేశలింగము గారు సోమనాథుఁడు వీరశైవుఁ డని మాత్రమే వ్రాసియుండిరి గాని లింగధారి బ్రాహ్మణుఁ డని గాని జంగముఁ డని గాని యేమియు నిర్దేశింపలేదు. కవులచరిత్ర నూత్నముద్రణము పుట 221 చూడుఁడు. కర్ణాటకభాషలో విరక్తతొంటెదార్యుఁ డను కవి రచించిన “పాల్కురికి సోమనాథపురాణ” మను గ్రంథములో సోమనాథుఁడు బ్రాహ్మణుఁ డని వేమనారాధ్యుని వంశమువాఁ డని గురులింగార్య మంగళాంబలకుఁ బుత్రుఁ డని వ్రాయఁబడియున్నట్లు శ్రీ శాస్త్రి గారు వ్రాసినారు. ఈ గ్రంథము నాకు లభింపలేదు, గాన, నందలి సంగతులను నేను బరికింప నవకాశము లేకపోయినది. ఈ తొంటెదార్యుఁడు క్రీ॥ శ॥ 1560 ప్రాంతము వాఁ డని శాస్త్రిగారే వ్రాసినారు. అనఁగా నితనికి సోమనాథునకు నడుమ రమారమి 400 సంవత్సరములయంతర మున్నది. ఈతఁడు సోమనాథుని యాంధ్రగ్రంథములను జూచియుండక గురురాజకవికృత మయిన సంస్కృత పండితారాధ్యచరిత్రమును జదివి యందలి ప్రమాదములమూలమున నిట్లు వ్రాసి యుండు నని తోచుచున్నది. చెలిదేవి వేమనారాధ్యునకు సోమనాథునకు నెట్టి సంబంధమో మనము సోమనాథుని స్వంతవాక్యములవలననే తెలిసికొని యున్నాము. అతని మనుమఁ డీతనికి విద్యాగురుఁ డగుట దప్ప మఱి యితరసంబంధ మేమియు సోమనాథుఁడు చెప్పికొనలేదు. గురులింగశబ్దవిచార మొనర్చి యది వేమనారాధ్యుని మనుమని పేరు కా దని నిరూపించి, గురురాజకవి ప్రమాదముల నిదివఱకే వ్యక్త మొనర్చియున్నాఁడను. కావున సోమనాథుని వేమనారాధ్యుని వంశమువాఁ డనుటయు నతని మనుమఁ డని గురురాజకవి తలఁచిన గురులింగార్యుని తనయుఁ డనుటయుఁ దొంటెదార్యునకు సంస్కృతపండితారాధ్యచరిత్ర పఠనమునఁ గలిగిన ప్రమాదములే యని స్పష్ట మగుచున్నది. ఇంత యేల ? సోమనాథుని కులగోత్రములను దలిడండులను దెలియుట కాతఁడు రచించిన గ్రంథములే యుండ నాతని తరువాతఁ

గొన్నివందలయేండ్ల కింతర దేశీయులు భ్రమ ప్రమాదములఁ జూనిపి వ్రాసిన గ్రంథములూ మనకుఁ బ్రమాణములు! ఇంతకు వేమనారాధ్యుని వంశజుఁ డనుటయే గాని సోమనాథుని బ్రాహ్మణుఁ డని తొంటెదారుడు తన కృతిలో న్నొక వక్తాణించెనో లేదో? వేమనారాధ్యుని వంశ్యుఁ డనుటనుబట్టియే బ్రాహ్మణుఁ డని వ్రాసి నని శాస్త్రి గారే తలంచినో? పండితారాధ్యచరిత్రమందలి వేమనారాధ్యచరిత్రమును బట్టి యావేమనారాధ్యుఁడు బ్రాహ్మణుఁడో జంగముఁడో నిరూపింప వీలు లే దని ముందే తెలిపి యుంటిని గదా! కావునఁ గణ్ణాటకృతి యగు సోమనాథపురాణమండలి వ్రాతలు మనకు సత్యనిర్ణయమున కెంతవఱకుఁ దోడ్పడునో చదువరులు గ్రహింతురు గాక!

ఇకఁ బ్రతిపక్షులు సోమనాథుని జంగమునిగా నంగీకరింపకుండుటకు వారికిఁ బెద్దకంటక మయినది పాండిత్యవిషయము. ఈ సందర్భమున శాస్త్రి గారి వాక్యములఁ బరికింపుడు.

“పండితారాధ్యచరిత్రము, చతుర్వేదపారము, బసవరాజీయము (సోమనాథభాష్యము) మొదలగు సోమనాథుని గ్రంథములను బరిశీలించినచో సోమనాథుని బ్రాహ్మణత్వము సందేహింపరానిదిగా గోచరించును. మంచి శిష్టాచారసంపత్తి గల బ్రాహ్మణునకే యెఱుకపడఁ దగిన విషయము లెన్నియో పయి గ్రంథములందుఁ గలవు. వానిలో వేదమంత్రము లుదాహృతము లయినవి. వేదభాష్యము లుద్భృతము లయినవి. వైశ్వదేవాదిశ్రౌతకర్తలరహస్యము లెన్నో విమర్శింపఁబడినవి. ఆనాఁ డిట్టి విషయము లబ్రాహ్మణుల కందరానివిగా నుండెడివి. పండితారాధ్యచరిత్రమున “నలిఁ బాల్కురికి సోమనాథుఁ డనంగ వేలయువాఁడను జతుర్వేదపారగుఁడ” అనుట యాతని బ్రాహ్మణత్వము నుద్ఘోషించుచున్నది. బ్రాహ్మణేతరుఁడు వేదమును జదువ రా దనుటకుఁ బ్రమాణములను సోమనాథభాష్యమున సోమనాథుఁడే యుదాహరించినాఁడు. (అశుద్ధాత్మా ౭ శుచి ర్లోభా న్మద్భుక్తం పావనం పరమ్ భక్షయ న్నాశ మౌబోధి శూద్రో హ్యధ్యయనా దివ; శూద్రస్య వేదాధ్యయన మగ్రజాగ్రహణం తథా”) నేటి బ్రాహ్మణాబ్రాహ్మణసమస్యకు మూలకంద మయి దేశదౌర్భాగ్యైకకారణమైన యిట్టి యభాగ్యవిషయమును వీరు తమ వాదమున కాధారముగాఁ గొనుట కడుంగడు శోచనీయము. బ్రాహ్మణులే గాని బ్రాహ్మణేతరులు పాంపత్యము నొందరా దని వా రజ్ఞానాంధకారమున మగ్నవలసినదే యని భగవద్

చ్చాసన మేమయిన నున్నదా? సోమనాథుడు వేదాధ్యయనము కూడ దని ప్రాసినది శూద్రునకుఁ గాని శాస్త్రిగా రుదాహరించినట్లు బ్రాహ్మణేతరు లందఱకుఁ గాదు. ఇంతకు నీ గొడవ వీరశైవుల విషయమున శాస్త్రిగారి కెట్లు సహాయక మగును? బసవపురాణ పరిష్కర్త లగు శాస్త్రిగా రిట్లు వ్రాయుట మఱియు నాశ్చర్యము. బ్రాహ్మణులకు గర్వభంగ మగునట్లు తమ యింటి కుక్కలచేతఁగూడ వేదమును జదివించిన కల్లి దేవయ్య మున్నగు వీరశైవుల చరిత్రలను శాస్త్రిగారు బసవపురాణమునఁ జదివి యుండియు నిట్లు వ్రాయుట విపరీతముగాదా? ఉపనయనమును నిరాకరించినంతనే వీరశైవుల బ్రాహ్మణులు గాని శూద్రులు గాని కాఁజాలరు. సంపూర్ణవదద్వైతశుద్ధితోఁ గూడిన శివ లింగదీక్షావిధాన మందలి క్రియాదీక్షచే ద్వైతము లభించి, లింగార్చనా రూప మగు కర్తాధికారమును, మనుదీక్షచే విప్రత్వము సిద్ధించి పంచాక్షరీ పంచ బ్రహ్మమంత్రపారాయణ రుద్రాధ్యయనాది రూపక మగు వేదాధికారమును వేదాదిదీక్షచే బ్రహ్మత్వము ప్రాప్తించి లింగాంగసమరసజ్ఞానరూప మగుబ్రహ్మ జ్ఞానోపదేశాధికారమును గలిగి లింగధారణముననే సమస్తాధికారములు తమకుఁ బ్రాపించుననియు, బ్రహ్మసూత్రము, షరబ్రహ్మచిహ్నము నగు శివలింగమును ధరించునపుడు వేళొక యజ్ఞోపవీతముచే నవసరము లేదనియు, లింగమే యజ్ఞోపవీతమనియు వీరశైవుల మతము. విస్తరభయమున నీ విషయ మిటఁ బ్ర పంచించుటఁజాలను. మఱియు వీరిలో స్త్రీపురుషు లిరువురకుఁ గూడ దీక్ష విహితము. బాలురకుఁ గూడఁ బుట్టిన వెంటనే దీక్ష నొసంగెదరు. బ్రాహ్మ ణులందన్ననో స్త్రీల కెట్టిసంస్కారమును లేదు. బాలురకు గర్భాప్తకమునఁ గాని యుపనయనము జరగదు. అది జరిగినఁగాని కర్తాధికారము గలుగదు. అప్పటివఱకు శూద్రత్వమే. కావుననే వీరశైవాగమములలోఁ నిట్లు చెప్పఁ బడినది.

శ్లో. జన్మనా జాయతే శూద్రః, ఆదౌ మాతాచశూద్రీణీ

సతీచ శూద్రీణీచైవ, సర్వశూద్రో భవే ద్విజః॥

ఇందుచే శూద్రత్వము కొంతవఱకయిన బ్రాహ్మణులందే గానవచ్చును గాని యాగర్భపరిశుద్ధు లగు వీరశైవులయెడ నొకింతయుఁ గానరాదు. బ్రాహ్మణులను ద్రాటిమాలలని నిరసించి బసవేశ్వరుఁ డన్నఁ దన్నయుఁ డగు సోమ నాథుఁడు వీరశైవులగు జంగమములను గఁలోనయిన శూద్రులుగఁ దలంపఁ

కౌళిందీకన్యాపరిణయము.

ద్వితీయభాగపీఠిక.

ఈమహాప్రబంధమునకుఁ గర్త యగునహోబలపతి జన్మదేశాదు లగు సామాన్యవిషయములం గూర్చి ప్రథమభాగపీఠికలో ముచ్చటించితిని. ఇంక నిపు డిందుఁ గలవిశేషములను వివరించెదను. ఈభాగమున ౪-గీ-౬ ఆశ్వాసములు గలవు. అందు నాల్గవయాశ్వాసమున నాముక్తమాల్యదాది కాంధ్ర, ప్రబంధరత్నములందు వలెను గిరాతార్జునీయాది సంస్కృతకావ్యములందు వలెను ఋతువర్ణనము మంచిమంచి కల్పనలతోను గొప్పగొప్ప భావముల తోను జేయబడినది. చూడుఁడు :—

—) వసంతవర్ణనము (—

సీ. నిఖిలాగమాంతనిర్నిద్ర శోభ నొసంగు నిరుపమమహిమచే నెసఁగువాఁడు
శుకముఖిద్విజరాజచూపుల కింపైనఫలములు చేకూర్పఁగలుగువాఁడు
బలుజడిచే నైనయలజడి సహించుమానుల మధురోక్తి మనుచువాఁడు
తెలిపువ్వునీటిచే దేవ యాత్ర ఘటించు మాధుకరశ్రేణి మంచువాఁడు
సాధుసుమనోనిరంతరసౌష్ఠవైక, మూలకారణ మైనట్టిమేలువాఁడు
మాధవుఁడువచ్చెనవ్వేళమధురలీల, వసరమాంగనయామోదమున మెలంగ.

సీ. పంజరగుహలోపల నున్ది గైకొని శర్తర మెక్తెడు జంతువిరతి
నతివృష్టి కోరిచి యశనంబుగానక గాసిల్లు మానిసంఘాతములను
సరసులలో నుండి జలవాసవృత్తిచే వర్ణిల్లు వరహాసవారములను
నలరునీ రక్తడ నక్తడఁ ద్రావుచు వసియించుచేతనవ్రాతములను
సత్పరిగ్రహలాభంబు సంభిల్ల, నురుతరామోద మందెడు యోగితతుల
మన్నన యొనర్చెఁ దావచ్చిమాధవుండు, కామితార్థఁబులవ్వారిగాఁగనిచ్చి.
ఇందలిశ్లేషవిశేష మెంతచక్కనిదో!

—) శ్రీష్ఠువర్ణనము (—

గీ. కూటిపేదటికంబు గైకొనిరి మిగుల, నాతరముచేత బ్రతికెడునట్టివారు
ఖనన మొనవించితనుయాత్రగడపువారు, కూలిగలుగుటనవ్వేళగూఁటఁబడిరి.

క. కూటిరుచి పాన మొందెను, బాటిలెను నీళ్ల సుళ్లు పవనంబునకున్

మేటి సురతములకూరిమి, గాటపుటుపగూహనములఁ గదలక నిలిచెన్. 32

ఈ రెంటియందును స్వభావోక్తి చక్కఁగ వర్ణింపఁబడినది.

క. పడమటిసెక నుదుకఁగఁబడి, పిడికిటివస్త్రంబు లెల్ల బెట్టఁటంగాఁ

గుడికరమునందు నిలిపిరి, కడుఁబూతం బనుచు వానిఁ గర్తారంభుల్. ౪౪

ఇం దాచారసంప్రదాయము కలదు.

—1 వర్ష రువర్ణ నము 1—

సీ. ఆహితాగ్నుల కెల్ల న్నాశ్వవేశ్వానర రక్షయేకార్యసర్వస్వ మయ్యె

భోగితై నను రాత్రిభోజనం బెచ్చట నన్నమాత్రము కాని యబ్బదయ్యె

సౌరమంత్రోపాస్తిచతురుల కశనంబు వార్తగల్గుట గానివాని యయ్యెఁ

బ్రతిగృహంబున కేగిప్రార్థింపఁ (ప్రార్థింప) శిఖయొకింతోసఁగినఁ జిత్రమయ్యె

జంబుగూడలకలుములు డంబుమిగిలెఁ, గతకసంపాదనంబులు ఘనతగాంచె

నన్నదాతకు నేనియు నతిథి కొకని, కై న నన్నంబు గల దను టఁదియయ్యె.

ఇది యాముక్తమాల్యదఛాయ—

“ఇల్లిల్లుఁ దిరుగ నొక్కింతబ్బు శిఖ; యబ్బేనే నింటిలోఁ బూరి యిడివిసరక

రాఁజదు; రాఁజన రవులుకో ల్వాసాలఁ గాని కల్గను; మఱి దానఁ గలిగె

నేని కూ డగుట మందైనఁబెన్నొగ సుఖభుక్తి సేకూర; దాభుక్తి కిడినఁ

బ్రాగ్భోక్తలకేటిటు బహుజనాశ్చము; దీట నారులకొదవుఁ బునఃప్రయత్న

మాజ్యపటముఖ్యలయ మెన్న; రాలయాంగ

దారులయ మెన్న రంతిక; కారజనిక

పచన నాంధోగృహిణి రామిఁ బడుక మరుఁడు

వెడవెడనె యార్ప నొగిలి రజ్జడిని గృహులు.”

ఉ. కాలువలెల్ల బల్నడులకైవడిఁ గాంచె నదీలలామముల్

గేలియొనర్పఁగాఁ గడఁగెఁ గేవల మబ్బి నతండు నీరమా

త్రాలముఁడైనఁ దావికృతినందక యుండు వికారహేతువుల్

చాల మెలంగినన్ వికృతినంగతిఁ గాంచునె ధీరచిత్రముల్.

౫౭

ఇందలి యర్థాంతరన్యాసము మహాకవికాళిదాసుని కుమారసంభవములోని

“వికారహేతు సతి విక్రియస్తే యేషాం న చేతాంసి త ఏవ ధీరా” అను

శ్లోకమునుండి గ్రహింపఁబడినది.

కవు లిట్టి మనోహరము లగుకల్పనలను భావములను బద్ధభాగాదు
లను దత్తద్భావతత్పరులై యుకరించుచుండురు. దానిని ససమర్థతచే జేసిన
గ్రంథచార్య మనరాదు.

—1 శరదృతువర్ణనము 1—

క. జీవన మౌతయు లోకో, స్త్రీచనమున కిడుచుఁ గార్యసిద్ధి వడసి మై
కేవలపలితుంబుగఁ దాఁబోవదె ఘనపాళి యక్షపుంగవు దిశకున్. ౯౫
ఇందుఁ భారతీయులకుఁ బరమపురుషార్థసాధన మగు మహా ప్రస్థానము
సూచితము-

—1 హేమంతర్తువర్ణనము 1—

ఉ. తక్కులదాయ మే న్నగఁ దాళక తక్కులనేచ ముచుది
చ్చు చ్చురియాద మీఱ వడిఁబొన్నఁగఁ దక్కులతోడ నాత్మస
ఖ్యక్తు భరించు కల్వలుచు గాఢియఁజెందెను మిత్రవర్ణఘా
తక్తు నెఱుగఁ డయ్యె నుదిత్ఫతిఁ గాంచ జమాను నేర్చునే. ౧౦౩
ఇదలి య్భూతరన్యాసము సర్వకాలములందును సర్వజనులకు నను
భవసిద్ధమైనది.

—1 శిశిరర్తువర్ణనము 1 -

ఉ. శీతముచేత బాధపడు చి శ్రజగంబు భరింపఁగా జగ
త్రాత దినేనుఁ డీశ్వరతఁ దాల్చుచు చంబరమధ్యసీనుఁ దాఁ
జాతురినేగుచు నిట్టలచంచదచంచలదృష్టి కిందిచు
న్నీతము చేసెఁ గావలయు నెప్పుడుట్లి హరించుశీతమున్. ౧౦౬
ఇందలిష్టభావ మొతబాగుగనున్నదో! మఱియు నీభావము, “బ్రహ్మ
స్వరూప ముదయే, మధ్యాహ్నాత్ మహేశ్వరమ్, సాయంకాలే సదా విష్ణుః
స్త్రియూర్ద్ది డివాకరః” అను శ్లోక భావమూలకము.
క. అప్పప్పు యేరికైనను, జెప్పుగాశక్యమానె శీతముమహిమల్
నిప్పుల కప్పులకుం దాఁదప్పక యన్యోన్యపదృశతను ఘటియించున్. ౧౦౭
చూచితిరా యతిశయోక్తి మహిమ !

(2) పంచమాశ్వాసమున- శ్రీకృష్ణుఁడు ధర్మభాజును జూడఁబోయి య
ర్జునునితోఁ గలిసి యమునానదీతీరమునకు వేట కేగి యటఁ దనకై తపము
చేయుచున్న కాళిందిం జూచి యామెచు దనపురమునకుఁ దీసికొనిపోయి వివా

హము చేసికొనియె ననుకథ సహృదయ హృదయాహ్లాదకములైన రసగం
భీరకల్పనావిశేషముగల నూటయెఱువది గద్యపద్యములతోఁ జక్కఁగ వర్ణింపఁ
బడినది. చిత్తగింపుడు.

ఇంద్రప్రస్థవర్ణనానందర్పమున నీవిద్య శ్రీ తనకుఁ బరపూర్ణ ప్రజ్ఞగల
యష్టభాషావిశేషము నెఱుఁచూపెనో :

సీ. సర్వభాషావచస్సంపన్నిధానంబు సాధ్యసిన్ధవచోవిచారితంబు
శూరసేనాధారతారుచిమంతంబు వ్యత్యయకార్యోపపత్యనుగత
మనుస్మృతభవికలాపాయోగసిన్ధంబు శేఫోపహతద్వఘోల్లేఖతంబు
అన్యభాభావప్రహణనిరూఢంబు సప్తాంగరూపప్రశస్తమహిమ
మైవిరాజిల్లు చష్టభాషావిశేష, సముదయచ్ఛూర్తి హసియింపఁ జాలునట్టి
పురవరంబు హరిప్రస్థపుణ్యనామ, మయ్యతానందముగఁగాంచెనయ్యతుండు.

ధర్మజునిభక్తిగౌరవము లెల్లు చిత్రించెనో చూడుడు-

గీ. జలజనయన యిహాముక్తఫలవితాన, మూలకారణ మని మదిఁ జాల నన్ని
సీమపదభక్తిచేకొని నిలిచినాడ, నితరము నెఱుంగఁగద యిట నీవెఱికి.

గీ. తమము చూరియించి వస్తుత్త్వంబుఁ దెలుప, నీవకా కన్యదేవత నేర్పుగనదు
దురితసంహరజగతి ఖద్యోతుమహిమ, యెవరు నేరీతిఁదలఁపఖద్యోతమనకు.

ఈవిద్య శ్రీవి తన శాస్త్రీయజ్ఞానమును 17 వ పద్యమునఁ గాళిందీతీర
కాంతారమును మీమాంసా తర్కవ్యాకరణ చ్ఛందో లంకార భరతశాస్త్రము
లతోను బ్రాకృత త్రిలింగ భాషలతోను నుత్తమ కావ్యంబుతోను శ్లేషించి పోల్చి
చూపెను. శ్రీకృష్ణుని వివాహానందర్పమును 73వ పద్యములో నాదబ్రహ్మమును
నిరూపించెను.

“మంచిభోజనము” అను 140 పద్యమున హాస్యరసలవము.

“పగలుగావించు”నను 155 పద్యములో నప్పగింతలలోఁ బిల్లలు పెద్ద
లం దున్నగుణము గ్రహింపవలయును గాని పెద్దలందు దోష మున్నను
గ్రహింపరా దనునీతి చక్కఁగా బోధింపఁబడినది.

(3) ఇక షష్టాశ్వాసము.

ఇందుఁ గాళిందీకృష్ణుల సరససల్లాపములు వర్ణింపఁబడినవి. కాని నాగ
రకులకు వెగటుగల్గించు మోటువర్ణనము లెందును లేవు. ఇంతియే కాదు,
కేవలశృంగార ప్రధానము లగుపట్టులందుఁ గూడ నీవిద్య శ్రీ వి యావిష్కరణమును

దనశ్లేషమహిమచేఁ గావ్యముతోను శాస్త్రములతోను నాగమములతోను సంస్కృతప్రాకృతాంధ్రభాషలతోను మూలప్రకృతి (అవిద్య)తోను బరబ్రహ్మముతోను బోల్చి చదువరుల దేందములం దనాదిపరమసిద్ధాంతముల నాటును. వీనికిఁ బూర్వభాగమునందుఁగూడఁ జాల నుచాహరణములు గలవు.

41 వ “కామితమేమియుక్” అనుపద్యములో “సర్వత్ర జయ మన్విచ్ఛే త్పుత్రా దిచ్ఛే త్పరాజయ” మ్మచుదానిభావము గలదు.

“హృదయక్రంధి” యను 42 వ పద్యములో “భిద్యతే హృదయక్రంధిః భిద్యతే సర్వసంశయాః, తస్మిన్ భిద్యతే పరావరా” అను నుపనిషత్సారము నిమిడించెను.

“నేరుపుమీఱు” అను 49వ పద్యములో శృంగారరసము నలు కను సంప్రదాయము తెలియఁజేయఁబడినది.

56 క్రొమ్మడి యుత్తమనిబంధము (కావ్యము)

60 కబరి యుత్తమకావ్యము బోలును.

గీ. ద్విత్వరహితంపుఁకృతిఁదేజరిల్లి, ప్రాకృతాఖ్యాకభాషనాభాఃతద్వి
రేఫవైఖరిగలిగిత్రిలింగదేశ, స్థాయనకొప్పుఁగస్తూరిచుక్లబాట్టు. 67

ఇందుఁ గన్తురి చుక్లబాట్టు ప్రాకృతత్రిలింగభాషలవలె నున్నది.

70 చక్రతీచంద్రుఁజూచిన నీలాపనిందవచ్చును.

86 కార్యసాధనవిధానము మంచి దను నీతి బోధింపఁబడినది.

90 “వనిత యరగన్ను” అచుదానిలోఁ దపము (నిరంతరచీత్) బలిమిని గార్యసిద్ధిని గలిగించు ననునర్థమసిద్ధాంతము.

97 “వాగ్భూషణంభూషణం” అనుదాని యభిప్రాయము.

113 లజ్జ నవిద్యతోఁ బోల్చి గుహపదేశమున నవిద్య నశించు నను మహాభావము స్ఫురింపఁజేసెను.

124 “సాఁజనాతి”—ఇందుశబ్దచిత్ర మయిన యమకము.

138 “బ్రహ్మ మననోప్ప” — అద్వైతసిద్ధాంతము. చూచితిరా శ్లేషమహిమ ! అతిశృంగారములొనూడి మహావేదాంతమునకుఁ గొనిపోయినది.

145 “గరితబింబోష్ఠి”—ఇందుఁ గల్పనావిశేషము.

151 “మృదుపదమై”—282 “సుప్రసాదత”— ఇందు రసావహ మైనచో ధోషము గూడ గుణమగు ననుకవిభావము తోచుచున్నది.

163, 236 గగనకుసుమము-అప్రసిద్ధ మని తాత్పర్యముల సంఖ్య దాయము.

174 “పయోధరమండలము” అను శ్లేషరూపక మహిమచే వర్ణాకాలము ప్రత్యక్ష మగుచున్నది.

176 త్రి వేణీస్నానమున ననంతసౌఖ్యముకలుగు నను పౌరాణిక భావము.

188 తపముచే నణిమాదిసిద్ధులు గలుగును.

191 ఆత్మస్వరూపమును జైలుపాలుచునిధాన మతినిపుణముగా నిరూపింపఁబడెను.

197 గురుశుశ్రూష పరమసుఖంబు.

202 రూపకమహిమ మిందుఁ గలదు.

223 ఈపద్యమునందు (అహిభయము) స్వపక్షభయము గలరాజురాజ్యము క్షీణించు నని చూపఁబడినది.

229 బ్రహ్మశత్రువు.

230 భగవంతుఁడు సర్వద్రవ్య.

241 భగవంతునిదర్శనమైనపుడు సర్వహృదయగ్రంథులు వీడిపోవును.

270 ఈగద్యము ప్రథమాశ్వాసములోని “వెండియుజగజ్జన్మాది” అను పెద్దగద్యమువంటిది. ఒకవిశేషము—అం దర్థాలంకారములే గలవు. ఇందుఁ గొన్ని శబ్దాలంకారములును గలవు, కుండలిబంధము, నాగచ్ఛర్మబంధము, మాలికా బంధము నట్లు “నానాలంకారలీలామూలాస్పదంబై తనరు.”

మొత్తముమీఁద నీమహాప్రబంధమున శృంగారరసము ప్రధానము. మిగిలినవి యుగములుగా నక్షణక్షణ నాచిత్యానుసారముగా నిరూపింపఁబడినవి. కదంబీపాకము ప్రాయోగము. అక్షణక్షణ నారికేళపాకము గూడఁగలదు. శైలి లక్షణలక్షితము. గుణాలంకారము లత్యంతమనోహరములు. రీతివృత్తులు రసానుగుణంబులు. భావంబు లతిగంభీరంబులు. అనగ్గళ మగుకవి తాధార. దానికిం బదిరెల్లు వేదవేదాంతసంస్కృతప్రాకృతాంధ్ర వ్యాకరణ తర్కమీమాంసాలంకారాది సకలశాస్త్రసర్వతోముఖసాంక్షిత్వమహిమ. దానికి నూఱురెల్లు శ్లేషచమత్కారము. విద్యశ్రేణి రచించిన యీమహాకావ్యమునందలి భావములు సుబోధము లగుటకు విపుల మగువ్యాఖ్యాన మచేక్షణీయము. మనయాంధ్రసాహిత్యపరిషత్తువారు తగినయత్న మొనరించి వ్యాఖ్యానము చేయించి ప్రకటింపఁ గడంగుదురు గాక ! మూలమూలల నున్నయిట్టి

మహాగ్రంథములను సంపాదించి ప్రకటించి కవులకీర్తులను జిరస్థాయులుగఁ జేయుచున్న యీ పరిషత్తువారికి జగత్సారణం బైన శివకేశవాది నామములచే భావింపఁబడు పరబ్రహ్మము దీర్ఘాయురారోగైశ్వర్యశానసంపదభివృద్ధులను జగదుపకారకృత్యనిరంతరదీక్షాదక్షతల నిచ్చుఁగాక !

గీ. చిలుకపలుకులు చెవులకుఁ జెలుపుగొలుపు

నట్ల దక్షిణవాక్యము లాత్మప్రీతి

నందఁజేసెను నీకు నారాయణాత్మ

ముదముగన లోకబుధులు ప్రమోదమాప !

ప్రమోదదక్షిణాయనము, }
పితాపుత్రము,

} శ్రీపాద పాపయ్యశాస్త్రి,
శ్రీసూర్యరాయాంధ్రనిఘంటుకార్యస్థాన

పండితుఁడు.

కాల్పిందీక న్యాపరిణయము.

ద్వితీయభాగము.

— విషయసూచిక —

పుటలు.

1. వసంతర్తువర్ణనము	...	...	౧
2. గ్రీష్మఋతువర్ణనము	...	...	౪
3. వర్షఋతువర్ణనము	...	...	౬
4. శరదృతువర్ణనము	...	...	౧౦
5. హేమంతఋతువర్ణనము	...	...	౧౨
6. శిశిరఋతువర్ణనము	...	...	౧౨
7. శ్రీకృష్ణుడు ధర్మరాజుం జూడఁబోవుట	...	...	౧౪
8. శ్రీకృష్ణుడు వేట సలుపుట	...	...	౧౭
9. శ్రీకృష్ణుడు కాళిందినిజూచుట	...	...	౧౮
10. శ్రీకృష్ణుడు కాళిందికడ కర్జునునిబంపుట	...	...	౧౯
11. శ్రీకృష్ణుడు కాళిందినిగొనిపోవుట	...	...	౨౧
12. శ్రీకృష్ణుని మంగళస్నానము	...	...	౨౪
13. కాళిందిని జెలు లలంకరించుట	...	...	౨౮
14. వివాహవర్ణనము	...	...	౨౯
15. శ్రీకృష్ణునకుఁ దాంబూలమిచ్చుట	...	...	33
16. అప్పగింఠలు	...	...	33

సంజ్వరమున కుదాహరణము—

చ. చెలులు ప్రయత్నపూర్వముగఁ జేయుచునున్న హిమోపచారముల్
తలఁపఁగ వమ్మునోయెఁ బరితాపభరం బుపపంగఁజాలు నీ
యలఘుచికిత్స యొడెఱుగ మచ్యుత నీకరుణామృతంబు పైఁ
జలికి లతాంగికి దనుపుసేయఁగదే యిచె నీకు మ్రొక్కెదన్.

క. చేతనము నచేతనము, న్నాతతముగ నేరదేని యది యున్నాదం;
బే తెలివియు లేనిది మూ, రాఘతిశయము; చరమయత్నమది చరమమగున్.

ఉన్నాదమున కుదాహరణము—

చ. చెలులకు నేటికిం బ్రియమునెప్పఁగ నే నుదకంబు వోసి కో
వలముగఁ బెంచినట్టియెలమావికిఁ జెప్పినఁ బోయి రాదె పెం
దలకడ నొంటిఁ బో వెఱుతుఁ దా నని పల్కినఁ గోడువంపనే
లలితలతావితానము నిలాధరుపాలికి దూతవృత్తికొ.

మూర్ఖ కుదాహరణము—

చ. అతులతపః ప్రభావమహితాత్మలకైవసు గానరాని య
చ్యుతుఁడు లతాంగి నెచ్చునము పొచ్చి సుఖస్థితి నున్నవాఁడు నేఁ
డతని భజిత మంచు శ్రవణాదులు దద్దతనృత్తి నుంట నా
యతివ సఖిజనంబు భయమందఁగ నున్నది నిశ్చలాకృతికొ.

చరమ కుదాహరణము—

చ. పడుచునొ పైదనో యలఘుభ్రయము నొంది యకోదనెయ్యపుం
గొడుకు భరింపలేని బ్రదుకుకొ బ్రదుకా యది యేల నాకు మా
మిడిచిగు రేమిభాతి యటమీఁదట వెన్నెల యెంత నవ్వన
న్నెడపు మనోజుఁ డేపఁగ సహింతు నె బోటి యనాభచాక్షునకొ.

క. చరమచెనకు లక్షణ మిట్టరసి యెఱుంగనలయుఁ గాని యిచ్చో సటికి
బురుషునిలోడిసనూగమ, పరితోషము చెప్పనలయు భవ్యాభిముగకొ.

భస్మతి కుదాహరణము—

చ. పవడముమీఁదఁ గన్తురి యభస్మటకుంభములందు సంకుశ
ప్రవిహిత రేఖ లాయెగువ భావజనూర్నసితక్షతంబు లీ
యవతికి భూషణస్ఫురణ నొప్పుచునున్నవి కూడరమ్మ మా
ధ్రువపురినాథుమన్ననఁ బ్రహళతఁ బొందిన చిహ్న లన్నియుకొ.

వ. మఱి సంభోగవిశేషం బగు పంచవిధశృంగారం బెట్టిదనిన:—

క. శృంగారభంగు లైదుతె, అగులు వాగ్విలసనంబు రహితైపథ్యం
బంగ క్రియ*సంకీర్ణము, సంగతముగ మిశ్రమనంగఁ జనుఁ గంసారీ.

గీ. తలఁప వాగ్వృత్తి సంకీర్ణములును గ్రియలుఁ
బరఁగు నొక్కొక్కవిధము నై పథ్య మైదు
తెఱఁగులై యుండు మిశ్రంబు త్రివిధ మి
ట్లుదాతశృంగార మేకాదశాంచితముగ.

క. తనమదిఁ గలసంతోషము, వసజానన తాన చెప్ప వాగ్వృత్తి యగుం
దనచెప్పులు నెచ్చెలులకు, ననయము గానంగనైన నదిక్రియయ్యెన్.

వాగ్వృత్తి కుదాహరణము—

క. కన్నులపండుగ నుమ్మి, నెన్నుడు; తద్గుణచయంబు వీనుల కమృతం;
' బెన్నుఁగఁ దత్పరిరంభణ, మన్నిసుఖంబులకు నెక్కు డితివా నాకున్.

అంగక్రియ కుదాహరణము—

క. తొయ్యలిహరికొఁగిలింగని, పయ్యెడచనుఁగ వకుమాటుపఱుచుట తగుఁబో
లయ్యధరముపై నంగుళ, మొయ్యనఁ గెదియించె జూపకుండుట తగునే.

క. ఎందును నైపథ్యమునకుఁ, జందనభూషాంబర ప్రసవములు వేరేన్
ఱొందుఁ జతుర్విధ మొక్కటి, యందంబుగఁ బంచవిధములై యటుజరుగున్.

అనులేపనశృంగారమున కుదాహరణము—

క. వనితకు హరియొనరించిన, నునుబూతలు మకరికామనోహరలిపుల
బనఁలియు బాహుయు శము, దనగును వలిమెప్పుడవికెఁ దాల్చిన భంగిన్.

ఉభరణశృంగారమున కుదాహరణము—

క. యువతీ రత్నాభరణము, లవయములఁ గీలుకొల్పి హరిపరిరంభో
త్సవవాంఛ నిడదు నిజించు, గెవ నెపమున హరవల్లికిలు కంఠమునన్.

వస్త్రశృంగారమున కుదాహరణము—

క. అలఘుకుచకలశయుగళము, లలితోరుద్వయము నుజ్జ్వలస్థితిఁ దనక
న్నులకింపొనఁగవలయునని, పొలఁతికెఁ గృష్ణండుజలుగుఁబుట్టముఁగట్టెన్.

*వాగ్విలసనంబునై పథ్యంబున్ అంగక్రియ - మూలము.

†కన్నులకింపొనంగవలయునని తన - మూ.

మూల్యశృంగారమున కుదాహరణము—

క. హరికృతకుసుమసమచిత, కరపదకటకంబు లమరై గాంతకు నింది
దిరబృందనినదర్శుఁడర్శుఁ, కరణము లవి యప్రయత్నకలితము లయ్యెన్.
చతుర్విధశృంగారమున కుదాహరణము—

క. హరివేషము దనయంతః, కరణంబున కెంతప్రియమొ కాని సువర్ణాం
బరమును మశికటకముఁ గి, స్తురియును వనమాలికయును సుదతిధరించెన్.

క. వైపశ్యము వాగ్విత్తియు, నేపారంగఁ ధ్రియయుఁ గూడనే సంకీర్ణం
జై పరఁగు రెండురెండు న, మీపంబుల నిలిచెనేని మిత్రము గృతులన్
సంకీర్ణశృంగారమున కుదాహరణము—

క. దర్పణముఁ జూచి తిలకము, దీర్ఘఁగ నగవులకు వెరుకఁదెస నిచ్చినఁ దా
నేర్పఁగ ని సరసోస్తు లె, లర్ప నతివలేచి కుచములు బొది నె హరిన్.

వైపశ్యక్రియాత్మకమిత్రమున కుదాహరణము—

క. అభినవశృంగారముతోఁ, ప్రధగల జుబీరఫలము బాలకి చేతన్
రథసమున నందికొనియెద, విభగమనా మరునిశంక్తి కెమరేగెదవే.

వాగ్విత్తిక్రియాత్మకమిత్రమున కుదాహరణము—

క. హరిముక్తినాదమునకుఁ, గరతాశధ్వనులు చెలఁగఁగాఁ గలకంఠ
స్వరములఁ బాడుచు నాకిరి, గురుతరమోదమున దివ్యగోపిక లెల్లన్.

౪. మఱి భావోదయాది చతుష్టయం జెప్పి దనిన—

క. తనరంగ భావోదయమును, జను భావశములు భావసంధియు బుధరం
జన మగు భావశబలతయు, ముచుకొని సూచారిభావములు దీపించున్.

ఉ. ఏ దఁట యొక్కభావ ముదయించు మనంబున నివ్వధంబు భా
వోదయ, మున్భవించునది యొప్పు శమించుట భావశాంతి, స
మ్మోద మొగ్గి రసద్వయము ముట్టి జనించుట భావసంధి, ప్ర
హ్లాదవిధేయభావశబలత్వమగు న్నృహుభావసూచనన్.

భావోదయమున కుదాహరణము—

క. తెఱవాలికకన్నులక్రొ, మ్మెఱుఁగులుఁ గుచకశిసతయును మెచ్చులె హరికి
న్నెఱుమినై తాఁజేలై, వఱలె నతం డనిన నింతి వదనము వంచెన్.

భావశాంతి కుదాహరణము—

క. పాలయలుకఁజేసి బామముడి, నొలసినకోపంబు చరణయుగళముపైఁ జూ
ఘ్ను నిలుపుప్రియునిమదనా, కులత్వమునశాంతిఁబొందె గోపాంగనకున్.

భావసంధి కుదాహరణము—

క. అసురలపై దండెత్తిన, యసిశార్థాయుధుని నిశ్చలాంగములను బెం
పెసఁగనుదయించెఁబులకము, లసమపటహనినదములఁ బ్రియానచనములన్

భావశబలత కుదాహరణము—

క. నానోముఫలముసుష్మి, శ్రీనిధి ననుఁ జూచి సన్నసేసెఁ గులస్త్రీ
లీనీతి మెచ్చనేర్తురె, మానితిఁబో బ్రదుకుఁ గలదె మదనునిచేతన్.

వ. మఱి రససంకరంబులు (ఎట్టివనిన)—

క. రసములు రెం డొకచోట బె, రసి వచ్చిన నివ్వధంబు రససంకర మై
యెసఁగునుశృంగారముతోఁ, బాసఁగరసములిందుఁ*దెల్లముగరచియింతున్.

శృంగారహాస్యసంకరము —

క. కదలక తమాలపోతము, తుదిఁ గేగి వసించియుండఁ దొయ్యలి కృష్ణా
బెదిరింపకు మొఱుఁగుమ మని, కదలక హరిపీఱుఁదయిడి కలకల నవ్వెన్.

శృంగారరౌద్రసంకరము—

క. విహగాయాఘండు భామా, సహితముగ గృహీతపారిజాతోజ్వలుండై
మహికి నరుదేర వెనుకొను, సహస్రనయనుఁగని కవిసె సక్రోధుండై.

శృంగారకరుణాసంకరము—

క. ఇతీచనుగవలభరంబుల, నఱగొనులు వడఁకఁ గాళియహ్రదముసతుల్
మొఱు లిడుచు వచ్చి కృష్ణుని, యఱకాళ్లం దలలు మోపి రశ్రులుదొరఁగన్.

శృంగారవీరసంకరము—

క. నఱికయు గనయముఁ బయ్యెద, చెఱుగున బిగియించి విల్లు చేకొని సురలం
దఱుఁ బొగడ నసురవీరుని, బఱపుదు నని సత్యభామ బాణముఁదొడిగెన్.

శృంగారభయానకసంకరము—

క. పడఁగలసర్పముపై నీ, కొడు కాడెడు నన్న నందగోపిక కడుఁద
ల్లడమునఁ బెదవులు దడుపుచు, వడఁకె బవనచలితకల్పవల్లియ పోలెన్.

శృంగారాద్యుత్సంకరము—

క. నున్నది తమాలలతపై, నున్నది గిరియుగము మీఁద నుడువతి యటమీఁద
న్ని బిడతమిర మనఁగాఁ, జెన్నగు వ్రజవనిత శౌరిఁ జేరి భుజించెన్.

శృంగారశాంతసంకరము—

క. ధ్రువునకు దివిజయువతు లా, త్థవిలాసముఁ జూపవచ్చు తద్విమలతపః
ప్రవణంబున నందఱు వీ,తవికృతులై చనిరి శేవతరుణులసోలెన్.

శాస్త్రబీభత్ససంకరము—

క. ధ్రువత ముహిషంఁ జక్రజ్వాలలు నిగుడంగ నండజధ్వజఁ డా ర్చెన్
గీలాలమాంసఖండక, పాలమయము చేసె నసురభటపైన్యములన్.

క. అరయాగ మతియు రససం, కరము లిటులు విస్తరింపఁ గలుగును మహిస
ర్వరసాంతరములయందును, విరోధిరసమొకఁడు ద్వంద్వ విశ్రుతకృతులన్.

క. అప్రతిమం బగుశృంగారప్రకరణ మిట్లు భాసురం బయ్యె నితాం
తప్రౌఢి నొనర్చెద లో, కప్రీతిగ నింకనాయకప్రకరణమున్.

క. ధ్రువపురినాథుఁడు దివిజ, ప్రవరకిరీటతటరత్నరంజితనిజపా
దవిమలపీఠుఁడు భూగో,లవిభుఁడు రక్షించు మఘ్ను లాలితకరుణన్.

గద్యము:- ఇది శ్రీవాణీవరప్రసాదలబ్ధ వాగ్విధవ తిక్తనానూత్యసంభవ సుక
విజనవిధేయ అనంతనామధేయస్రణీతంబైన రసాధరణంబునందు శృం
గారవిశేషంబులగు నవస్థాంతరముల విధంబులును ద్వాదశావస్థల విధం
బును బంచవిధశృంగారంబును భావోదయాదిచతుష్టయంబును రస
సంకరాంబుల తెఱఱగును శృంగారప్రకరణంబునన్నది తృతీయాశ్వాసము.

శ్రీకృష్ణ.

ర సా భ రణ ము.

చతుర్థాశ్వాసము.

క. శ్రీనాయకుఁ డఖిలధరి, శ్రీనాయకుఁ డగ్గణాదితేయమునిశ్రే
ణీనాయకుఁ డీశ్వరవనగ, శ్రీనాయకుఁ డెలమి నాదరించును ముమ్మన్.

వ. నాయకప్రకరణం బెట్టిదనిన, నాయకత్వంబు బ్రథాననాయకులు, సర్వ
రససాధారణనాయకులు, కేవలశృంగారనాయకులు ననంగాఁ ద్రివిధం
బైవరంగె నందుఁ బ్రథాననాయకుండు కావ్యాలోకారవ్యక్తుండు గావున
నట్లందె నున్న యిరుదెఱుగుల వివరించెద.

—(సాధారణనాయకులు)—

క. ఎలమి నుదాత్తోద్ధతులన, లలితుఁడు శాంతుండు నాఁ గలరు నాయకు లి
ట్లాల ధీరపూర్వు లనువా, లలు నలువురు వారు సర్వరససామాన్యుల్.

అందు ధీరోదాత్తుఁడు—

క. భూరికృపామృతరసని, స్తారుఁడు ధీరుఁ డతిసత్త్వధనుఁడు మహాగం
భీరుఁ డనికథనుఁ డనఁగా, ధీరోదాత్తుండు సంస్తుతికిఁ బాత్రుఁ డిలన్.

ఉదాహరణము—

క. తనుఁ బొగడ సహింపఁడు శత్రుని నై నందెగి నధింపఁదొడఁగఁడు మదముం
గినుకయుఁదోపఁగినీఁ డా, ననమునఁ గీర్తిసుభగుం డొనర రఘుపతిదాన్.

ధీరోద్ధతుండు—

క. సులభక్రొధుఁడు మాయా, జలనిధినావికుఁడు దర్పసామర్థ్యయుతుం
డిలఁ జుడవృత్తుఁ డనఁగా, వెలయుచు ధీరోద్ధతుండు విపులస్ఫుర్తిన్.

ఉదాహరణము—

క. రక్తసులు మీరు మీకురు, రక్తసులై నిలిచి రిపుడు రామునిబంటుల్
చిక్కితిరి పొండనుచుఁ గపు, లక్ష్మజముగఁ గెడపుదురు దశాస్యునిబంట్లన్.

ధీరలలితుఁడు—

క. వివిధకళానిపుఁడు సుఖ, నివహంబులతానకంబు నిశ్చింతుఁడు నా
నవనిఁ బచరించునాతఁ డ, లవునం బొగడొందు ధీరలలితుం డనఁగన్.

ఉదాహరణము—

చ. అనఘుఁడు ధర్మసూనుఁ డఖిలావనికిం బలియయ్యె మత్సుతుల్
సునిశితకస్త్రిలాజిముఖశూరులు భారములేదు నాకు నీ
యనిమిషభూరుహం బభిమతావహ మంచు వధూసమేతుఁడై
మనమునఁ జింత వంత యణుచూత్రములేక సుఖించు శౌరిదాక్.

ధీరశాంతుఁడు—

క. ధీరుఁడు ప్రసన్నచిత్తుఁ డ,చారకృపాన్వితుఁడు నాఁగఁ బ్రస్తుతుఁ డగుపం
కేరుహభవకులజనితుం, డారయఁగా ధీరశాంతుఁ డన విలసిల్లున్.

ఉదాహరణము—

క. హరిచేతఁ గుచేలత్వం, బరుదుగపిచ్చైనియు సంపదాఘ్యండై సు
స్థిరతఁగని శాంతభావముఁ, బొరసి సుశీలుఁ డన విప్రపుంగవుఁ డొప్పెన్.

—(నాయకనాయికాప్రకరణము)—

క. ఒసరఁగ శృంగారరసం,బున కాశ్రయణంబు గాన బుధులెల్లను మే
లనునట్లుగ నొనరించెద, ఘననాయకనాయికాప్రకరణం బెల్లన్.

క. అనుకూలుఁ డనఁగదక్షిణం, డనధృష్టుండునఁగ శతసమాహ్వయుఁ డనఁగా
మును చతురత గలశృంగారనాయకులు వీరి నల్వరం చెలియనగున్.

అనుకూలనాయకుని కుదాహరణము—

ఉ. లేనె పదాఙువే లనఁగ లెక్కికు నెక్కినరాశిహాసముల్
శౌరికి వాఁతోఁ యము చాలఁగఁ గల్గుట సత్యభామకున్
భూదివి శేష మవ్వనితపుణ్యము చక్రికృపాసమృద్ధియో
యారయఁ బాఁజిత మిల నన్యలకు న్నచుకూడనేర్పునే.

దక్షిణనాయకుని కుదాహరణము—

ఉ. హరిము లిచ్చె నాకుఁ జెలి యారతిరాజగురుండు నాకుఁ గ
స్తూరిక యిచ్చె నాకు మధుసూదనుఁ డుగర మిచ్చె నాకుఁ గే
యారము లిచ్చె నాకు జలజోదరుఁ డీపుపుదండ నాకు శృం
గారరసేశుఁ డిచ్చె నని కొతుకమందుదు రెల్లప్రేతలున్.

ధృష్టనాయకుని కుదాహరణము—

చ. చను నెడపిన్నదాన ననుఁ జాయలు వల్లకు వేటసన్నమా
వనతరువల్లికాకుసుమవాసనగంధము కంటకాగ్రసం

జనితము లీ ప్రణంబులు ప్రచండపుటెండ చెమర్చుటల్ సతీ
ఘనముగ మోవి గండుట తగ న్నిను శంఖరవం బానర్పఁగాఁ.

శతనాయకుని కుదాహరణము—

చ. చెలియ యిదేలోకో చెడియఁ జెక్కు నెఱుంగకయుండ నిన్నునోఁ
బలికెనె శౌరి యిట్లులుగఁ బాడియె నొచ్చిన నోరఁబల్లఁ డ
వ్వలసితమూర్తి నిన్నునొక వేళ హితంబుగ నొయ్యఁబల్లుటల్
గలిగెనెయేని వెల్లవిరిగాఁ గలహించిన నాడరే యొరుల్.

క. వరనాయకులకు నుచిత, స్థరలీల విటుండు పీఠమర్చునుండను నా
గరకుండు విదూషకుండును, సరయంగ విశ్వాసు లగుసహాయులు ధరణిఁ.

ఉ. మంచితనంబున స్వీభుండు మాను నాయకునంతవాఁడె యొ
క్తించుక వెల్లి నాయకునహీనగుణంబులఁ బీఠమర్చి దా
మించుగఁగూర్చ విప్పుగలమిత్రుండు నాగరకుండు లీల స
వ్వించు విదూషకుండు గడువేడుక నాయక నాయకాదులఁ.

క. నాయకులసలలితాభిప్రాయంబునఁ దర్హిహాయభంగులు చెల్లెం
బైయలరు నాయకలను సహాయుల నటఁ దెలియవలయు నది యెట్లనినఁ.

—(నాయకాలక్షణము)—

క. ధరణి స్వకీయ యనంగాఁ, బరికీయ యనంగ వెండి పణ్య యనంగాఁ
బరఁగుదురుమూఁడు తెఱఁగుల, వరసతియుఁబరాంగ నయనువార స్త్రీయఁ.

చ. పెనిమిటి క్షిప్రమైనపనిఁ బ్రితి నొనర్చు నొకప్పుడేని తాఁ
పెనిమిటిమీఁది మాటలును బెస్కటియిష్టముగాని యాస్తిలో
నునుపదు సాధ్య, వెండి ప్రియమొందును బాఁడిఁ బారుండబ్బినక ,
మును ధనమెల్ల ముంగి వెడిమోవిడఁ బణ్య విటుండు నచ్చినఁ.

స్వకీయ కుదాహరణము—

ఉ. ఏ నడపాడుచుండఁగ నుపేంద్రుండు నీమఱఁదల్ సుమీ నినుం
గాని వరింప నొల్ల దని గారవమొప్పు మదంబ పల్కులే
లా నిజమొనె యంచు నను లాలనచేసిన భావమాత్మలో
నే సతఁ డున్నపానుపున కేగెడువేళఁ దలంతునే సఖి.

పరకీయ కుదాహరణము—

ఉ. అత్తయు నూరలేదు మగఁడా మఱిమందకుఁబోయి రాఁడు నే
నిత్తటి నొంటి నుండు దనియేఁ జనుదెంచితిఁ గృష్ణరాయ నీ
చిత్తమెఱింగి మూలదెసఁ జీకటి దాచినదాన వెన్న గో
ఱొత్తుననుండి యేల నను నూరకె చూచెడు తొంగిచూపులన్.

పణ్య కుదాహరణము—

ఉ. వేసరఁ డిందు రాఁదొడఁగె వెన్నుఁడు నీవును నమ్మరారికైఁ
జేసితికూర్చి మాను మనిచెప్పితిఁ జిల్లకుఁబోలె నెప్పుడున్
గాసి యొనర్చితే కుడువఁ గావిగొనం బడవెల్ల మాని నీ
వాసరసీరుహక్షునకు నాలపుగా దొరకొంటె కూతురా.
క. మున్నొకని యధీనముగా, కున్న రమణి నొరులెఱుంగకుండ రమించున్
మిన్నక యెవ్వఁ డతని కా, కన్నియ పరకీయయల్లకా నెన్నఁబడున్.

ఉదాహరణము—

ఉ. కన్నియ నేను నన్నుఁ దమకంబున నేటికిఁ గొంగువట్టె దా
సన్నఘనక్షమాజముల చక్రీఁ జరించెద రల్లవారె మా
యన్నలు మానుమాను మని యల్లనఁ బల్లఁగ బుజ్జగించుచు
నెవ్వఁడు గోపకామిని నవీనసుఖాంబుధిఁ దేల్చె నేర్పునన్.
క. తొలితొలి ముగ్ధయనంగా, నలరిన మధ్యమయనంగ నటఁ బ్రాథమ్యనం
జెలువగు యశావనవయసునఁ, గలిగిన సంకేతనాయికలు మువ్వరొగిన్.

ముగ్ధ కుదాహరణము—

మ. హరిఁ జూచె దరుణీలలామ నతవక్త్రాభోజ మొప్పు న్నిధా
కరరేఖం బురణించుఘాలమున రంగద్భ్రంగసంఘాకృతిం
గురులాడం గ్రముకంబుల న్నిగుల వక్షోజాతమల్ నీడయం
దెరలోనిల్చు సువర్ణపుం బ్రతిమభాతి స్ఫురభావంబునన్.

మధ్య కుదాహరణము—

మ. నడపొప్పు న్దురిపంబుతో నయనకోణంబు ట్టెఱుంగెక్కుఁగా
నొడువు లేనెల నీనఁగా నులియఁ గొనుండిఁగె చన్ద్రోయి మా
రెనుపండ్లం దెగడంగ నం న మురారిం జూచెఁ డ్రేమంబు గ
ప్పెడు సిగ్గు న్నటి సిగ్గుఁ గప్పెడు మనఃప్రేమంబు సాధిల్లఁగాన్.

ప్రగల్భ కుదాహరణము —

చ. పాదుపై వృత్తనితంబ మొప్పంగఁ గుచంబుల్ క్రొవ్వి యొండుంటితోఁ
గదియం గుంకుమపంక రేఖ నొసలం గన్నట్టఁ బ్రద్యుమ్ను ను
న్నదభద్రేభముభంగి బింకమునఁ నన్నండ్లస్థితాలోకనం
బాదవం గృష్ణునిఁజూచె నిందుముఖ ప్రేమోత్సాహ ముప్పొంగఁగఁ.

ప్రాశ కుదాహరణము—

మ. ధరనస్రు సనభారము నివిమలచక్రస్సూర్తియుఁ రంజితా
ధరబింబంబును భ్రూలతానటన సౌందర్యంబు నుత్సంగగా
ధరతాస్త్రయు నూర్ధ్వసంగమనిరూపత్యంబునుం గల్గు నం
బురుహమోదిని చూచెఁ గృష్ణు నసితాంభోభృతసమశ్యామునిఁ.

లోల కుదాహరణము—

మ. అలఘుశ్రోణియు లంబమానపృథుఁ ఘోరాకారము న్నాభిదే
శలుతద్విర్లుకుచంబులుఁ ఘటసదృక్షసూలతుండంబు నై
పలుమాఱు నిడుదీఁగెనవ్వు నగుచుం బాహగ్నిముల్పాచి చి
ట్టలువెట్టు నిట్టుమోముపై జరత కష్టం బిట్టిది న్వేశ్యయే.
గీ. బాల్యమునుయావనంబును ప్రాశతయును, లోలభానంబుగలనల్లలోచనలకు
డెందమునయందు నింపు నృప్తింపఁజాలు, నట్టిన శ్యావిధానంబులెట్టిననిన.
క. బాలకి మరగించుట తాంబూలంబుల సురభిగంధపుష్పంబులఁ జ
త్రాలోకనభాషణముల, శాలీమృదులాన్నపాన సంతానములఁ.

ఉదాహరణము—

చ. కలపముగూర్చి మైనలయఁ గన్నునిపూవుల దోపుఁ గొప్పనఁ
ఫలరసధత్యభోజ్యములఁ బానములం బరితృప్తిచేయుఁ ద
క్తులమిడుఁ జెప్పుటద్దిముల మోపు ముఖాజ్జము కామతంత్రములే
మొలపుఁగఁజూపుఁ బాయవశమే హరి నాయబలాలలామకుఁ.
క. హారంబుల నానాలం, కారంబుల విషధసురతకౌశలముల ర
మ్యారామక్రీడల నిం, డాదిన జన్వనపుటింతి యలరుం బరికిఁ.

ఉదాహరణము—

ఉ. హరము లున్నతస్తనములం దొడఁగూర్చు రచించుఁ బెక్తలం
కారము లంగకంబులఁ దగ న్నవలీలల నిం పొనర్చు వీ

జారుచిఁ జూపు నూత్నరత్నినై పూజేదములం బెనంగు నీ

శౌరి లతాంగి యావనము సర్వము నీవిభుచేతఁ జిక్తదే.

క. మళ్ళున లోవ వెడిపలుకులఁ, డక్టరియలుకలను బహునిడుబాబులఁ బొ

పెక్కినసురతప్రచురతఁ, జిహ్వాజుమీ స్తోత్రయైన చెలువయుఁ బతికిం.

ఉదాహరణము—

ఉ. మళ్ళునయూరఁ దేనెలగు మాటలు పళ్ళు నహర్నిశంబు నొ

క్లాక్త నెపంబుమై నలిగి యుద్ధలికిం దమకంబు తప్తయు

న్దిక్కిలిసీయు నొంజూరుల మెచ్చని గాఢరతప్రవీణత

ల్లక్తకచూపు శౌరి మిగులంగలదే మహి నెట్టి స్తోత్రయుక్.

క. ప్రియములువలికినఁ జాలును, నయమున సొక్కింత చూచినంజాలును స

న్నయవాలుఁ గరాంబుజముల, రయమున మిన్నండు బోలరతిసౌఖ్యమునన్

ఉదాహరణము—

చ. కనుఁగొనినవ్ర నావరము గడ్డినయట్టుల యంతికస్థలం

బున వసియుంప నామకరపుష్కరసంజయొనర్చు మిన్నకై

నను దలపెట్టు హాస్యవచనంబులు యూదవరాజుపాలి కే

మని చను లోల స్త్రీతియగునా కడివోయినపుష్ప మెయ్యెడక.

సీ. ఇక శృంగారనాయికలునా నెనయన్త్ర తైజవలుగలరు స్వాధీనపతిక

వాసకసజ్జకాహ్వాయ విరహోత్తంకితాభ్యాస విప్రలభ్యాభిధాన

ఖండితోచితనామ కలహంతరిత ప్రోషితప్రియ యభిసారికాప్రసిద్ధ

వీరు మచ్చగుని దిగ్విజయలక్ష్మలు విరలకు నాయకానుకూలంబునందు

నాసి చూతి బోటి దాదికూఁతురు పొరు, గింటివనిత యెద్దియేని యొక్త

ముద్ర దాచ్చియున్నముగ్నియ శెల్పిని, స్వనశ తత్సహాయ లవనియందు.

క. పతిచేనెప్పుడు నుపలా, లితయగు స్వాధీనపతిక; లెస్సగ సదన

స్వతమప్ర లలంకరించును, క్షితి వాసకసజ్జకాఖ్య చెలువునిరాకక.

స్వాధీనపతిక—

క. మురహరునిముగఁగల్గి సు, క్థిర మై యన్విభుసముల్లసితదరహాసిత

స్ఫురితవచనామృతాదులఁ, బొరమును సుఖయించులక్ష్మిఁ బొల్తురెవనితల్.

వాసకసజ్జిక—

క. హరిరాకకు నిచ్చలు మృదిరమొప్పు నలంకరించు దేహమునం గ
స్తురి సురతరుగుసుమంబులు, సిరసునఁ దగ సత్యభామ చెలువగుచుండున్.

క. విరహాశ్చంతరిత యచనది, వసునితడవు సైఃపలేక వగనొందు; నధీ
శ్వరుఁ డిక్ష్మకు రాకుడిన, భరహనునది విప్రలంభ భావజుచేతన్.

విరహాశ్చంతరిత—

క. మృద కడుదూర మాగో,విందుఁడు రాఁడేల యనుచు విరహాతురతం
బూది యొకగోపకామిని, చుమరుఁ బ్రార్థించుఁ బ్రాణసఖులం దలఁచున్.

విప్రలంభ—

క. సంకేతస్థలమునకు, బంకజద్భవుఁ డేలరాఁడు భయభీతుల నే
వంకఁ గరుణింపఁజోయెనొ, యింకేమన నన్నుదలఁపఁడే మదనార్తన్.

క. ఇతర దెస రాత్రి రతిది,హితుఁడగుపతి తేపుగని సహింపనియది ఖం
డితయును; గలహంతరి తన,పతి నవనూనించి పిదపఁ బరిత్యజ యగున్.

ఖండిత—

క. మనసిజశరహతమగు నా,మనసది నీకెఱుంగరాదు మాధవ యీరే
నను సోఁకిన మదనాయుధ,తనునైనముల నిపుడె చూపె దాపముచాలన్.

కలహంతరిత—

క. కోపించి జనార్దను నే,లాప శ్రితి నపుడు వీనులకు నహితముగా
నోపడఁతి యిపుడు మదనుని, కోపము నైరింప నాకు గోచర మగునే.

క. ఒక దేశమునకుఁ దననా,యకుఁ డేగినఁ జిన్నవోవునది ప్రోషితభ
ర్తృక; నిలుపోపక ప్రియునొ,ద్దకుఁ జను నభిసారికాభిధాన తలంపన్.

ప్రోషితభర్తృక—

క. మధురకు నేగెం జెలియా, మధుమగ్ధునుఁ డింక నేడు మగుడుటయెపుడో
మధుమాసకీరకోకిల, మధుకరతతు లేపురేగి మదనుని గూడెన్.

అభిసారిక—

క. అందెలు దొడిగితి నీవు ము,కుందునియు న్నెడకు నరుగఁగోరి లతాంగీ
పాం దెఱుంగవేకదా నీ,కుం దెరువున నివియ లోడికొండీలుసుమీ.

స్వాధీనపతిక కుదాహరణము—

చ. అలయక తీర్పుఁ గుంతలము లందముగాఁ దిలకంబు దీర్పుఁ బు
వ్వులు తుఱుమొప్పుఁబెట్టుఁ దొడవు బొడుగు న్నకలాంగకంబుల
నవులు వమరంగఁగట్టు శుకవాణికి వేఱుధరుండు కూర్చి ని
చ్చులుఁ జెలియా యిటేని దొలిజ న్నమునం దిది యేమి నోఁచెనో.

వాసకసజ్జిక కుదాహరణము—

చ. సుదతి నిజాస్యదీధితులు సోఁకి కరంగువిహారగేహముల్
పొదలుశరీరవాసనలఁ బొంపిసివోవఁగఁజేసి. పానుపు
న్నదువుగఁజేసి క్రొవ్వురుల మేను నవీనవికాసేలక్షి కా
స్పదముగఁజేసె నీదగుప్రసన్నసమాగతిఁ గోరి యచ్యుతా.

విరహోత్తంతిత కుదాహరణము—

ఉ. కోమలి కృష్ణుఁ డేమిటి కొకో తడవుండె నతండు సత్తా
ధాముఁడు కావ్యగీతరసతత్పరుడై యట నిల్వఁబోలు నేఁ
డే మియు లేదు ని న్నచటి కే మని పంపురు వేడికొందు నా
కామునిఁ గన్నవాఁ డతఁడు గాన రయంబున వచ్చు వానిచేఁ.

విప్రలబ్ధ కుదాహరణము—

ఉ. వ్రేతలఁ జిస్తులంబులుపు వెడ్డరికాఁ డిదె ప్రొద్దువోయె సం
కేతనివాస మశ్రుల నొగిం దడుపంబడియున్ దురాశ లే
లే తనలాగు గంటిమిగదే పద క్రమ్ముటఁ బోద మంచు న
బ్బాతదభాక్షి యీరెలుఁగుపాటునఁ దూలుచుఁ జెప్పెఁ బోటితో.

ఖండిత కుదాహరణము—

చ. కొమరుఁడ రాత్రి యెక్కడనొకో విహరించితి నీకు నాకుఁ బ్రా
ణము లరయంగ నేకమని నన్నుఁ బ్రియుంబున నీపు ప్పువా
క్యము నిజచయ్యె నీయొడలి యంగభవక్షతము ల్పదీయది
త్తము నొగిలించె నంచు వనితామఃః పల్లు నిశాటభంజనున్.

కలహంతరిత కుదాహరణము—

ఉ. ఇచ్చు సురద్రుమంబు క్రియ నేమని చెప్పినఁ ద్రోపుసేయఁ డే
యొద్దము లేదు శౌరిదెస నూరక నీ విట నెగ్గులాడి యీ

యచ్చనఁ గాముబారిఁ బడి తాహృదయంబు సహింప నేమిట

స్థైర్యమును వానికని మిన్నక చింతిలు నింతి నెవ్వగఁ.

ప్రేమితభర్తృక కుదాహరణము—

ఉ. మన్ననపాత్రుఁడైన యభిమన్యునిపెట్టికి నేఁగి యేలొకో

వెన్నఁడు తన్దయుఁ దడసె వేమఱు నన్విభురాక గోరి నా

కన్నులు నెప్పునంబుఁ దమకంబున నాదెసయంద యుండు ని

కెన్నఁడు వచ్చునో యని మృగేక్షణ బెక్కిలుఁ గాముచేతలఁ.

అభిసారిక కుదాహరణము—

ఉ. ఈలలితేంద్రురోచులకు నీకుగఁ బూనితి మల్లెదండలు

స్త్రేలుగ వెల్లపుట్టమును నిర్మలహాక్షిక భూషణంబులు

జాలవె నీరజోదరుని సన్నిధికిం జన నందె లేల కొం

డిలు పదపులైనఁ దరుణీమణి కార్యము దప్పకుండునే.

వ. తత్సఖీజనంబులగుణవిశేషంబు లెట్టి వనిన—

క. సారోస్తులు పలుకును సం,చారిక హితవృత్తిఁ బలుకుఁ జతురిక మధుర

స్త్రోస్తులు దగఁ బలుకును, సారిక మఱి దూతి ప్లు సంధానోస్తుల్.

వ. మఱి ధీరాధీరనాయికల తెఱఁగెట్టి దనిన—

క. తలరక ధైర్యము మనమునఁ, గలిగినయది ధీరనాయికానామయగుఁ

పెరియను ధైర్యముచాలని, నలినవిలోచన యధీరనామక యయ్యెఁ.

ధీరకుదాహరణము—

క. అలిగినఁ దీర్పక నే మా, అలిగి మనఁ బరయ మునులితాక్షుడ నైన

స్నేలఁతుక తమకముచారియు, నెలయఁగ నిద్రించు భావ మే మని చెప్పఁ.

అధీర కుదాహరణము—

క. అలిగిన కోమలిఁ దీర్పక, తలఁపరయం గపటనిద్ర వాల్చిన మదిలో

నిలుపోపక చో టిచ్చని, వలిపిఱుఁడున నొత్తి చనుఁగనం బ్రియునదిమెఁ.

గీ. ప్రియుని నోటచేక పెద్ద భజించును, నంతఁ బోక కలఁచు నాగ్రహమునఁ

బరుష యనఁగఁ బరఁగు పంకజదళనేత్రి, యవ్వధంబు దగ నుదాహరింతు

పరుష కుదాహరణము—

ఉ. మాపటివేళ బోటులసమక్షమునం బ్రియు బాహువల్లికల్

కోపమెల్లర్ప బట్టి ప్రియ కూటగృహంబున కీడ్చి బాష్పముల్

వైపయిఁ గ్రమ్మఁ దొట్టుపడువల్లులఁ దప్పలు దెల్పి చెప్పి తి
న్నేపనికైన నోరి నిను నింక సహింపను నొవ్వప్రేయుచున్.

వ. మఱి యుత్తమమధ్యమాధమనాయకల తెఱు గట్టి దనిన—

—/ ఉత్తమనాయక /—

క. సముచితభాషణములఁ గోపమురీతులఁ దత్ప్రసన్న భావంబుల ను
త్తమమధ్యమాధమాఖ్యము,లమరఁగఁదెలియునది నాయికాంతర మెల్లన్.
క. తీవ్రసంగఁ బ్రియము లాడుచు,గోపము వెలి దోపనీచు గొనకొని దయితుం
డేపాటిప్రియముఁ జెప్ప మ,హోపప్రశమంబుఁ బొందు సుత్తమసతి దాన్.
ఉత్తమనాయక నచనము—

ఉ. వేయునుసేల నాకు నరవిందవిలోచన నీదరస్థిత
శ్రీయును నీచుభాషితవిశేషము నీవిలస్పత్కామముల్
నీయసమానరూపమును నీమహానీయగుణంబు మన్వనో
నాయక యున్నదీయజననంబు ఫలంబులు గావె యిన్నియున్.

ఆనాయక కోపము—

చ. పలుకులఁ జెయ్యులం గమనభంగులఁ జూపుల నేవికారము
దలఁకొననీక పూర్వగతి దప్పక యున్ననభూతి నిర్ములం
బిలిచి నిజాంకపీఠమునఁ జెట్టి ముఖాబ్జముచూడ బొప్పధా
రలు వెలిపె న్ననోగతనిరంతరకోపముపేర్చి శౌరికిన్.

ఆనాయక ప్రసన్నత—

శా. ఏతప్ప న్నును సేయ నిందువదనా యితేల కోపంబు న
న్నేతన్నాత్మనిగాఁ దలంచితటవే యేముట్టెద న్నీపదా
బ్ధాతం బాచు నొకింత నమ్మఁ డయినం బ్రాణేశ్వరు న్నేత్రనం
జాతాంభకుచకుంభసంఘటితభాస్వద్వత్సః జేసె న్నెనన్.

—/ మధ్యమనాయక /—

క. మునుకొని ప్రియమును నప్రియ
మును బెరయఁగఁ బట్టుఁ దెల్లముగఁ గోపము చూ
పును విభుని మ్రొక్తు నైకొని
యనుఁగై మఱి లేటు మధ్యమాంగన ప్రీతిన్.

మధ్యమనాయిక వచనము—

ఉ. అక్షట నీకుఁ గూర్తు నని యందఱుఁ బ్రియఁగ నంతవట్టు నే
నిక్షుఁచు చేయఁబూని యొకనిం గనువిచ్చియుఁ జూడ నిట్లు నా
మక్కున నీవెఱింగియుచు మానవు నీవెడత్రోవ లింక నే
చక్రతిలక నోరి నిను నైఁపఁజూచి కడు నొవ్వఁ జేయుదున్.

ఆనాయిక కోపము—

గీ. మోవి యదర బొమలు ముడిచడ నెఱ్ఱని
కన్నులెసఁగ నొడలు గంఠమొదవ
నంగములు చెరుర్ప ననుచితోక్తులు వట్లుఁ
జెలువఁ దేర్ప నెట్లు సేయుఁ బ్రియుఁడు.

ఆనాయిక ప్రసన్నత—

క. మ్రొక్కఁగవచ్చినఁ గాట్లఁజక్కఁగ జూచికొని ప్రియునొసలుఁ మీఁగాట్లం
దక్కఁ కదిసిన మదిలో, మిక్కుట నుగుకోపశిఖి శమించె బ్రియకున్.

—(అధమనాయిక)—

క. పతిఁ గడవఁబలుకు నతఁ డవ, మతిచేసిన నలుక దక్కు మతి నూరక యా
నతుఁడైనఁ దేఱ దతఁడు,ధతుఁ డగుటయుఁ గ్రిందుపడు నధమకాంతధర్మ.

అధమనాయిక వచనము—

క. ఏను బ్రియముఁ జెప్పినఁ గై,కోనేరవు కూశవిద్య కుదురై ప్రేవుల్
పూనముగఁ బల్లి సచ్చెను,సూనాస్త్రునిచేత ననుచు నుదతి యదల్చెన్.

ఆనాయిక కోపము—

క. పోనని పోదు గనుఁగొన, నే నని కనుఁగొందుఁ గోప మెత్తినఁ దగుని
తేనెని నొల్లఁబొవ్వుని, పూనియ పైఁబడుదుఁ గూర్చి బుగ్గిఁకఁ జెలియా.

ఆనాయిక ప్రసన్నత—

గీ. కాంతుఁ డలుక దీర్పఁ గాళ్లపై ప్రాలిన
గానివావి యనుచుఁ గాంత ద్రొబ్బుఁ
వాడు గినిసి పోవ వడిఁ బొటి పట్టు రా
కున్నఁ గాళ్ళమీఁద నొరగు వనిత.

గురుతల్పగులునుగోఘ్నులువిప్ర ఘాతుకు ల్బద్ధపాయులునుదన్తనుజహితులు
 దుష్ప్రతిగ్రహరతుల్ దుష్కర్మకులు ధర్మవర్జిత ట్టర్తానవంతు లైన
 స్వర్ణ పద్మినిస్నానముల్ సలిపినంత, మరితములుపాఱఁదోలంగబిరుదుగట్టి, వేం.
 కనకకుంభముల వేగవతిగంగయును బూరించి యశాఁదలపైని నుంచుకొనియు
 సంగీతవాద్యఘోషములతో నర్చకుల్ తెచ్చి గోక్షీరంబు తేనె పండ్లు
 పంచామృతంబు సంపంగిలైలము పచ్చకపురంబు కస్తూరి గంధజలము
 నీలకంఠునకును నీకు రుద్రాభిషేకమున నోంకారార్చనములు చేసి
 వర్గవ గలాన్నమర్పించి వస్త్రధూప, దీపనీరాజనము లెత్తరే పురాణి, వేం.
 వరుసగా నరకట్టవారు నై వేద్యమంగళహారతుల్ ప్రీతికరముసేయ
 రమణీయసితచామరములు వీవఁగ వేద సులుచెప్పి కటికంబు మ్రోలఁబొగడ
 శంఖనాదము నాగసరము పూరింప మర్దలవాద్యములు ఇణధణ యనంగ
 దాసీలు నటియింప దంతపుశిబికలో వేంచేసి శృంగారవిభవముగను
 శయనమందిరమున నర్చజామువేళ
 వచ్చియుండెడు సుందరేశ్వరుని జేరి, వేంక. ౨౧

పుష్పాభరణశాలి భువనేశ్వరీ నీవు సుందరేశ్వరునితో నందముగను
 హంసతూలికపైని నలివినోదంబుగాఁగలిసియుండియు నుషఃకాలమునను
 నిదుర మేల్పొనఁగానె మధురామృతంబైనధారోష్ణయునుబంచదారయపుడు
 ఆరగించినయంత హాలాస్యపతితోడఁ బడుకిల్లు పెడలి వైభవముఁజెంద
 నందలములోన వేంచేసి యనుదినంబు
 దేవళముఁజేరి మెలఁగవె దీనజనని, వేంక. ౨౨

పదివన్నెకును మించు బంగారుకవచంబు నెనయంగ ధరియించి యెక్కువైన
 శతపత్రములవంటి చాయకోకయుఁ గట్టి రంగుమీఱిన యెట్టటవిక దొడిగి
 తీరైన కస్తూరితిలకంబు నుదురాకుపైని నందముగాను బరఁగ దిద్ది
 క్రముకకంఠమున శృంగారవైభవకాంతిపొందియుండఁగఁగంటెబాట్టుదాల్చి
 సర్వజగములు రక్షింప శక్తి గలిగి
 శుక్రవారపుఁగొలువుండి శుభములొసఁగ, వేంక. ౨౩

ముత్తియమ్ములకొప్పు ముక్కుతల్లు ధరించి ముద్దులొల్లుచు నవ్వుమోముతోను
 మణులచే నలరు కమ్మలు వెలుంగ ధరించికూర్చిగల్గిన శాంతగుణముతోను
 కంకణంబులు హస్తకడియముల్బరియించి రాజసంబుననోయారంబుతోను

అందపు టొడ్డాణ మందియల్ ధరియించి సంతతంబును భక్తజనులతోను
దివ్యమంగళరూపవై దిశలువెలుగ
శుక్రవారపుఁగొలుపుండి శుభములొసఁగు, వేంక. ౨౪

చంద్రసూర్యులును వజ్రములపాపటబొట్టు పతకముల్బహుకాంతిపరఁగఁదాల్చి
యడ్లుగ ట్టుతిగంటు నవరంజి చిల్వహారములు తాకట్టుంగరములుదాల్చి
కనకమోహనమాలికలు చౌలపూలు హంసలభావీల్లింతసదులుదాల్చి
వైసరంబులు గొప్ప చౌకట్లు తాయితుల్ మొలనూట్లుపాడగమ్ములునుదాల్చి
గిలుకుమెట్టెలు పిల్లాండ్లు చెలఁగఁదాల్చి
శుక్రవారపుఁగొలుపుండి శుభము లొసఁగు, వేంక. ౨౫

చంద్రోదయంబైన చందంబు శిరసుపైఁ గొమరొప్పు ముత్యాలకొప్పు మెఱయ
తళతళంబని చౌలఁ దాటకయుగళంబుచెక్కుటద్దములందుఁ జేరి మెఱయ
ముష్టులొల్లెడునవ్వుముఖపద్మమందుఁగుండనపు బేసరిముష్టుతళకుమెఱయఁ
బరిశవిల్లుచు దివ్యపంచవర్ణపుఁజిల్లముంజేత శృంగారముగనుమెఱయ
మేనఁ గనకాంబరద్యుతుల్ మించి మెఱయ
శుక్రవారపుఁ గొలుపుండి శుభములొసఁగు, వేంక. ౨౬

సొగసుగాఁ గస్తురిచుక్త ఫలమున వాసనగ్రమ్ముచును బ్రకాశమ్ము మిగుల
శ్రీవణాగ్రములయందు రత్నాలబొగడలు చంద్రవంకలు ప్రకాశమ్ముమిగుల
ముంజేత మాణిక్యములకంఠంబుల జంట చేరియుఁ బ్రకాశమ్ము మిగుల
మధ్యమంబునవజ్రమణులయొడ్డాణంబు చంద మందుచుఁబ్రకాశమ్ము మిగులఁ
జరణకటకంబులును బ్రకాశంబు మిగుల
శుక్రవారపుఁగొలుపుండి శుభము లొసఁగు, వేంక. ౨౭

అరుదైనముత్యాలహారము ల్పగడాలదండ లన్నియు దివ్యతరము మిగులఁ
జలుకలతాళి హంసలతాళి పదకముల్ తాళిబొట్టును దివ్యతరము మిగులఁ
బుష్కరాగముల కెంపులతాళి పదకముల్ దగదగ యని దివ్యతరము మిగుల
జలలేని మాణిక్యములతాళి పదకముల్ తళతళం బని దివ్యతరము మిగులఁ
దాయతులుఁ గంటసరి దివ్యతరము మిగుల
శుక్రవారపుఁగొలుపుండి శుభములొసఁగు, వేంక. ౨౮

జగతిలోఁ బదివేలజన్మంబు లాహారనిద్రలు వర్జించి నియమముగను

బుణ్యాత్మలై తపంబులు చేసి ఫలమందుకొనియుండనవరాత్రికొలుపులోను
శ్రీకాళి మహాసీయ సేవింపు సిద్ధించు మిగతవానికి నేల మేలుగాను
అరుదై నసీసేవయబ్బునాయనిసుర్యోనియాడహోయలుగాఁగొమరుమిగుల
దివ్యతరహేమపద్మినీతీరమందుఁ

జొక్చనాథునితోఁ గూడి యెప్పునగను, వేంక.

౨౯

నీలంబులను గెల్పు నెఱికుంతలంబులుఁ జందమామను గెల్పు శాంతముఖముఁ
గలువరేకుల గెల్పు కనులవిస్తారంబు మరునివిల్లును గెల్పు మెఱుంగుబామలు
నువ్వుఁబువ్వును గెల్పు నునునాసికంబుచుగిసలయంబుచు గెల్పు కౌపుమోవి
కుందంబులను గెల్పుకొమరుదంతములుశ్రీకారంబులను గెల్పుకర్ణములును
ముకురతలమును గెల్పు కపోలములును

గ్రముకమును గెల్పు రుచిరకంతమును గలిగి, వేంక.

౩౦

పంకజంబును గెల్పు పాణిద్యయంబుచు గుట్టలమ్ములగెల్పు కుచయుగంబు
చీమనారును గెల్పు రోమరాజియు మృగనాథుని గెల్పు నెన్నడుముసారు
నైకతంబులగెల్పు జఘనస్థలంబును నురురంభలనుగెల్పు నూరుపులును
మనసిజతూణంబు లనుగెల్పు జంఘలు పల్లవంబులగెల్పు పాదములును
గలిగి సౌందర్యశోభిత గాత్రియగుచుఁ

జ్వయనంద రూపియై చెన్నమిగులు, వేంక.

౩౧

చుక్కల పదివేలు శోభితంబుగ నున్న నెలవెలుంగుకు సాటి చెలఁగవెందు
బకములు పదివేలు పంక్తిగాఁ గూర్చున్న రాజహంసకు సాటి రావునెందుఁ
గుచుమము ల్పదివేలు ఘుమఘుమ మనియున్న జాజపువ్వుకుసాటిచాలవెందు
నవమణు ల్పదివేలు నయముఁజెందుచున్న నురగరత్నముసాటిసొప్పవెందు
ఇలను బదివేలదేవతల్ వెలుంగుచున్నఁ

బాండ్యవరపుత్రి నీసాటిఁ బ్రబలరెంచు, వేంక.

౩౨

అవనిలో నదులెన్ని ప్రవహించుచున్నను భాగీరథికి సాటి పరఁగ వెంచు
నితరవిద్య లవెన్ని హితవుగా నేర్చిన వేదంబులకు సాటి గాద యెందు
ధనకోటులను భూరి ధర్మముల్ చేసిన నన్నదానముసాటి నంద వెందుఁ
బర్వతంబు లవెన్ని ప్రభవించుచున్నను గాంచనాద్రికిసాటి గాన వెందు
వగకుఁ బదివేలు శక్తిదైవంబులున్న, శ్యామలానీచుధరిసాటిచాలవెందు, వేంక.

పసిబాలయగు ముద్దుబంగారుబామ్మకై వడిఁ గోటిసూర్యలావణ్యముగను

నానందమందంగ నగ్నికుండమునందు నాదికాలమునందు నవతరించి

పాండ్యకన్యకగాను బ్రబలిరావ్యాధిపత్యముఁజేయుటకు సంప్రదాయవయ్య

గద్దెపైనుండి సంగతిగఁ బట్టాభిషేకముఁబొంద *సెంగోలు కరతలమునఁ

బూని శాశ్వతప్రభుతనంబును వహించి

మధురలోపల నెలకొన్న మరకతాంగి, వేంక.

౩౪

ప్రణవస్వరూపిణి పాండ్యరాజకుమారి హెచ్చైన మీనాంబ హెచ్చరీక

హాలాస్యపురవాసి నమరేంద్రవందిత హెచ్చైన మీనాంబ హెచ్చరీక

యార్యాచుహదేవి యరవిందదళనేత్ర హెచ్చైన మీనాంబ హెచ్చరీక

యవతారశక్తి యీ యవనిలోభ్యాతిగా హెచ్చైన మీనాంబ హెచ్చరీక

యనుచుఁ గటికంబు గోర సింహాసనమున

రాజసమునొప్పి శ్రీమహారాజ్యవగుచు, వేంక.

౩౫

దయఁ గటాక్షించి పేదలకెల్ల సాభాగ్య ఫలమిచ్చు శివశక్తి బహుపరాకు

నుతియించుజనులఁ గన్నులఁజూచి సామ్రాజ్య ఫలమిచ్చుశివశక్తిబహుపరాకు

భక్తరాజికి మోక్షపదహేతు సుజ్ఞాన ఫలమిచ్చు శివశక్తి బహుపరాకు

ప్రజలపాపముఁ దోలి పరిపూర్ణతరపుణ్య ఫలమిచ్చు శివశక్తి బహుపరాకు

బట్టలీరితిఁగటికంబుపాడిపొగడ, నెన్నటికిఁ బాండ్యదేశంబు నేలుకొనుచు, వేం.

ధనువు బాణములు చేతను బూని రథమెక్కి చతురంగబలముతో జగమెఱుంగ

ధిక్కిరించియు నష్టదిక్పాలకులగెల్చి కైలాసమున నందిగర్వ మణించి

పాండ్యనందిని నీవు బలవంతముగను యద్ధముసేయ మ్రోలఁ బ్రత్యక్షమైన

సాంబమూర్తిని జూచి స్వామి నన్నిపుడు పెండ్లాడు రమ్మని పల్లి వేడుకొనుచు

నిశ్చయపు వీడములు వంచి నిబ్బరముగ

మధురకును రావె నీతల్లి మదిని మెచ్చ, వేంక.

౩౬

పురము శృంగారించి పొడవుగాఁ గల్యాణమండపంబును స్వర్ణమయము చెందఁ

గనకవేదికలు ముంగల గొప్ప కొట్టంబు దేదీప్యమానమై తేజరిలఁగ

నవరసాలంకారనయమొప్పుచును దర్పణములపందిస్లు నున్నతముగాను

గల్పించి మూఁడులోకము లెఱింగించి వ్రాయించి పత్రికలు పంపించి వేగ

హరియు బ్రహ్మ పురందరాద్యమరమునులఁ

బెండ్లివైభవమునకు రప్పించుకొనియు, వేంక.

౩౮

నారికేళరసాలనారంగజంబీరరంభాక్రముకముఖ్యరసఫలములు

మకరఽకైర్ములు మాక్తికంబులమేలుకట్లు పుష్పము లనేకముల చెండ్లు

చెంగావి సురటీలు రంగైనగొడుగులు బెండపువ్వులు కాకిబెగడలివియు

శృంగారములు మించఁ జేసి కల్యాణమండపము శోభించి యుండఁగనుదెలిసి

మెచ్చి కైలాసముననుండి వచ్చినట్టి

హరుని బొడగాంచి యానందమందుకొనుచు, వేంక.

౩౯

పెండ్లియందముచేసి భేరిమృదంగమర్దశసుసంగీతవాద్యములు మ్రోయఁ

గలకంఠులును శారికశ్యామములుపాడ మునిజనంబులు వేదములు పఠింపఁ

గుండోదరుని బిల్చుకొని వచ్చియున్నశ్రీ కైలాసపతితోడఁ గడుముదమున

సమముగా నెదురుసేసలు చల్లి సరియుల్లభంబునీడల మంటపంబునందు

భవనితోఁ గూడ వేంచేసి పరఁగియుండ

మగువలును హారతులనెత్త మహిమ మీఱఁ, వేంక.

౪౦

ప్రజలెల్ల వినఁగ శోభనము శోభనమని సువ్విపాటలు పాడి సురరమణులు

ముత్యాలసుంకులు ముచ్చాటునించి నూతనమైన సంపంగి తైలమఁటి

పన్నీరు తెప్పించి బాగుగా జలకంబు లాడింఁగానె హలాస్యపురికిఁ

బయ్యెనె శివునితోఁ బరిఁడిపీతాంబరంబులు ధరించినయంత మ్రోలఁ జెలులు

నిలువుటర్దముఁ జూపంగ నిటలమందు

దివ్యకస్తూరితిలకంబు దిద్దుకొనియు, వేంక.

౪౧

బంగారువల్గమై పరిమళింపుచునున్న కర్పూరగంధపంకంబు దాల్చి

విదియచంద్రనిమ్మాక్షిఁ బొడలుఘాలమునందుఁజిక్కిలికస్తూరిచ్చుకైలువుగాంచి

కమ్మవిల్చునిమామ కాంతిచందమునొప్పు బటువైన ముత్యాలపాగఁ దాల్చి

దిశలందురంజిల్లు దివ్యరత్నములచేఁ గల్పితమగు బాసికములుదాల్చి

నవమఃవిరాజితాభరణములుదాల్చి, కరముశోభిల్లునుండ శేవ్యునిగూడి, వేం.

చెవులనల్లాడంగఁ జవుకట్లవజ్రాల వెలలేనికుండలంబులను దాల్చి

భుజయుగంబున హేమభుజకీర్తులమరంగ నతులమాసందితాయతులు దాల్చి

పాణియుగ్మమునందు బంగారుకటకముల్ వ్రేలివ్రేలికి నుంగరాలు దాల్చి

మొలయందునపరంజి మొలదారములువక్షమునఁ దాళిపతకముల్ దనరఁదాలి
పెండ్లిపీటనువేంచేసి ప్రియమెలర్పఁగరముశోభిల్లునుందరేశ్వరునితోడ, వేం.
నిగనిగల్వారంగ నరిపెంక్రకలు దువ్వి జడబిళ్ళలను గొండెజడలు ముడిచి
కస్తూరిబొట్టు చక్షునగా నుదుటఁబెట్టి కలువకన్నులఁ గాటుకయునుదీర్చి
తేటఁచెక్కిఁజిన్నిదృష్టిచక్షునుంచి మృగమదగంధంబు మెడనుభూసి
స్వస్థకంచుకిఁదాల్చి చరణాంబుజముల నున్ననిహీరనలుగు తిన్నఁగ నలంది
మేలిమిగీవిమెఱయంగ మేన వెలుఁగ, ఇక్షుసమునున్న భూషణంబులుధరించి.

సాగసుపాపటబొట్టు సూర్యచంద్రులబాసికముపొంతఫాలభాగమునఁదాల్చి
ముద్దుగావజ్రపుముక్తతల్లను గర్ణములరత్నతాటంకములను దాల్చి
బటువైన బొగడలు బావిలీల్ చెవులపువ్వులు కాంతిరావికేకలును దాల్చి
కంఠస్థలమునందుఁ గంటబొట్టునుగోళ్ల సరిపెణంబులు గంటసరులు దాల్చి
యఱుత ముత్యాలహారంబు లమరఁదాల్చి
తాళిపతకంబు మొదలుగాఁదాల్చి వెలుఁగ, వేంక. రగి

కరయుగంబున హస్తకడియాలు జేకట్లు కంకణంబులు జంటగాను మెఱయ
సన్నంపునడుమున స్వస్థమయంబైన మొలనూలు నొడ్డాణమును వెలుంగఁ
జరణంబులను బాదసరము లందియలు గజ్జలపాడగములుముచ్చటగఁదాల్చి
గలుగల్గుమని శబ్దములుమ్రోయ దేవలోకముహంసనడలఁగో గదలి వచ్చి
పసిఁడిమయమైనపెండ్లగ్గువైనినుండి, కాంచనపుబొమ్మకైనడిఁగళలుపొంది, వేం.

మెండుగాఁ జతుర శ్రమండలాకారమై నిగ్గుగా ముత్యాలస్రుగ్గు లిడిన
తనరుపెండ్లరుగుమధ్యముననుస్వస్థకుంభములుంచి యందుపైఁ బరిధవిలఁగ
నవచూతపత్రముల్ నారికేళంబుగంధముసేసలిడి యేకదంతుఁ జేర్చి
బాలుపొందఁబర మేష్టిపుశ్యాహవాచనంబునుజేయనగ్గువైఁ బునుకదారి
పూర్ణకళతోడ... ..చుండ,ముజ్జగంబులుఁబొగడంగముద్దులొలుక, వేంక.

తల్లికాంచనమాల తనలోన మెచ్చ సంగతిగనాందియు జాతకర్ణములను
గర్ణవేధయునామకరణ మన్నప్రాశనము పందిటను విధిక్రమముగాను
గొమరొప్పఁజేయించుకొనఁగా నెనవధాన్యములతోనుబాలికల్ మొలవఁబెట్టి
చొక్కనాఘనిపెండ్లిచక్కనాడుటకునై యెక్కువైనముదంబు పిక్కిటిలఁగ
మరుపములు మొల్లలును జాజిమాలికలును
గంఠమునఁదాల్చి కళ్యాణమంటపమున, వేంక. రగ

దశవేషములసామితనయుండు పారోహితమునొప్పుకొని శాస్త్రధాటిగాను
 శ్రీకరంబుగఁజెండ్లిఁజేయింపన్నతకవ్రతము*సల్పియుగట్టువిలుతుఁడవుడు
 కాశియాత్రకు వేడ్కఁగదలశ్రీవిష్ణుసుందరరాజమూర్తి ముందటను వచ్చి
 కనిపించుకొనికన్యకనునిత్తుమనినాళికేరంబుఁ బ్రియముగాఁ గేలనొసఁగ
 మగిడివేంచేసి కళ్యాణమండపమున, శంభుదేవుండ. కొలువుముచ్చటగనుండ.
 భక్తితోవచ్చి ముప్పదియుముక్తోటిదేవతలు కన్నులపండువగను జూడఁ
 జంద్రజూటుండు రత్నబంధనంబును యజ్ఞోపవీతద్వయంబు దాల్చి
 తేజరిల్లఁగ బ్రహ్మదేవుండు సురమునివరులెల్లఁ గన్యకావరణములను
 వరుసగాముమ్మాటు పరియించినంతఁ బంకజహస్తమున హేమకంకణంబు
 దిట్టముగఁగట్టిమెట్టుపాల్పుఁజెల్గోను, జిగురుపాదంబులునిచివేంచేసియుండి, వేం.
 దివ్యాభరణమాల్యదీప్తలై ముత్తైదువలు రూపలావణ్యములు వెలుంగ
 నియమంబుగాఁజెంత నిలిచి కర్ణామృతంబుగ మున్నపాట నింపుగఁ బరింప
 ముమ్మాటు మధుపర్తములు చొక్కినాథుండు ప్రాశనం బొనరించి పరఁగినంత
 మొలకనవ్వులచిన్నిముద్దులపెండ్లికూఁతురిచక్కఁదనము పొందుచునువచ్చి
 పసిఁడియరుగందు వేంచేసి ప్రబలుచుండి, మోదమందుచుగారాబముగనువేడ్క
 వేంకటేశుని చెల్లెల వెలయుగారి, కరుణగలయమ్మ మీనమ్మవరములిమ్మ, వేం.
 జేగఁటశంఖముల్ చెలఁగి వాదిత్రసంఘోషము లిన్నందుకొనుచుమిగుల
 నిరుపార్శ్వములయందు నితరజనంబులు పొరిమంగళాష్టకంబులు పఠింప
 విష్ణుసుందరరాజు వేల్పుసంగీతంబు.....గిండిగంగోదకంబులు...
 ...శాంభికద్వాదశాంతమూర్తికి నిన్ను.....ధారవోయ ... యాది
 యూడిగముసేయలోకంబులున్నతింప, వసుధయుప్పొంగెనేత్రోత్సవంబుగాఁగ.
 దేవేంద్రముఖ్యులొ దిక్పాలకులుగొల్వ సుకవిపుంగవులుసంస్తుతులుసేయఁ
 దుంబురునారదాదులు వీణెమీటఁ గిన్నరయక్షముఖులుగానములుసేయ
 రంభోర్వశీముఖుల్ రమణులునటియింప భక్తజనంబులు భజనసేయ
 రాజాధిరాజులు రహిమీట సేవింప సద్విజ్ఞాన్ వేదఘోషంబుసేయఁ
 గుసుమవర్షంబు భేచరుల్లరియఁగాను
 శంకరుని బెండ్లియాడెడు సమయమునను, వేంక.

* వ్రతమునకు వ్రతమని దాక్షిణ్యార్థాచ్చరణము.

రవతుతా(?) సుమంగళీరత్నముల్ మహితలావణ్య సంపదలు గలి

పూర్ణేందుబింబుబుజోలియున్నటువంటి మొలకనవ్వులుగల్గుమోములమర

...ముంగురుల్ చిందులాడంగ గుబ్బలహిరి హారముల్ ... మెరయ

...మెరుగు బంగారు దీ పాలపల్లెంబులు పరంగ నునిచి

...యరుదొందవచ్చి నిలిచి, శోభనంబులు పాడంగ సొబగుమించి, వేంక.

పూర్వమండనదిసంబున దివ్యపంకేరుహములు గోవిందుని హస్తములను

అగ్చనల్లొని మెచ్చి యతఁడు గోరిన చక్ర మిచ్చిన శ్రీసుందరేశ్వరుండు

కొమరొప్పుగాఁబెట్టికొడుకుచందముఁజెందితనరంగ శుభముహూర్తంబునందు

మధురేశ్వరీనిన్ను మాంగల్య మొనరంగ ధరియించె శృంగార తరుణులపుడు

తోడిరాగాది మంగళాదులు పతింప

నమ్మత గళభూషణంబుల నమరనొప్పి, వేంకటేశు-

గి.గి

పలుమాఱుఁ దాటంకములు ధగధగ యని చెక్కులందునఁ జేరి జీరుకాడ

ముఖపంకజమునందు ముంగురుల్ మధుపసంతానంబు కైవడిఁ దాండవింప

నంసంబుకడఁ చారహారము ల్లనరంగఁ గంకణంబులు గల్లుగల్లుమనఁగఁ

బైఁడి పల్లెరమున బాగైన ముత్తయంబులు నించికొని కరంబుల గ్రహించి

శంభుశిరమునఁ దలఁబ్రాలు సరసముగను

కూఁడుదోయిల్లు నించిన మోదముగను, వేంక.

గి.జి

కుండల మణిరుచుల్లండస్థలములందు విలసిల్ల నేప్రాదు తళుకుమంచు

నిగనిగ మన నింద్రసీలాబ్జరాగాది యుతములౌ పతకంబు లురమునందు

మెఱయంగ ప్రేళ్ల నుంగరములందముగాను వెలయంగ మొలకనవ్వులుచెలంగ

ముత్యాలుదోయిల్లముమ్మాఱుగ్రహియించి హాలాస్యనాథుండుహర్షముగను

అంచికా నీదుశీరముపై నందుకొనియు

నిండరాణింపఁ దలఁబ్రాలు నింపెనపుడు, వేంక.

గి.2

జ్వాదశాంతేశాన్వితముగ శ్రీలోకపావని నీవు నత్యంతతైభవమున

నుత్సాహమొనరంగ నొకరికొంగొక్తరి కొంగుముల్లను వైచికానెడువేళ

నిబిడికృతంబుగా నిండియున్నట్టి దేవతల్లె నేత్రోత్సవంబుగాఁగఁ

బరఁగెడునినుఁజూడఁ బదివేలకనులు గావలెనంచుఁ బొగడరే యెలమితోడ

గండు మీనులవంటి వీక్షణములందు

ఘనకృపారస ముప్పొంగి తనరుచుండ, వేంక.

గి.౩

శివశక్తి నీమహోత్సవమైన కళ్యాణ వైభవంబులు చూడవచ్చియున్న
హరి బ్రహ్మ యింద్రుడు నవని యాకాశంబునాదిత్యచంద్రుడు లమరమనులు
భూసురుల్ క్షత్రియుల్ భువనత్రయము లగ్నిదేవుండు సాక్షిగాదేవి నిన్నుఁ
గాలకంపుండు కరగ్రహణంబు చేసిన యవసరంబునఁ బెండ్లియరుఁగునందు
ముదముఁ జెందవె పూర్వాభిముఖము సలిపి
ధరణీతలమందు సప్తపదంబులుంచి, వేంక.

౧౬౯

స్వాతంత్ర్యముగనునీశ్వరినిన్నుఁ బెండ్లాడి వావిఁబొచ్చియుఁ బాంశ్యవంశమునకు
నల్లుండై వర్ధిల్లి యగుగ రేశునిబావమఱిదియై సుందరేశ్వరుండు వేడ్తఁ
బసిండి గుండమునందుఁ బ్రాచీముఖంబుగానుండిముంగలనగ్నినుంచుకొనియు
నరవిందములవంటి హస్తంబులందును నాజ్యహోమంబును బూజ్యముగను
జేయుసమయంబునను సదాశివునియొద్ద
దక్షిణపుఁబార్శ్వమున నీపు దనరనుండి, వేంక.

౧౭౦

గరిమతో నీమహంకజపాణియుగములో లాజహోమముచేసి లలిత నిన్నుఁ
జెట్టవట్టుక చంద్ర శేఖరుండును బ్రదక్షిణముగా వేంచేయఁ జెలఁగిమిగుల
వెలహెచ్చునందియల్ మొలగజ్జెలునుగల్గుమెట్టియల్ పిల్లాఁడ్లుమినుకువగల
ఘల్లుఘల్లునమ్రాయ మెల్లమెల్లన హంసనడచినయట్టుల నడచివచ్చి
వేడుకలరంగ మువ్వాటు విహితముగను
అశ్చేమండలి నిలువవే యందముగను, వేంక.

౧౭౧

నిలువుటద్దముల నీడలుపార దివ్యహా మించు కాంతులను రొణించియున్న
పెండ్లిపందిటిలోనఁ బెండ్లిపెద్దను సభామధ్యంబునను...నుతుండు
అన్నిటి వర్ణించి యాశిషంబులు సేర నపుడేకవాక్యమై యఖిలజనులు
వరంగవిశ్వీభరాసురులెల్లను దధాస్తటచుచు ఘోషింపఁగ నతిముదమున
సకల జీవులయెడ దయాసహితుడైన
గరళకంఠుని సవ్యభాగమునయందా, వేంక.

౧౭౨

నాసికాగ్రమునందు నవకూక్తికంబు ముక్తమై వీనులపరంజి కష్టలమరఁ
గరకంకణమ్ములు గంఠహారములు మధ్యమున నొడ్డాణంబు నమరఁగాను
నందియల్ మొలయంగ నతిపార తంత్రత శ్రీభారతులు జుటచేరి వచ్చి
శోభనంబులు వాడుచును గన్యమోముపై ముంగురుల్లునిసియాడంగనిలిచి
మొంది పల్లెల హారతు లెత్తినపుడు, శంకరుండైన సుందరేశ్వరునియొద్ద, వేం.

అరవిందముఖ చిన్మయానందరూపిణి యంచికా నీవివాహమున కిందు

వచ్చియున్నట్టి దేవతల కాభరణముల్ బహుమానములు చేసి శ్రావ్యులకుఁ
బురుగుగండము మేనఁబూయించిగనిండఁబూలుఁజుట్టించిసంపూర్ణముగను
ధేను లశ్వములును దేజొప్పఁగా భూమి ధనధాన్య కన్యాన్నదానములును
భూరి దక్షిణతాంబూలములు నొసంగి

రాజరాజేశ్వరీ నీవు తేజరిల్ల, వేంక.

౬౪

వ్యంజనంబులు వగవగల దివ్యాన్నపాయసభక్ష్యములు పప్పు నప్పడములు
పక్కువం బొనరంగఁ బాకమై యున్నట్టి శాల్యన్నమును నన్నశాలలోను
బ్రాణనాయకుండ మీబంధువర్గము భోజనవేళఁగావచ్చె జాగ్రతగను
రావలె నని పల్లఁ బ్రమదంబుతోడను విని మందహాసంబు దనర భవుఁడు
నెమ్మిఁ గుండోదరుని పొట్ట నిండియుండ

వంటకం బిడుమన్న నావార్త వినియుఁ, వేంక.

౬౫

ఐదుమోములసామి యాడినవాక్యంబు లంగీకరించి యుప్పొంగి యపుడు

పరిచారకులఁ బిల్వఁబనుప నందఱువచ్చి పరుసగా నిలుచున్న వాఁతోడఁ
కుండోదరునిదోడుకొనిపోయియచటభోజనశాల నునిచి యీక్షణమునందు
బహుపక్వశాకముల్ పప్పు దివ్యాన్న

మాజ్యము భక్ష్యములు చాలుచాలుననుచుఁ

బలుకవడ్డించి బలుపొట్టపట్టినంత

తృప్తీచేయించు మనియానలీయఁగాను, వేంక.

౬౬

ఆదిశక్తివి నీవు నానతిచ్చిన రీతిఁ బరిచారకులు గొప్పపక్ల మునిచి

కాయగురలు నేయి కందిపప్పున్నంబుఁ బాయసంబును జాలభక్ష్యములును
వడ్డింపవడ్డింప నడ్డిచెప్పక తిన్న కుండోదరుని దాహగుణ మెఱింగి

గ్రక్కు నావేళ వేగవతి యుత్పత్తిగాఁ దెచ్చివానికిఁ దప్పిదీర్చి మధుర

క్రీడి వహించినటువంటిమూర్తికిపుడు, ప్రాణపదమైనపట్టంపురాణివిగద, వేంక.

అప్టమూర్తియుఁ బ్రవేశాభ్యాసూతిక్రియల్ పాటించి రేయి వైభవముగాను

బార్వతి నిను జెట్టవట్టి పెండ్లరుఁగునీశాన్యదిక్కున నిల్చి శాస్త్రవిధిని

సంతసంబొనరంగ నంతరిక్షము జూచి పతిభక్తియగు నరుంధతిని నిదిగొ

గంటివా యనఁగానె కనుగొంటి నని పల్లవే దేవి సురలు సేవించిపొగడఁ

బందిటను స్థాలిపాక మాపాసనంబు, చంద్రకేళరదేవుతోఁజలిపితపుడు, వేంక.

తనరంగ బహువిసోదము నలంకృతమైన పండిత్యదీపము ల్పగలువలెను

వెలుంగఁ బెండ్లదుఁగుపైవిలసిల్లుచును సోమసుందరేశ్వరునితో సాబగుచుండి
వదివన్నె యపరంజి పశ్చోబులను బప్పు పస్తనంబుల పక్షశాకములును
గలవంటకములుఁబొంగలిపాయసము నెయ్యియతిరసంబులుఁబొండ్లనానవాలు
పంచధారామృతములు సంభవముఁబొంద

నమరసహితంబుగా బుచ్చమారగించి, వేంక.

౬౯

యుగదినంబుదు సూర్యోదయంబగువేళ వన్నె చిన్నెల రంగవల్లియును
ద్వియున్నట్టి వేదికమధ్యభాగము దగ్గిదేవుని దెచ్చి యతివలుంప
హాలాస్యపురనాథుఁ డాపాసనముసల్పి పరదేవి నినుఁ జెప్పవట్టికొనియు
నంతఃపురంబేగి యాదున్న కులదేవతకుఁ బాలికల కర్పితంబు గాను
బూజగావించి ప్రోలోక్యపూజతుండు

తిరుగవేచేయఁడే పెండ్లియరుఁగునకును, వేంక.

౭౦

పద్మరాగములచేఁ బరఁగుపాపటబొట్ట ఫాలభాగమునందు భాసురముగఁ
దాంకవిపరఁగదు ప్పదలవంటిముగ్గురు ప్పగపంకజమునందు మొససియాడఁ
దళతళయచుచుఁ బుష్పడికన్లులును దేటవైశ్వనారయంగ న్నెన్దువైచ
నూత్తికహారముల్ మశికంటసరుబూఁగఁ బచ్చలకడియాలు పరిఘవల్లఁ
గంకణంబులు మ్రోయంగ శంకరునకు

నలమితోఁ బాటపాడుచు నలుఁగులిడియు, వేంక.

౭౧

భ్రమరంబులనుబోలి బాసనకురులు నుచ్చగదుర్వి కొప్పతిన్నగను ముడిచి
పట్టుకోకలుగట్టి బటుప్రపాలిండ్లపై రాశించుచెంగావి అవికలమరఁ
బొందించికుంకుమబొట్టుఫాలమునందుఁబాలుపుమీఁగనంచుపులుదుటిమి
కనులకాటుకదీర్చి కమనీయభూషణంబుల నుంచుకొని యొప్పు ముదితల్లెఁ
గదిసిపాటలు చదువ శంకరునిచేత

నలుఁగువెట్టించుకొనుచు నానందమంది, వేంక.

౭౨

జాటుకుచ్చెట్లించి (జంగలొ)ప్పగఁగట్టి రంగుమీఁసిన పట్టుఅవికలమరఁ
దొడిగి కస్తురిబొట్టు నిడువాలుఁగనుల కాటుకదిద్ది కొప్పనిండుగనువిరులు
ముడిచి బంగారుసాములు వెట్టి నాగరకము చెలంగఁగ వేడ్లకత్తెలెదుట
సరససంగీతముల్ జరుపుచు ముసిముసి నగవునవ్వచునిల్చి నాట్యమాడ

నందమగు షోలికాతల్పమందురేయి

గుఙ్గావేలుపు తండ్రితోఁ గాలువునుడి, వేంక.

23

మూఁడవదినమందు మొదటిజామునవేళ్ల నగ్ని దేవునిపెండ్లి యరఁగునందు
మధ్యంబుగానుంచి మంత్రయుక్తంబుగాఁ దంత్రాగమములెల్లఁదప్పులేక
యాజ్ఞంబుసమిధ లన్నాహుతుల్పాఖ్యనిగించి బ్రహ్మలు ప్రేళ్ల నెంచియెంచి
జ్ఞాపకంబుగ గ్రహజ్ఞము సేయఁగానె యుల్లాసంబుమీఱఁ గైలాసపతియుఁ
బరమపావని నినుఁ జెట్టవట్టి యపుడు

క్షేమముగ వేదికను బ్రదక్షిణము రాఁడె, వేంక.

2౪

పండిత నేతిదీపములుంచి వెలుఁగంగఁ గోటిభూసురమునుల్ గుమిసియుండి
యొక్కరొక్కరుగాను జక్కఁగాఁబ్రణవంబు నున్నతధ్వనితోడ నుచ్చరించి
గణుతికెక్కినపదక్రమజటాదులు నెల్ల సామగానంబులు చదివఁచదివి
యక్షతల్పింప నప్పుడు పెండ్లి పెద్దెనట్టి వారిజాతాసనుండు

రేయి పాకెన్న సేయింప హాయిమీఱ

నందమొరంగ నందివాహనునియొద్ద, వేంక.

2౫

కమనీయమగు లనేకములు శృంగారించి మహిమతోఁ గళ్యాణమండపంబు
జ్యోతిర్దయముపొంది శోభిల్లఁ బొడ్ల వేదికపైని నాల్గవదినమురేయి
నిత్యయావనదేవి నిన్ను నొద్దననుచుకొని చొక్కనాథుండు కొమరుమిగుల
నాపాసనమునల్పి యపుడెవ్వరెఱుంగక దొంగ వేలిమిచేఁబు దొంగిలించి
తెచ్చి తనయున్నచోటికి వచ్చి హరుఁడు
దక్షైనని సంతసిల్లఁడే తగవుమీఱ, వేంక.

2౬

కౌతూహలముగశృంగారించుకొని వేళ్లగొమరుఁబ్రాయపుస్త్రీలు కొందఱపుడు
సరికక్షిగాఁజేరి శారీరమొరంగ నేర్పుచే వార్యారు నెనరుగలిగి
హాహాసపాటలు పాడంగఁజినచిన్న ప్రతిమలదీపముల్ ప్రబలివెలుఁగ
నిరువకబంతులై సురలనుంచుకరేయి భవునితోడఁబసిండి పల్లములను
వరుసతో నాగవల్లి బువ్వములుఁ జాల
గారెబూరెలు హితవుగా నారగించి, వేంక.

2౭

సుదతులెల్లఁ దలంటుశోభనపాటలు పాడంగనపుడు ప్రభాతమందు
మనసు రంజిల్లంగ మంగళస్నానముల్ చల్లఁగాఁ బన్నీటఁ జలిపి వేళ్ల

రంగై నపీతాంబరములు రత్నకీరీటవలయాదిభూషణంబులు ధరించి
శంకరుడును బరాశక్తి నీవును గోటిబాలసూర్యులవంటిప్రభలతోడఁ
గనకపీఠంబుపైనుండఁ గమలధవుడు

శేషహోమంబుసేయించె శ్రేయమంద, వేంక.

౭౮

పంచరత్నములచేఁ బంచవన్నెల స్తుత్యలుంచి వేదికపైని మించిమెలయ
నవమణుల్పొదిగి స్వర్ణపునాగవల్లికుండలు ప్రతిష్ఠించి యుండఁగనుజేలులు
కదిసిపాడంగనాగప్పసానులు ముందు నడిపించుకొని మెటనడువహరుఁడు
శ్రీమహేశ్వరి నిన్నుఁ జెట్టచట్టుక నీరు సుందరాకారుంబుఁ జూచి చూచి
యాత్మనుప్పొంగుదును బెండ్లియరఁగునోర

సురలు చూడంగ ముహూరుచుట్టిరాఁడె, వేంక.

౭౯

అవని రథంబు చంద్రాత్మ్యులుచు గండ్లు చతురాగమంబు లశ్వములు గాను
బ్రహ్మసారథి మేరుపర్యతంబు శరాసనంబు నాగేంద్రుండు నారిగాను
నర్భితూణీరంబు హరియుబాణముగాను గల్పించుకొని భయంకరములైన
త్రిపురంబులనుగెచ్చి త్రిజగంబులేలుధూర్జటి నాగవల్లిదుప్పటి ధరించి
గట్లరాయనిపు త్రికగళమునందా, నీలమశిఘరాణము చేసినిండు సభను, వేం.
అరవిందపాదంబు లందియల్ గలుగల్లు మనుచు మ్రోయఁగ రాజహంసనడల
లలితరో నీవుకళ్యాణవేదికఁజట్టి యపుడు దక్షిణభాగమందు వచ్చి
నిలిచిముచ్చటమీఱ ననరుగాఁజురవ్వుగొనుచుముద్దులపెండ్లికొడుకనాదు
నుప్పుటేనుఁగునిత్తుఁబప్పుటేనుఁగుమాకునీయుఁడీయనఁగా నెయిశ్వరుండు
సురలుఁపులువినఁగమానూపగజము, గోటివరహాలబనిప్పైమేటిగాను, వేం.

ప్రతిదినంబును బిల్వపత్రంబు లర్పించి భక్తిచేసినముఖ్యభక్తులకును

నభయంబులొసఁగెడు హరుఁడు వేదికఁజట్టివచ్చి యుత్తరద్వికు వక్షనిలిచి
గుణభూషణీపెండ్లికూఁతురా వినునాదుపప్పేనుఁగునుదీసి యుప్పుకరిని
నిత్తువా యనఁగా నె చిత్రాబ్జ మురి యానందరథమున సభాసమ్మతిగను
నవనియెఱుంగంగ నిపుడు నాలవణగజము

అయిదుకోటులవరహాల టనుచుఁ బలికి, వేంక.

౮౦

గుఱుతైనముత్యాల కొప్పులందపుఁగిరీటములు మెండుగ భూషణములొసంగి
బంగరు కుసుమము ల్పారిజాతములు పాదముల నర్పించి వందనము చేసి
దేవాది దేవతల్ దేశాధినాథు లందఱులెక్కలేని పీఠాంబరములు

కట్టువర్గంబులు పట్టుకోకలు గట్టి వరహాలు అవికె లీవంతు నపుడు

తెచ్చి చదివింపరా పెండ్లి తిన్నమీద

శ్రీమహేశునియొక్క వేంచేసి యుండు, వేంక.

౮౩

విప్రవర్యులను రామించి పీటల నుంచి గందంబు మైనిండఁగా నలంది

జుట్టు నిండుగఁ బూలు చుట్టించి మెడను హారములువేయించి వారలకు నెల్ల

ద్రవ్యంబు చెప్పించి దక్షిణ లిప్పించి ధారాళముగ శూలధారి యపుడు

పద్మహస్తములచే ఫలదానములు సేయఁగాను బాంబూనదకంకణములు

రవలి చెలఁగంగ మృదుల కరంబు సాచి

చారుకలశోదకముతోను భారవోసి, వేంక.

౮౪

సర్వభద్రకుండైన శంభుతోఁగూడఁ బచ్చలచక్రకోశ్లమంచమున నుండి

నేర్పుగాఁ గూరాడు నీరాడు నిలిపి యుప్పొంగి తాంబూలము ల్పొగతిగను

ఆరగించెడివేళ నీరజనాథుడు బ్రహ్మాదిరులు దంపతులుగాను

వచ్చి ముంగల నిచ్చి మెచ్చి దీవించి సేసలు శిరంబున నుంచి సరసముగను

వరుసగా నుండఁగను వారివారి కపుడు

పాన్పునీడ్యంబు లిప్పించి ప్రమదమార, వేంక.

౮౫

మోద నుడుచు నేటి మొదలుగా మున్నూట యలువదిత్ర తములు నాచరింప

నాకానతీయుమీ నాప్రాణనాయకా యనుచు సుందరమూర్తినడుగుకొనఁగ

వోయిమకేశుఁడు విని నోముకొమ్మని పల్లెఁ దాతల్లికి శారదాంబ కపుడు

ప్రాహ్లాదస్త్రీలకుఁ బసుపునల్గిడి భూషణము లలంకారించి నయము పొంద

నొసటఁ గుంకుమతిలకంబు పొసఁగిది

యంబ కరముల మూసివాయనము లొసఁగి, వేంక.

౮౬

కోటిధేనువులును గోటి కుంజరహయాంబులుఁ గోకలును దివ్యభూషణములు

ధనరాశి పసిఁడిబింద్యలు నన్దములు దీపకంబము ల్పన్నరుకలశములును

నపరంజి పల్లెచ్చు లాందోళికలు శయ్య మేల్కట్టు తలగడల్ మెత్తదిండ్లు

అమ్మానెగ్గిచ్చకాయలు చాచుచిప్ప చిక్కిలనువ్వెనయుఁగుంకుమపువరణి

నలసినంతకు నుడుగరల్ అనుగేశుఁ

డొసఁగి భవుచేత దేవి నిన్నొప్పగించె, వేంక.

౮౭

జలకము ల్పన్నీటఁ జలిపి హెచ్చైనకోకలుగట్టి భూషణాంబులు ధరించి

పుణ్యాహవాచనంబును వసంతము పంచపాలికల్ యరఁగుకంబములపూజ

పాటించి హాలాస్యపతియు నీశ్వరి నీవుఁ గంకణంబులు వీడ్చి పాంకముగను
నుభయపార్శ్వములబంధులనుంచుకొనినగల్వగపాయసాన్నంబువ్యంజనములు
సహితముగ నారగిం పై న సమయ మెఱిఁగి

కాంత లడపంబు పట్టరే ఘనతమిఱు, వేంక.

౫౮

భవసమేతముగ శాంభవి నీవువేష్టగా నుత్సాహములు మించి యొకరికొకరు
సరససల్లాపము ల్చులుపుకొంచును వసంతము లాడఁగానె సుందరులు నచ్చి
యిరువంకఁజెయిలాగు లీయ దంతాండోళికములవేం సి శ్రీకరముచెలఁగ
వెడలి సాయంత్రంబు నడనాటకములతో వాద్య ఘోషము లొప్పనైఘ కరిగి
పాలికల నోలలాడింపవే లతాంగి

మణులతోడను గంకణకవ్వణన మెసఁగ, వేంక.

౫౯

శంఖకాహళవేణు ఝర్జరపటహ మర్దశభేరికాదివాద్యములు మ్రోయ
దిశలందు వెయివేలదీవట్లు పగలువత్తులు పట్టపగలుగ వెలుఁగ నెదుట
వంతవంతలు బాణవిద్యలుసేయంగ వెంట విస్తోత్రముల్ వేదములను
బలియింప హాలాస్యపతి యుతంబుగ వరమదగజాబును నెక్కి మధుర యేగ
మాళి వీధుల నూరేగ మగువ లపుడు

నింటియింటికి హారతు లెత్తఁగాను, వేంక.

౬౦

పసిఁడిగి న్నెలఁ బోలు పాలిండ్లు కాంతులు రవికమూతలు దూసి రాణమెఱయ
మోముఁదమ్ములనవ్వుమొలవంగ నెరసీటుచెందఁబయ్యెటకొంగుచెక్కుకొనుచు
విటకాండ్రఁ గడకంట వీక్షించి సన్నసంజ్ఞల నేలుకొనుదాసిజనముమ్రోలఁ
గాంభోజి సావేరి కల్యాణి సురటి భైరవి తోడి నవరూపరాగములును
బాచుచును నాటకములాడ భవునితోను
దివ్యకరి డిగ్గి నగరి కేలేరినపుడు, వేంక.

౬౧

జలజాక్షులిద్దఱు జంటపట్టకవచ్చి పల్లవంబులవంటి పాదములను
బన్నీటఁ గడిగి పుష్పంబు లర్చనచేసి ముత్తేలహారతు లెత్తఁగానె
చెలికత్తె లిరువంకఁ జెయిలాగులీయఁ జామరము వేయంగఁ దెమ్మెరలు వీవ
వచ్చి పీటలనుండి వరఫలదానంబు లతులభూదేవదేవతల కిచ్చి
పడుకంటును వేంచేసి పల్లెమునను
హరునితోఁ గూడఁ బాలన్నమారగింప, వేంక.

౬౨

దంతంపు ద్వారబంధము కెంపుగందపట్టలు*కాంచనపుగి వాటంబు లలర
 మేలైనముత్యాలమేల్లట్టు కమనీయతరహంసతూలికాతల్పమునను
 నలువంక దర్పణంబులు చిత్తరపుబంతిగలకుడ్డముల గవాక్షంబులలరఁ
 గరదీపములతోడఁ గనక ప్రతిమలొప్ప విస్రమ స్తంభము ల్వింతలలరఁ
 గల్పితమునైన కేళికాగ్రహమునందు
 విరులుమొడుగఁ జోడించి వేళ్ల సెలఁగ, వేంక.

౯౩

నిలుపుటద్దంబులు నలువంక వెలుంగంగఁ బొంపుగాఁ జుక్కిగుంపులనుబోలి
 మెఱసెడుముత్యాలమేల్లట్టు పలుపుపాల్పల్లి వంకకును సాటి
 కంపింప రజతవంకజము రాజల్లగఁ బసిండికుడ్డముల వలెను
 బంకజరాగము ల్బాసిల్లఁగను గవాక్షుల మందమారుతంబులు జనింప
 నగరుసూపంబువాసితం బగుచుమెలఁగు
 మహితశృంగార కేళికామందిరమున, వేంక,

౯౪

మెఱుగు సూరెపుటంపు మెత్తలో విలసిల్లు మల్లెపువ్వులు వింత లెల్లఁగలిగి
 వెలమదీపని పట్టుతలగడల్ శోభిల్లఁ జారుతరం బైన శయ్య మీఁద
 సకలలోకములందు సరిలేని సౌందర్యశాలియై తగు పరాశక్తి నీవు
 శితికంఠ నెడనుండ శిరమునందలిసేస లిడి దేవ దంపతు లెల్ల నిలిచి
 యతిశయంబుగ నినుఁ జూచి యధికభక్తి
 నెదుటపానుపువీడంబు లెత్తుకొనరె, వేంక.

౯౫

భక్త్యంబులును బాలుఁ బండ్లరగించి కప్పురపు వీడ్వంబు లింపుగనుజేసి
 వలపు మీఱఁ గడంబవననాయకునిసమేతముగఁదానటనిదమలఁజెంది
 నిదిరించిమేల్తొనియుడయకాలమునందుఁ బడుకయింటనులేచిబయలుమెఱసి
 జలకంబులాడి చందనవస్త్రభూషణంబులు దాల్చి గద్దెకై గొలుపునుండి
 సురలుగొల్వంగ మధురలో సుస్థిరముగ
 నఖిలసామ్రాజ్యములు గల్గి హరునతోడ, వేంక.

౯౬

కట్టణంబును మండపములెల్ల దేవాలయంబు శృంగారించి యవని మెఱుగ
 నాటించి చైత్రమాసమునందలి శుక్లపక్షకృత్తికనాడు ప్రజలు చూడ
 నుత్సాహముగనంబు లుత్సవంబుఁ దొడంగి ధవళవర్షుని గల్పతరువుక్రింద

*పట్టెలకు పట్టలు, వేటొకచో, ఓడెలకు బిండ్రులు, గృహమునకు గ్రహము కలి వాడెను.

ఇన్ని, ఎన్ని, కొన్ని, పెక్కు, పలు, ఆ, ఈ, ఏ, నీ, నా, మన, తా, ఒక్క, రెండు, మూడు, నాలుగు, ఐదు, ఆఱు, ఏడు, ఎనిమిది, తొమ్మిది, పది.)
 తదంతాః-(పదునొక, ఇరువది, ముప్పది, నలువది, ఏబది-ఇరువదిద్వింశతిః- పందొమ్మిది రేకోనవింశతిః- పండ్రెండుద్వాదశ-అమహతిపన్నిరుః, “పండ్రెండేడులుసంగతింజనఁగ”-ఉ.హరి వంశ.)
 పౌరుగోః పాన్ముః
 పినుజీప్రథమాః క్వాపిధాతునా బహుళం సమస్యస్తే-(మిట్టిపాటు, అదిరిపాటు, అదరప్రేత, తిరుగఁబోత, సిగ్గుపాటు, నగుఁబాటు.)
 నాఽపి వికృతా వవ్యయాభావః
 బహువ్రీహకా నన్నోః టేష్టిణ్
 చూలోరిః
 విలోస్తుక్
 జీకస్తచ్చభోఽను తరపదే క్వాఢేవా
 త్రికాదృబహుళమ్
 శ్రీసమేభ్యో బహుళమ్

సమానాధికరణే వంటిర్నిత్యమ్
 మోర్నిక్
 పూర్వవ త్తర్కధారయే
 టిర్వా నసంయోగలోప్యణామ్- “కలికి జక్తనచంటి యీ కలువకంటి”- ఘటికాచల. అత్రచన్నుశబ్దస్యాపి సమానస్తి ర్దృశ్యతే-
 కుఱుచ, చిఱుత, నడుమ, టి నిడువా నాంఠేర్వాలోపః- కుఱుచూపు, కుఱుచూపు, చిట్టుములు, కుట్టారికలు.
 త్రికా దసంయుక్తస్య బహుళ మరోప్తః
 అచ్చోట నిత్యత్ర నలోపః
 ఓత ఇతి తవరకరణాత్
 హ్రస్వతః స్థానార్థా చ్చోటః హ్రస్వస్యాత్ వాత్రిసంఖ్యార్థతః
 రేవగల్వాది రేకవచనమ్
 సేపు వడిభ్యాం నిత్యం సమాసః
 నమిశ్రస్య
 తోఁబుట్వాదయః
 నిక్కలాదయో యథోపదిప్తమ్
 * * *

— అథతద్ధితాః —

త్వాఢేతనజ్
 జీకం చిన్నాదిభ్యో బహుళమ్
 కేర్వాడే రిమిః
 నల్లాదయో గుణవచనాని
 ఆతో గుణా న్ముః

మోర్ముః
 మగాదిభ్యష్టిమికోదయః
 అగ్గలాదిభ్యః
 ఆఁమరాభ్యఃస్వాఢే
 చిఱుతాదిభ్యః

ముందోరఱః

ఉత్తోర్ణికే- (సూత్ర మిదం స్థానాంతరే
యోజ్యమ్)

అర్ధత్వే జాలాదిభ్యః- (జాలరి. చో
రవ, చదువు, చోప్పు, జాదము,
టక్కు, టెక్కు, తగవు, తటగు, తీర్పు,
తెంపు, తెరువు, తెగువ, దోపు,
నేరువు, పొటము, మతకము, పూజ,
లావు, సిగ్గు, సూన, సుంకము, వేట

ఓయారాదిభ్యః ఇః

వేడుకాదిభ్యః కాష్ఠస్వి

స్త్రియాం క్తియః

బహువచనా దాడిః

ఆష్ఠస్వి

ఈష్ఠస్తాదిభ్యః

చెంచెత మాలత ఇత్యనయోః కేవల
త్వమ్

సర్వత్ర తాచ్చీల్యే మంటాదిభ్యో మారిః

పార్వాదిభ్యః పోతుః

పగాత్తుష్ఠస్వి

స్త్రియాం కులా త్తః

మిండత గుబ్బెత ముట్టత విటీ యవతి
రజస్వలాః

ఎత్వం తవర్ణకే కావపి దృశ్యతే

మతుపో వ్యతిరేకే కుత్రచి దిడిః

కాష్ఠస్తాపి తిర్యక్సంజ్ఞాయాం దృశ్యతే

లంబాదిభ్యః కాష్ఠస్త్రి యోర్ఘః

తాస్వాదేపి దృశ్యతే

అన్యే మతుబధాదయః ప్రయోగతో
వేద్యాః

తేః ప్రకారే టుచ్

తద్వతి టిచ్

పుడు చ్చాత్

తకోః వడిః- (కొంతవడి, ఒకవడి, కొం
తసే పని యర్థము)

తజాదిభ్యో వడిః-

కోత్తి కాభ్యాం సంఖ్యాపరిమాణయో
ర్ణి చ్యవో

ఎడు పరిమితా వేకత్వే

ఎడౌ లేర్లోపః

ఇయస్య (గిన్నెడు, దొన్నెడు)

ఒప్పిదము, కొప్పిదము, బెట్టిదము,

పెల్లిదము, ఎల్లిదము, మగంటిమి.

ఒజ్జస్యనత్, ఒజ్జనము. కోటరము,

కోడటికము, కోడంట్రము, కోమలి

కము, చెలికారము, వేదటిమి, మ

గతనము, వెలుక, వెలరు, వేండ్ర

ము, వెల్లిదము. వడ్లంగేరమ్, వ

డ్లంగము. పేర్వాదేరిమిః, పేరిమి,

చెలిమి, కడిమి, పోడిమి, వాడిమి,

వేడిమి, మేలిమి, పసిమి, ముచ్చి

మి, మిసిమి. వ్యతిరేకే కుతచ్ఛిది

డిః, ముక్కిడి, వాలిడి, వెరవిడి,

సిగ్గిడి. చప్పిడిస్వారే. సందోరడిః.

వ్యతిరేకే ఇతివర్తతే- సందడి. మం

దాన్తందురాయాం, మందడి, వెల్ల

డిప్రభృతయః. పోతు, తిండిపోతు,

వదరుబొతు, ఓడుబొతు, పొలు

బొతు, దోరబొతు, నేరబొతు,

మాలుఁగుఁబోతు, కలుఁబోతు, కువ్వాడపోతు, తూఁగుఁబోతు, త్రు
 ఘుఁబోతు, త్రాగుఁబోతు, కడిపో
 తు. చిటుతాదిభ్యఉకఃస్వాధే, చిటు
 తుక. నాతి, నెలతి, పడతి, మడ
 తి, పొలతి, మెలత, నిప్పు, వెలది.

పెండేరము పెండేరము

ఉబ్బాదే రరజ్-ఉబ్బరము, ఇంట
 రము, దాపురము, దాపరము, ఉల్ల
 రము, పోతరము, ముక్తరము, ఒం
 టరము, పులసరము, టెక్తరము,
 మల్లరము, పోమరము, కట్టరము,
 పులకరము, పోసరము.

మూఁపోరంసకూటేరజ్-వా

కాఁపోగ్గార్హస్యే
 ఇయస్యాపి తద్ధితే లోపః, కొండీడు,
 మన్నీడు, సాలీడు.

అచోరిః- ఓర్పరి, ఓర్పు
 సంస్కృతవ దనదంతస్య స్త్రీప్రత్యయః
 అదంతస్య సంస్కృతసమస్య భేదకస్యా
 లుర్వానుప్రయుజ్యతేమహత్యామ్

నిత్య మగస్తస్య
 ద్విగౌ తూమాప్రాప్యః- ఇర్దుము, ము
 త్తుము.

ఎనమతోమ్మయోర్తుక్తామా- ఎనుమం
 దుము, తోమ్మందుము

నాత్రఖండః
 పదేష్టేగ్లోపశ్చ-పందుము
 తృతీయా పంచమీ సప్తమీనా మక
 ర్తరి ద్వితీయా

ఉత ఏకాథ్వాత్సాస్థానేవః- సమానాధి
 కరణే ఉత్తరపదే

ఉతః స్త్రీసమస్య పుంపుణోర్లుక్ కథే
 వ్యవ్వంద్యే నిత్యమ్

భేః పతౌ

ప్రాతాదేర్లుప్తాంగస్య పరుషేషు

ఉత సుప్రమ్యా అలిక్

అత శ్చేత తోడ వలనానా మిః (అకా

రాన్తానాం చేతతోడ వలనానామి

త్వంస్యాత్సమాసే)

అతఃకిమ్, చేతోఇత్యనయోర్భూత్.

పదే రనుత్తరపదస్య సంఖ్యాయామునుక్

హల్బుక్

గత్యర్థాకర్తృక నిష్పదీజ్ఞానవసజనయాపా

తీర్వతిభ్యశ్చ- ఏభ్యఃకర్తరి క్తస్యాత్

భావకర్తణోశ్చ

క్రొధికరణేచ ద్రాయగతిప్రత్యవసానాథే

భ్యః- ఏభ్యో అధికరణే క్తస్యాత్-

చాద్యథాప్రాప్తమ్

“మునుష్వస్యాసిత మిద మిదం వ్యా

సం రమాపతేః భుక్త మేత దనస్త

స్యే త్యాయుగ్లోప్యో దిదృక్షవః”

ద్రాయక్ శ్చైర్య మిత్యర్థః (స్థితిః)

ఇతః క్తః (ఇతో ధాతో ర్వరమానేక్త

స్యాత్)

మతిబుద్ధిపూజాధేభ్యశ్చ- (మతిరిహే

చ్చా) ఏభ్యో వ రమానేక్తస్యాత్-

రాజ్ఞామతః ఇష్టస్తైరివ్యమాణఇత్య

ర్థః చకారోనుక్త సముచ్చయాః)

నపుంసకే భావేక్తః-(క్లిబత్వ విశిష్టే

భావేకాలసామాన్యేక్తస్యాత్-జల్పి

తం- శయితం, హసితమ్)

క్షస్య చ వర్తమానే- వర్తమానార్థ
క్షస్య క్షస్య యోగే షష్ఠిస్యాత్
సలోకేతి నిషేధ స్యాపవాదః- రా
జ్ఞాం మతో బుద్ధః పూజతోవా)

అకర్తరి తృతీయాపంచమ్యార్థః
నానర్హాత్సప్తమ్యాద్వితీయా
అలఘు సుచూసపదే ద్విరుక్తిః
అనన్యాభిధానే పూర్వాకృత్యభిహితవ

త్తర్రా

తృన్నరే డిమ

తయోర్లుక్

వ్యతిరేకే నిః

క్రవదధ్ధనేః

శత్రుకే ధాతుసంబంధే చును

ఉన్నోన్యత్ర

భావిని కలజిః

జేరట్టిర్వాను ప్రయుజ్యతే

నిత్యం తచ్చబృసుసి

ఉత్తరపదే తస్యలోపః

తృక్వత్తచ్చీలాదిషు

జిః కర్తృవ దన్యస్య ప్రాధాన్యే షికేష
ణమ్

లఘ్వేకాక్షర పూర్వాదీనా మారజ్
బహుళమ్

సమాసః-(అతస్మా స్తృతసమాలునాస్త్రి)

యాంసమానాధికరణే)ఇలుటాలు=

గృహిణి; ఏరాలు=యాత.

అన్యవ దపి దృశ్యతే

జికో విశేష్యేణ

త్రికముకా విభాషా

స్త్రీసమః

మీఁగజాది షష్ఠిబిందులోపః- మీఁగ
డ, మీఁడియొక్తగడ; లేఁగడ

మీఁసపతి- (నాఁడేని, నాఁలు, లేడి,
లేఁలు)

వేసవి, వేసంగి, పొదుగు, పొదువు

పతలేః పడః ప్రాకృతికః

తథాహ్యస్త్రి నిమితి ప్రయోగతో వేద్య

ఇతి సూత్ర మవసీయ తస్యస్థానే-

మజ్జెఱు గ్వాదయ ఇతి వక్తవ్యమ్.

(మజ్జెఱుగు, సంగోరు, వందొమ్మిది,
తొంబది, పెందొడ, వేఁబోక)

సర్వత్ర సిద్ధస్య సాయోగే నిత్యమ్-

(పార్వత్రికస్య సిద్ధస్య ఖండస్య సం

యోగే పరే నిత్యం పూర్ణబిందు

స్యాత్ - (తాఁడి, తాండ్లు; పనఁటి ప

నంట్లు; ఏడు ఏండ్లు; తేఁటి తేంట్లు.

సర్వత్రేతికిమ్. నదీష్ఠాత్సాధ్య ఇత్య

నేనబాధో మాఘాదితి. సిద్ధస్యేతిమ్.

వచ్చెఁ గ్రమ్మఱ, రాఁగఁ గ్రమ్మఱ

ఇత్యత్రాపి న్యాదితి. చెనఁటి, పనఁటి

ఱరఁటి, అనఁటి, పరఁటి, తాఁడి,

కొనఁటి, ఏడు, తోఁడి, తేఁటి,

బోఁటి, బోఁడి, వాఁడి, వేఁడి,

పోఁడి, కాఁడి, దోఁటి, గోఁటి,

దాఁటు-)

రుగత స్త్రీస్థానేయే

ఉరఃసంస్తృతసమస్య

నెఱస్య వగాది ష్వంగలోపః

పరస్యద్వేచ హలః

నిండోర్వేతాదిషు-(నివ్వెఱ, నివ్వెఱ,

గు, నిప్పస్త్రు, నిప్పచ్చరము)

సంస్కృతసూత్రాంధ్ర వ్యాకరణమ్.

కృతోల్లోప స్తనాదిభ్యః కపానాంతు
గబామతాః- చన్దవ, కన్దవ, చన్దౌం
డబు. అస్య ద్రుతత్వాభావా న్నా
నుసార్వరః
కువర్ణ రోయుతో యినా కయిత్వదీరి
తోబుధైః- అఖడ్గావత్సప్తతః, తథాన
హీప్యతే వతా.

కర్త-

చేముచున్నవాడు- కుర్వక్
చేయుగలవాడు- కరిష్యక్
చేసినవాడు- కృతవాక్
చేసెడువాడు
చేసెడివాడు
చేయువాడు

} కర్తా

కర్త-

చేయఁబడుచున్నవాడు- క్రియమాణః.
చేయఁబడఁగలవాడు- కరిష్యమాణః
చేయఁబడినవాడు- కృతః
చేయఁబడెడువాడు
చేయఁబడెడివాడు
చేయఁబడువాడు

} ఆత్మయః

కాలుజాటి పడినాడు- (తద్భావే తత్స
మవేతస్యభావః)

తస్మిన్యామాం తత్సమవేతస్య- క్రి
యావిశేషణం భవతి. కాలుజాటి
పడినవాడు- అత్ర తస్మిన్యా పత
నం, తత్సమవేతః పాదః, తస్మిన్యా
తు స్థలనం- స్థలనస్య పతనప్రతి

విశేషణత్వ మనేనాతివిశ్యతే-ఏతేన
ద్యయోఃక్రియయోః సమానకర్తృ
కత్వ మాయాతమ్. పతనం ప్రతి
స్థలనస్య హేతుత్వేన పూర్వకాలిక
త్వం సమానకర్తృకతా చేతి. త
స్యైకాధానా మప్రయోగ ఇతి బో
ధ్యమ్.

తదీయస్య క్రియామాం తస్య తథావృ
త్తి ర్యస్యక్రియామాం పరమానో
చిః తస్యప్రాధాన్యే కర్తురివ విశేష
ణం భవతి.

అసౌ తత్తథా- తత్సంబంధినః క్రియా
యా మసౌ తత్తత్కర్తృభవతి- హరి క
సుకానిలయుండు. వాడు ధనము
లేడు.

అత్ర కర్తృగతో భావో ధాతునా స
ముదీర్యతేయోసౌ కర్తృగతో భావః
పత్యస్తే నాభిధీయతే.

ధాతుత్వ వివక్షాయాం క్వాపి సుప
ఞ్చింకు

భయాదేః పతిః

పతౌ పూర్ణబిందులోపా బహుళమ్
సుఖాదేర్వా
చిగుర్వాదేశ్యక్

నిద్రాదేః పోషః- నిద్రపోష, నిద్రించు,
మోసపోవు.

సర్వం లక్షణం చిన్నయసూరియాః
సూత్రాణి సుయశాద్భవమ్.

ఆంధ్రశబ్దానుశాసనము.

సంజ్ఞాపరిచ్ఛేదము.

సిద్ధి లోకంబువలన గ్రాహ్యంబు
 శాసనం బీయగి దిక్ప్రదర్శనంబు
 సంస్కృతప్రాకృతంబులు ప్రకృతులు
 ఈయది వికృతి
 ఆద్యప్రకృతికి వర్ణంబు లేబది
 ద్వితీయంబునకు ఋగ్వక్రతమజ్ఞశవ
 లు ద్విక్రనగు
 ఇట ముప్పది యాఱు
 ఋగ్వీసర్గవర్గయు జ్ఞా శవలు సమయో
 గంబునం గలియు
 హ్రస్వవక్ర ఖండబిందు దంత్యచజ లనా
 ద్యంబులు
 అచ్చులు ప్రాణంబులు
 ఎవబటలు వక్రంబులు
 ఐశౌలు వక్రతమంబులు
 హల్లులు ప్రాణులు
 కచటతపలు పరుషములు
 గజడదబలు సరళంబులు
 లాఠిహల్లులు స్థిరంబులు
 నకారంబు వ్రతంబు
 ఋగ్వర్ణంబులు రలతుల్యంబులు
 ప్రాసంబున బహుళంబు
 వళిం బదాదితుల్యంబులు
 పాదంబునం దాద్యక్షరంబు వళి
 రెండవయది ప్రాసంబు
 లగగలంబులు వహంబులు

పదాదిహల్లునకుం గ్రార ధక్ హల్లోగం
 బులేదు
 నహలు సూర్యులు
 నలనగసలభరత లింద్రులు
 వాదులు గణంబులు
 ప్రత్యయంబు వర్ణకంబు
 అగ్వాదులును ధాతువులు
 ఇఈఎపలం గూడిన జచలు తాలవ్యం
 బులు
 పెఱలు దంత్యంబులు
 పదాదిస్వరయోగంబునం దొంటియ
 స్తోండె నగు
 ఇవి యొండొంటికి సవర్ణంబు లగు
 వికృతిని హల్లుక్రింద లాఠిహల్లు గలు
 గదు
 డాకు లకారం బగు
 కగచతపమవలు
 నకారంబునకు
 రలలకు జకారంబును
 నరలకుం దుదివానికి సర్వంబునగు
 హల్లులకెల్లం గ్రారయగు
 చణరలలకు లేదు
 టాకు నల లగు
 తకారంబు సాకగు
 హకు సర్వంబులేదు
 ఉగ్గలి ముత్య మ ప్తి పై ప్త కాయ్య
 చెయ్యి చెయ్యి చెయ్యిలు చెయ్యము

ఓష్ఠ్యస్వరాంతవకారంబును యశలు
ను బదాదిని లేవు
క్రియలంద్రిక్త యాకేత్వంబు లేదు
తాయెత్తు పయ్యెద పయ్యెద
ఊయేల యేత్వంబునకు హ్రస్వం బత్వం
బాత్వం బొండె నగు
ఊయేల యుయాల
అంతస్థములు లఘువు లలఘువు లని
ద్వివిధంబు
యవలలు ప్రకృతులయందు సైతము.
(పణ్యార మిత్యన్యదేశ్యత్వా న్న పరి
గణనా)
ఇందు రేఫంబును
అచ్చుమీఁదియచ్చు యశ్రుతియగు, నది
యార్యులు లఘువండు
లఘులఘువులకు విరోధంబు లేదు
రేఫంబులకు నిత్యంబు
బిందువు సిద్ధంబు సాధ్యంబును బూర్ణ
ఖండ భేదంబువలన ద్వివిధంబు
హ్రస్వంబునకు మీఁద ఖండంబునకుఁ
బూర్ణం బొండె నగు
ఇఁకాదులందు
ప్రథమంబునందు నిత్యంబు
ద్రుతంబునకు లోపఖండంబులుగలుగవు

చాఁపునకు సాధ్యంబు ఖండంబగు
జీత్తు బిందుపూర్వం బగు
సిరంబు గాదు
డుట్టు పూర్ణపూర్వంబగు
వర్ణశబ్దంబు చేసస్వరంబునకు గ్రహణంబు
పరంబగుచో నా రా నాఁబడు
పదంబు నాంతంబు ద్రుతప్రకృతికము
అన్యంబుకళ
అవ్యయ సుప్తిజు లిం దనుకరణంబు ద్రి
క్తం బ్రయోగింపఁ జనదు
తే నమః పదంబులు దండకావసానం
బునం జూపట్టెడు
భవదాదులకును ఋద్రేఘాంతపదంబుల
కిందుఁ జొరంగలుగదు
ఈయవి తత్సమంబు తద్భవంబు దేశ్యం
బు గ్రామ్యంబు నని చతుర్విధంబు
విభక్తివికృతంబు ప్రకృతిద్వయంబు
తత్సమంబు వికృతంబు తద్భవంబు
ప్రవాహసిద్ధంబు దేశ్యంబు
విరుద్ధంబు గ్రామ్యంబు
పదంబు వ్యవహార ప్రసిద్ధంబు యింగుఁ
బ్రవ్యాహర్యంబు
దోషరహితంబున కప్రయుక్తత్వదోషం
బు లేదని యధర్వణాచార్యులండు.

ఇది పరవస్తు చిన్నయసూరివిరచితంబైన యాంధ్ర శబ్దానుశాసనంబునందు

సంజ్ఞా పరిచ్ఛేదము.

సంధిపరిచ్ఛేదము.

ఉత్పంబున కచ్చరా సంధియగు
అనాదివిభక్తివర్తమానమవర్ణంబుల బహుళంబు
కిమాదులయం దిత్వంబునకు
క్రియాపదతదాదికి వస్తులందు
మధ్యమపురుషంబునందు నిత్యంబు
అత్వంబునకు బహుళంబు
ఇతోర్థంబులందు
తదర్థవలోపంబుననిత్యంబు
అచ్చునకామ్రేడితంబునంబ్రాయికంబు
ఆకురా
మానార్థకంబునందెడురా నిత్యంబు
లిలోపంబగు
అనుకరణంబున హల్లునకు ద్విత్వంబగు
చాఁపుమీఁద బహుళంబు
అహమాదులయు
విసర్గంబునకు లోపంబగు
నమోత్వంబున కోత్వంబొండెనగు
కుఱు చిఱు కడు నిడులయుపధకు ద్విట
కారాదినిత్యంబు
నిడునకు రాడులు రానగు
హల్లధ్యగంబున కన్యతరసవర్ణంబునకు
హల్లునకు ల్పక్షగు
ద్వినులయుపధకు బహుళంబు
అలఘులకారంబుమీఁదిలువర్ణంబునకు
నీలుఁగుప్రభృతులం దొలిహల్లునకు
పుష్టిలింఁచుప్రభృతుల సంయుక్తంబునం
దన్యతరంబునకు
అక్షరటాదులకు

పతత్యర్థపకారంబునకు ముడుజులురా
పదమధ్యంబునలడరలయుత్వంబునకు
అబ్బురాదులందు
చిదురుపాదాలదకారంబు పైదానికగు,
యక్షపూర్వంబు గురువుగాదు
టవర్ణంబునకు కొఱకుకంఁటెలురా
లాఁతులు లాఁతికి నొకానొకచోఁ జూ
డనయ్యెడు
అదంతథాతుజభేదక లాగమంబులవయి
పుట్టినకు
అదియవులయుత్వంబునకు వృత్తియందు
అంతాదుల తవర్ణంబున కవధివాచిరా
నొండె
ఏనియిత్వంబునకు
మధ్యమంబుమువర్ణంబునకు
అచ్చురాఁగలుగదు
అంతట నామ్రేడితంబురా నొండె
డుజునకు
ఇంచుకాదుల తుదియక్షరంబునకు
ఔపవిభక్తికంబులసుష్పనకు
లాఁతులకుఁ గొఁడొకచోఁ గానంబడి
యెడు (వగలాఁడు)
రాపుప్రభృతులం దొలియక్షరంబుపై
యంశంబునకు నిత్యంబు
కడాదుల ద్విటకారాదియం దంతంబు
భృశార్థంబునందగు
అందదుకుప్రభృతులు యథోక్తంబు
గ గ్రాహ్యంబులు
తద్ధర్మభేదకంబునకు మీఁదం గలుగదు

—(7) మదమంజరికథ—

- క. మనుజేశ్వర శుద్ధపటుం, డనురజకుం డొకఁడు మోహనాకార మహీ
జనవినుతను మదమంజరి, యనియెడివరపు త్రిం గనియె సంబరమునన్. ౪౬
- వ. అన్నారీమణిమోహనాకారంబు గనుంగొని ధవళుం డనురజకుండు మనో
భవాఢీనమానసుం డైన వానిజనకుం డెఱింగి దాని జనసీజనకుల నొకం
బటిచి చుక్కన్యం దనతనూజునకు వివాహంబు గావించుకొని పురంబునకుం
దొకొని పోయిన. ౪౭
- క. ధవళుండును వేడుక నా, ధవళాంశుముఖ నివసూత్నధవళాంబుజచా
రునిలోచనఁ బొంది మనో, భవసౌఖ్యము నొందుచుండె బాయనివేష్టన్.
- ఉ. అంతట నొక్కనాఁడు దనయల్లుని గూతును దోడితేర న
త్యంతముదం బెలర్పఁగ నిజాత్లజ శుద్ధపటుండు వంపఁగా
నంతయుఁ బ్రీతి వాఁ డరిగి యిద్దఱు దోడ్తొని యేగుచెంచుచో
సంతతశోభితం బయిన చండిక గేహము పొంత స్కంధన్. ౪౮
- క. ధవళుండు దనమఱుదిని, ధవళేశ్వర నచట డించి తానొకఁడుఁ బ్రభా
ధవళ మగు భద్రకాఢీ, భవనంబున కరిగి యధికభక్తియుతుండై. ౪౯
- క. తను విధి కడుఁ బ్రేరేపఁగ, మును మ్రొక్కితి నని కఠారమునఁ దనగళముం
దునుముకొని తల యుమాపద, వనజంబులమీఁద నిలిపి వ్రాలె ధరిత్రిన్.
- వ. అతైఱుం గెఱుంగక యెంతయుం దడ వెదురుచూచి వానిమఱుది దేవిమంది
రంబున కరిగి యాచందం బైనయతనిం గనుంగొని డెందంబునం దల్లడిల్లి
నాకు వీనితోడిద లోకంబుగాక యని శిరంబు ద్రెంచుకొని తానునుం
గూలిన. ౫౦
- క. పడఁతుక యయ్యున్యకు నటఁ, దవముండురు మవిధయంబు దనుకఁగ వెసన
గ్గుడిలోని కరిగి యిరువురు, బడినవిధముఁ జూచి శోకభయ విహ్వల యె.
- క. ఆవరుండు సహోదరుఁడును, జీవంబులఁ బొసి యుడ జీవముతో నే
నీవార్త తల్లిదండ్రుల, కేఁధమునఁ జెప్పఁబోదు నిం కిట ననుచున్. ౫౧
- క. జీవంబు విడుచుతలఁపున, దేవీభవనంబుపొంత దీర్ఘతరువునం
దీవ యురివెట్టి తత్సతి, యావిశ్వసవిత్రి నిట్టు లని నుతియించెన్. ౫౨
- శా. శ్రీరామాధిపవాగ్విధూవరులు సీశ్రీపాదసేవారతుల్
శ్రీరమ్యంబులు సీమహత్త్వములు సీశ్మంగారసాహిత్యరే

భారూపంబు మహేశుదేహము జగత్తత్వాని నీసత్త్వమె
వ్వారుం బ్రస్తుతిసేయనేర్తురె కృపావారాశి కాత్యాయనీ. ౧౬

వ. అని వినుతించినం బ్రసన్న యై యాజగన్నాత సోదరునిం బతిని బ్రతికించెద
నయ్యిరువురశిరంబులు దేహంబులఁ గదియింపు మనిన సంతసిల్లి యంధ
కారంబున నెఱుంగక. ౧౭

గీ. మగనిబొంది నన్ననస్తకం బొనగూర్చి, యన్నశిరము మగని నంటఁగూర్చు
దలలు వీడువడినతనువులతో వారు, జీవకలితు లైరి దేవికరుణ. ౧౮

వ. అని కథఁ జెప్పి వేతాళుడు నరేంద్రా వీరిలోన నింతికిం బతి యెవ్వఁ డగు
నని యడిగిన నవ్వుచు సకలేంద్రియంబులందును శిరంబుప్రధానం బగుటఁ
బతిశిరంబువాఁడు పతి యగు ననిన వేతాళుం డెప్పటియట్ల తరువున కరిగిన
మగుడం బట్టి తెచ్చునప్పుడు బేతాళుం డతని యాతాయాతంబుల డస్పితివి
యే నడుగుప్రశ్నంబుల కుత్తరంబులు సెప్ప నీవకాని యెవ్వరు నేర రింక
నొక్కకథ విను మని యిట్లనియె. ౧౯

—(8) దేవసేనచరిత్రము—

క. మును వీరబాహుఁ డనియెడు, మనుజేశ్వరువీట రూపమహిమోన్నతుఁడై
పెనుపొందెను ధనవంతుం*, డనునైశ్వకుమారుఁ డుజ్జ్వలాకారమునకా.

గీ. అతఁడు దేవసేన యనియెడుకన్యక, యశావనాభిరామ నసమధామఁ
జూచి మన్తభాస్రశోషితహృదయుఁడై, యాత్మలోనఁ దాప మగ్గలింప.

క. పరమేశుఫాలశిఖ యుద్ధరతం దనుఁ గాల్ప మంటతోడను మదనుం
డురవడి డెదము సొచ్చిన, కరణిం గామాగ్ని లోనఁ గాల్పదొడఁగినకా.

వ. ఆవాలుఁగంటి యొంటి విహరించు నెడకుం జని తలం పెరింగించిన నది లజ్జా
వనతవదన యగుచు నిట్లనియె. ౨౩

గీ. నను సముద్రదత్తుఁ డనుగుణాధికునకు, నిచ్చినాఁడు తండ్రి యెల్లి పెండ్లి
యనఘ నేర బరునియంగన నైయుండఁ,దగు నె యిట్టితలఁపుఁ దలఁప నీకు.

క. అనుటయు నాధనదత్తుఁడు, మనసిజదందహ్యమానమానసుఁడై ప్రా
ర్థన మొనరింపగా ని, ట్లనియె గమలాయతాక్షి యతిమధురముగకా.

గీ. పెండ్లి యాడి యేను బ్రియుని బొందకమున్నఁ, న్నుఁ జెందుదాన నిక్కునంబు
నన్ము రాకయున్న నాపకృతము సీద,యనినఁ బ్రియుముతోడ నరిగె నతఁడు.

*ధనదత్తుడు, ధన్వదత్తుడు. అని యాకథలో నేకలకు.

సీ. అపరదినంబునయందు శోభనలగ్న మాసన్న మగుటయు నసమమహిమఁ
దల్లియుఁ దండ్రియుఁ దగుకులోచితమంగళోపచారములు పెంపొందఁజేసి
చెలువారఁ గన్యకు శృంగార మొనఁగించి భద్రంబు మీఱ సముద్రదత్తు
నకుఁ బెండ్లి యొసరించి నాటి నిశావేళ నాతనిశయ్యకు ననుచుటయును
దనమనంబున నెంతయుఁ దమక మడరఁ
గవియ వేడుకపడిన నాకాంతుతోడ
భయము లజ్జయు మదిలోనఁ బాయఁబెట్టి
యెంతయును ధైర్యమున నితి యిట్లు లనియె.

౬౭

గీ. అధిప యేను సత్యహానికి నోర్వక, యొకటి నీకుఁ జెప్ప నుత్సహించి
వెఱచి యున్నదాన విపులధైర్యముతోడ, నవధరింపవలయు నఁజ్ఞెఱుగు.
వ. నిన్న ధనదత్తుఁ డనువాఁడు నన్నుఁ గామించి యేకతంబునం బట్టి సమకట్టిన
వానిఁ గారించుటకు నోర్వక యేను వివాహానంతరంబున వచ్చెదనని వానికి
సత్యులు చేసితి నాసత్యంబుఁ జాలింపు మనిన నొడంబడి సముద్రదత్తుండు
తన్నుం బొచిన.

౬౮

క. ఆరమణి రత్నభూషణ, హారావళి వెలుంగ నొంటి యరుగఁ దొడంగెం
దారావళివృతఁసూర్తి, స్ఫారాకృతి యొప్పు రాత్రిసతియుం బోలెన్. ౭౦
వ. ఇట్లు విజయం బగుపౌరచూర్ణంబున నిరర్థకగతి నరుగుసమయంబున. ౭౧
సీ. మిడిగుఱ్ఱులును గోరమీశంబులు మహాభుజములు విస్తీర్ణవక్షఃస్థలంబు
నతికఠినంబుఁ గాలాంజనాభము నైన విగ్రహంబును గుఱ్ఱవెండ్రుకలును
నీలాంబరంబును నిర్దయభావంబు సత్యంతభయదంబు నగుచుఁ దనరు
ఘనతరనిబిడాధకారభయంకరశబరసేనాపురస్సరుఁడు వోలె
నసమనక్షత్రరత్నచౌర్యమున కంబరంబుఁ బ్రాణ నమర్చిన రజ్జు వనఁగ
మెఱసి యిదివీక్షింపజంబు మిన్నుముట్టఁ
జోరుఁడొక్కండు వచ్చి యాసుదతిఁజేరి.

౭౨

క. ఎక్కుడిదానపు నడురే, యెక్కుడికింబోయె దొంటి యిప్పుడు నాచేఁ
జక్తితి రత్తుని యక్తిరి, యక్తిటికము దొలఁగి తమక మడరెడుమదితోన్.
గీ. రాజవదన యే జోరులరాజ నాకు, నీవుఁ దొడవులుఁజక్తితి నిలుపుమనుచు
మగువకరపంకజమువట్టి తిగిచె రాజకదళిఁ గబళించు నున్నదగజమనంగ,

వ. ఇట్లు కరంబు వట్టి తిగించినం గరంబు భయంబునొంది యట్లై న నీలొడవులు
గైకొని న న్నరుగంగనిమ్ము క్రమ్మట మగిడి వచ్చెద ననిన నవ్వచు నవ్వనితం
గనుంగొని- ౭౫

చ. మనసిజరాజ్యలక్ష్మి యగుమానవతీమణి నేకతంబునం
గనుంగొని యిచ్చ నీప్పితసుఖంబుల బొందక నీవు వోయిర
మ్మనియెడు కూసెడుంగలఁడె యంగన యిట్లులు వచ్చె దేటికి
నవ్వనితలు నేటులు న్నగుడి వచ్చుట గల్గునె పాసిపోయినా. ౭౬

క. అనవుడు నావనజానన, తనవృత్తాంతంబుఁజెప్పి తడయక వస్తుం
జననిమ్ము బొంక నావుడు,విని చోరు డాల్లలోన వి స్థితుఁడగుచు. ౭౭

సీ. వామాక్షి క్రమ్మట వచ్చుట నిజమేని మును నీవు ధర్మదత్తునకుఁజేసి
నట్టి సత్యముసేయు మనుటయుఁ బ్రియమంది యాపద్ధలోచన యల్లచేసె
ద సైరుకడఁబాసి ధర్మదత్తునిపాలి కరుగుటయును జోద్యమంది యతఁడు
సత్యంబు దప్పక చనుదెంచినప్పుడ వరదేవతప్రసాద స్వగంధి
కన్యనై ననాఁడు కడువేళ్లఁగోరితి, గాని యిప్పు డన్యకాంత వైతి
కాన నిన్నుఁ జేరఁ గాంతునిపాలికిఁ, జనుము నెచ్చి ననుచుఁ బనుచుటయును.

క. ఇంతి యసత్యభయంబున, నెంతయు వెసఁ జోరుకడకు నేగి తనదువృ
త్తాంతముఁ జెప్పిన మది న,త్యంతాశ్చర్యంబు నొంది యాతఁడు కరుణా.

క. నీసత్యమునకు మెచ్చితి, నీసత్యముఁ దగవుఁగలదె యింతులకెందు
నీసామ్ము నిన్నుఁగైకొను, నాన యుడిగె నాధుకడకు నరుగు మనుటయు.

క. తనపతికడకుం దాఁ జని, వనితామః తాను బోయి వచ్చిన విధ మె
ల్లను జెప్పిన విని పతి మెచ్చొనరఁగఁ గైకొని సుఖాధి నోలలనార్చె.

వ. అని కథచెప్పి వేతాళుండు-

౮౨

క. ఆమువ్వరలో సాత్త్విక, తామహితుం డారయ ధనదత్తఁడొ చోరుం
డో మగువమగఁడొ యనుటయు, నామనుజాధీశుఁ డిట్టి లను నాతనితో.

సీ. పరపురుషునికడ కరిగెద న్నప్పుడ విడువంగఁదగు నింతి విడువఁడయ్యె
దలపోయఁగ సముద్రదత్తుచిత్తంబున సత్త్వగుణంబు లేశంబులేదు
పరకాంత నృపదండభయమునఁ గవియని ధనదత్తునందు సత్త్వంబులేదు
ముచ్చు ప్రాణములపైనచ్చినం జేరిన యర్థంబు విడువని యట్టివాఁడు

దలఁపనిట్లయ్యెలో భమింతయును లేక, మఱివిభూషణుమానినీమణియుఁదనకు
నబ్బియుండంగఁ బొమ్మనియట్లువనిచె, జగములో పలఁజోరుండెనా త్త్వికుండు.
వ. అనిన బేతాళుండు జనపతికి నదృశ్యుండగుచు వృక్షంబునకరిగిన వెనువెం
టుజని తన్ను మరుజవిభుండు పట్టితెచ్చునప్పుడు మఱియు నిట్లనియె. ౮౪
క. అడిగిన నెవ్వారికి నేర్పడఁ జెప్పఁగరానియట్టి ప్రశ్నంబులు వొ
ప్పుడఁజెప్పితి నీమదికి, గడ గలదే యింక నొక్కకథ విను మనియె. ౮౫

— (9) వైశ్యకన్యకథ —

గీ. (పూర్వకాలంబునను) భానుపురమునందు
ఘనుఁడు సూర్య ప్రభుండను మనుజనాథుఁ
డలఘుస్త్రీచందనమలయాన్రియనఁగ
నెన్న రాజ్యంబుసేయు కాలప్పునందు.

౮౬

క. ధరలోనఁ దాన్తులిక్తాపురి ధనదత్తుండను వైశ్యపుంగవుఁడు మనో
హర కాంతిరూపగుణములఁ, గరమరుచుగఁ దనరునట్టి కన్నియఁగనియె. ౮౭
క. కప్పారు తుఱుమునున్నతి, యొప్పారెడు చన్నుఁగవయు నురుతరగరిమ
న్విప్పారునితంబాబురు, నప్పాలఁటికి జన్వనమున నందముచేసె. ౮౮
క. అంతట విధికృతి జనకుం, డంతము నొందుటయుఁ దాను నమ్మయు దుఃఖా
క్రాంతయయి రాజవసులకు, నెంతయు భయమంది యర్థమెల్లనుగొనుచు. ౮౯
వ. పుత్రియుదానును నర్థరాత్ర సమయంబునఁ బురంబు నిర్గమించి. ౯౦
క. తమభీతిశోకతమములఁ, దమనుధికంబైనఁ దెరువుదప్పి యరిగి శూ
లమున నిడినచోరుని న, గ్రమునం గని యులికిపడుచుఁ గంపించుతజ్జ. ౯౧
క. వడిఁ గొఱ్ఱు కంతమున నెబు, వడి యునికింజేసి నొప్పివఱపఁగ వాఁడుం
గనుపుబ్బములుగఁ దొడఁగిన*, నెడగలుగుచువైశ్యకాంతయెవ్వఁడవనిన. ౯౨
మ. తెఱవా చోరుఁడ శూలసంగతుఁడ నైతిం స్మారకర్కంబుచే
గొఱఁతం బొందితిఁ జావురా దకట నాకుం దొల్లి పాకంబులే
గుఱిలేకుండఁగఁ జేయఁబోలుదుఁ గడు గుప్పించె బల్వేదన
ల్లఱవై యెందును బాపకర్తులకు నీలా మంచిచా వజ్జెడు. ౯౩
వ. అని పలికి మీ రెవ్వ రెవ్వలనికిం బోయెద రనిన నవ్వనిత యిట్లనియె.

- క. పతిచచ్చినఁ దల్లడిలుచు, సుతఁ దోకొని దిక్కుమాలి చుట్టలకడకున్
గతి చెడి పోయెద నని తా, నతిదుఃఖిత యగుచునుండె నాసమయమునన్.
- క. లేరాజు వొడిచి యెక్కినఁ, జోరుం డావైశ్యకాంతసుత నతిసుభగా
కారం గనుఁగొని కడుఁబ్రియ, మారఁగ నిట్లనియె దాని యంబికతోడన్.
- సీ. అమితధనంబు శుల్కముగ నిచ్చెద నీకుఁ దనయ నాకొసఁగి చేదారవోయఁ
బుత్రార్థముగ నన్యపురుషుని బొందంగ ననుమతి యిచ్చెద నవ్వధమునఁ
బుత్రునిఁ గనిన నాపుత్రుఁడై వాఁడు దుష్టుని నను సూర్వగతికిఁ బుచ్చు
నాత్మసంభోగసౌఖ్యానందకందళితాభిలాషుండనై యడుగ నిపుడు
వీడు గాఱు లాడెడు నని విడిచిపోక, యింటనిచ్చెదననుమన్ననియ్యకొనుడు
దనసమీపంబునందున్నధనముసూపఁ, బుచ్చుకొనితనసుతదారవోసె; నతడు.
- వ. ఇట్లు ధారనోయించుకొని ప్రముదితాంతరంగుం డై సంతానార్థంబుగా
నక్షత్రయన్యపురుషుం బొంద ననుమతి యిచ్చి యాక్షణంబ ప్రాణంబులం
బాసిన నచ్చోటు వాసి ఘనం బగుధనం బాబరించుకొని పుష్ప్రికాసమన్వి
తయై సూర్యప్రభుని పురంబునకుం జని ధనంబిచ్చి తగువారిచేత నచ్చోరు
నికి నగ్నిసంస్తారాదులు చేయించి తనపినతండ్రియగు ధనపాలుని మంది
రంబునకుం జని సుస్థితినుండి యొకనాఁడు. ౯౮
- క. సౌఁముననుండి వేడుక, నాధనవతి యొకమహీసురాజ్యజు రూప
శ్రీధాముని వరకాంతి ను, ధాధామునిఁ జూచి రాగతరళిత యగుచున్.
- క మానసభవబాణాహతి, మానము గోల్పోయి తనదుమాతకు మదిలో
నూనినవిప్రకుమారుని, పై నెయ్యముఁదనదుతాపధరముం దెలిరెన్. ౧౦౦
- వ. ఇట్లు దెలిపినం జోరవాక్యంబు మనంబునం దలంచి యఘంబు లేమికి నిశ్చ
యించి యెవ్వరు నెఱుంగకుండ వానిం దోతేర నొక్కదూతికం బుచ్చిన
నాసొబగుం డి ట్లనియె. ౧౦౧
- గీ. పంచశతరూప్యకంబులు వాయకేను, నిచ్చులువ్యయంబుసేయుదునేఁడుమాత్ర
మిప్పుడేనూఱురూకల నిచ్చితేని, నరుగుదెంతు లేకున్నరా ననుచుఁ బలికె.
- ఉ. అప్పుడయేగి దూతి యతఁ డాడినమాటలు వైశ్యకాంతకుం
జెప్పిన దానిచేతికిని శీఘ్రమ యర్థము నిచ్చి యేరికిం
జెప్పక రాత్రిరమ్మనినఁ జేకొని తానడుగేయి వచ్చి య
య్యెప్పులకన్య నింపుమెయి నోలలనార్చె సుఖంబురాశిలోన్. ౧౦౩

వ. ఇతైఃతం గున నతైఃతవతోడి యభీష్టలీలలం దగిలి యారాత్రి గడపి ప్రభా
తంబున నిజనివాసంబున కరిగి హారలతానామవారవనితాలోలుం డై యుం
డె, దత్తమాగమంబున నైశ్యపుత్రి నౌహృదలక్షణంబున నుల్లసిల్లి.

క. గాంతివిధంబున గర్భం, బెంతయు గూఢముగఁ దాల్చి యినసమతేజం
గాంతినిని రాజలక్షణ, వంతు శుభాకారు నొక్కనరసుతుఁ గాంచెన్.

వ. ఆపుత్రుఁ గాంచిననాఁటిరాత్రి గౌరీరమణుడు రమణికఁ గల సన్నిధిసేసి
యిల్లని యానతిచ్చె. ౧౦౬

మ. తరుణీ నీసుతుఁ బెట్టెలోనిడి నృపద్వారంబునం బెట్టు మె
వ్వరుచుం గానకయుండ నిపు చని లేవం గాంచి సూర్యప్రభుం
డురు తేజంబున వానిఁ జూచి మదిలో నుప్పొంగుచుం బుత్రుఁగా
నిరవద్యోత్సవలీలమైఁ బెనుచు వీని న్నాదుదివ్యాజ్ఞ మై. ౧౦౭

వ. అనుటయు. ౧౦౮

క. పతిలేనిసుతుఁడు గలుగుట, యతినింద్యం బగుట మున్న యాత్మవగచున
య్యతిన పరమేశునానతి, నతిసంతోషంబు నొందె నాక్షణమాత్రన్.

చ. తనకపు డీశ్వరుండు విదితంబుగ నతైః గెల్లఁ జెప్పిన
న్విని ప్రియమంది సజ్జనిడి నిర్మలచేలము గప్పి తత్సుతుం
బెనుచు ఋణంబులేమికయి పెంపున మాడలు వేయి కొంగునం
దొనరఁగఁగట్టి కొంచుఁ జని యుంచెను రాజగృహంబు వాకిటన్. ౧౦౯

వ. అట్లెవ్వరు నెఱుంగకుండ నప్పట్టిం బెట్టి వచ్చి యక్ష్మామటిలేమ తనతల్లి
గృహంబున నిశ్చింతంబున నుండె నంతకమున్న మేదిసికాంతుండు సంతా
నార్థియై పరమేశ్వరస్థానంబు చేయుట నద్దేవుండు కరుణించి నాఁటిరాత్రి
కలలోనం బొడసూపి యఖర్వసార్వభౌమపాత్రంబగు పుత్రుండు ప్రభాతం
బున నగరివాకిట నుండెడుఁ గైకొని పెనుపు మని యానతిచ్చిన నానతుఁడై
యానందంబునుం బొంది వేకువ నగరిమొగసాలకుం జని యబ్బాలునిం
గాంచి మహోత్సవంబు లొనరించి చంద్రప్రభుం డను పేరిడి పెనుప నక్తు
మారుండు గ్రమవర్ధితుండును, సకలవిద్యావిశారదుండును నై సంపూర్ణ
యశావనంబు నొందినసమయంబున. ౧౧౦

క. ప్రభువరుఁ జంద్రప్రభు నిల, కభిషిక్తుం జేసి (యడవి) కరిగి నగసుతా
విభుఁ గొలుచుచు సూర్యప్రభుఁ, డభినుతయోగాభినిష్ఠనసువులుదొఱఁగెన్.

- క. జనకుండు మేను దొఱఁగుట, విని చంద్రప్రభుఁడు నాత్మ వివశుండై యో
లిన పారతాకిక క్రియ, లనూనముగఁ జేసి తా గయకుఁ జని యచటఁ.
- వ. వేదచోది తానుష్ఠానంబు నొనరించి పిండ ప్రదానంబు సేయంగరం బెత్తు
టయు నక్షజంబుగా నాసమయంబున. ౧౧౪
- గీ. అంచిత పవిత్రభూషణం బైనకరము, కంకణసముజ్జ్వలం బైన కరముగాఁగ
నలఘుశంఖశస్త్రాంకితమైనకరము, మూఁడుకరములాభూషాలుమ్రొలనిలిచె.
- క. ఆకరములఁ గని (ఘన)చిం, తాకులమతి యగుచుఁ బిండ మాకరములలో
నేకరమున నిడనేరక, వే కరముం దిగిచికొనుచు విన్నదనముతోఁ. ౧౧౬
- వ. వేదశాస్త్రపారగు లగు నచ్చటిపెద్దలకు నాహస్తములు సూపి యి ట్లగుట
కుఁ గారణం బేమి యన వారు విచారించి యి ట్లనిరి. ౧౧౭
- చ. పరమపవిత్రహస్తమిది బ్రాహ్మణహస్తము శంఖశస్త్రభా
సుర మయియున్నహస్త మిది చోరునిహస్తము రత్నకంకణ
స్ఫురణ దలిర్చు హస్త మిది భూపతిహస్తము వీనిలోన నే
కరమును బాత్రమో నిజముగాఁ గనరా దని పల్లి రందఱుఁ. ౧౧౮
- వ. అని కథ చెప్పి బేతాళుండు భూషాలా యాకరంబులు మూఁటియందు నేక
రంబు పిండ ప్రదానంబున కర్పం బని యడిగినం బుడమితేఁ డి ట్లనియె.
- ఉ. కొంగున మాడ లూడ్చికొని కొడ్చని పెంచినరాజు తండ్రిగాఁ
డంగజకేశికార్థము తదంబిక వేడిన విప్రుఁడుం దలం
పంగ గురుండు గాఁడు కులభామిని గాఁగ వరించె వాని మా
తం గమియంగ నర్థ మిడి తండ్రుఁ జోరుఁడు వాని కారయఁ. ౧౨౦
- వ. పిండ ప్రదానంబునకుం జోరుకరం బరయ న్నర్థం బనుటయు నదృశ్యుం డై
యెప్పటిభూజాతంబున కరుగ వెనుకన చనితన్నుం బట్టి తెచ్చునడ బేతా
ళుండు నమ్మహిపాలున కి ట్లనియె. ౧౨౧
- క. ఎన్నేనియుఁ బ్రశ్నములకు, నెన్నఁగఁ దగునుత్తరంబు లిచ్చి నాకుఁ
నన్నిట్లలజడి పెట్టఁచు, నున్నాఁ డని తలఁప కింక నొకకథ వినుమా. ౧౨౨

— (10) ధర్మరాజకథ —

- క. మనుజేశి ధర్ముఁ డనియెడు, మనుజాధీశ్వరుఁడు, తొల్లి మార్తూర చేతఁ
ధనమును రాజ్యముఁ గోల్పడి, తననగరము విడిచితరళితస్వాతుండై ౧౨౩

కాకినాడ పరిషత్కార్యాలయమున వెలకు దొరకు

గ్రంథములు.

1 విద్యనారాయణచరిత్రము-నరసింహాచార్యమునది	రు 0	8	0
2 కవిజనాశ్రయము-వేములనాథ భీమకవి	...	0	10 0
3 సంభారామాయణము-బుద్ధేశ్వరకవి వే. కవిచరిత్రము	...	1	0 0
4 నీతిసేనపద్యకవితము-తాళ్ళపాక నెదతమిళభాష్యుడగు	...	0	2 0
5 న్యోజ్యోత్కృష్టసాము-ప్రొ. హెచ్. కవిశ్రీలక్ష్మణమూర్తుగారు	...	0	8 0
6 భాగవతసూక్తాంశము-కవి న్యోజ్యోత్కృష్టమూర్తుగారు	...	0	2 0
7 సర్వేశ్వరకవితము-యథావాక్కుల అగ్రమునందుగారు	...	0	8 0
8 యుగములపరిచయము-కవి న్యోజ్యోత్కృష్టమూర్తుగారు	...	0	8 0
9 కవిజనాశ్రయము-కవి న్యోజ్యోత్కృష్టమూర్తుగారు	...	0	8 0
10 సంభారామాయణము-కవి న్యోజ్యోత్కృష్టమూర్తుగారు	...	1	0 0
11 అకారాధ్యమంగళము-కవి న్యోజ్యోత్కృష్టమూర్తుగారు	...	0	8 0
12 పాండిత్యభాషామయము-కవి న్యోజ్యోత్కృష్టమూర్తుగారు	...	0	12 0
13 కవి న్యోజ్యోత్కృష్టమూర్తుగారు	...	0	12 0
14 Defence of Literary Telugu	...	0	8 0
15 కవి న్యోజ్యోత్కృష్టమూర్తుగారు	...	0	12 0
16 అకారాధ్యమంగళము-కవి న్యోజ్యోత్కృష్టమూర్తుగారు	...	0	8 0
17 Darvidian Lexicography	...	0	4 0
18 పాండిత్యభాషామయము-కవి న్యోజ్యోత్కృష్టమూర్తుగారు	...	0	8 0
19 నా సేనాధిపతియము-కవి న్యోజ్యోత్కృష్టమూర్తుగారు	...	1	0 0
20 మహాభారతము-కవి న్యోజ్యోత్కృష్టమూర్తుగారు	...	0	8 0
21 కవి న్యోజ్యోత్కృష్టమూర్తుగారు	...	0	12 0
22 కవి న్యోజ్యోత్కృష్టమూర్తుగారు	...	1	0 0
23 కవి న్యోజ్యోత్కృష్టమూర్తుగారు	...	0	4 0
24 కవి న్యోజ్యోత్కృష్టమూర్తుగారు	...	0	12 0
25 కవి న్యోజ్యోత్కృష్టమూర్తుగారు	...	0	8 0

